

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ
Број: 0601-189/26-1
Датум: 25.03.2026
Трг Доситеја Обрадовића 3
НОВИ САД

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ

**ИЗВЕШТАЈ О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА
СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА ТУРИЗМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ОД
2026. ДО 2030. ГОДИНЕ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ**

- Нацрт -

Београд, март 2026. године

НАЗИВ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ: ИЗВЕШТАЈ О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ
УТИЦАЈА СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА ТУРЗМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ОД 2026. ДО 2030. ГОДИНЕ НА
ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

НАРУЧИЛАЦ:

Министарство туризма и омладине
Београд, Булевар Михајла Пупина 2

**НОСИЛАЦ ИЗРАДЕ
СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ:**

Министар Хусеин Мемин
Универзитет у Новом Саду,
Природно-математички факултет
Трг Доситеја Обрадовића 3, 21000 Нови Сад

Декан: проф. др Срђан Рончевић

УГОВОРНА ОБАВЕЗА:
године (Министарство)

број 004621711 2025 13450 002 004 405 023/4 од 05.12.2025.

број 03-341 од 09.12.2025. године (ПМФ)

**РУКОВОДИЛАЦ ИЗРАДЕ
СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ:**

Проф. др Лазар Лазић, дипл. географ

**ЧЛАНОВИ РАДНОГ
ТИМА:**

Проф. др Мирослав Вујичић, дипл. менаџер у туризму

Проф. др Угљеша Станков, дипл. географ-туризмолог

Проф. др Вања Павлуковић, дипл. географ-туризмолог

Проф. др Сања Ковачић, дипл. туризмолог

САДРЖАЈ

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА	4
УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	5
1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ	8
1.1 Преглед предмета, садржаја и циљева Стратегије и односа према другим документима	8
1.1.1 Предмет Стратегије	8
1.1.2 Садржај Стратегије	9
1.1.3 Приказ развоја туристичког сектора у Стратегији	10
1.1.4 Општи и посебни циљеви Стратегије	12
1.1.5 Однос према другим стратешким и документима јавних политика	13
1.2 Преглед постојећег стања и квалитета животне средине на подручју на које се извештај односи	15
1.2.1 Стање квалитета ваздуха	16
1.2.2 Клима и климатске промене	24
1.2.3 Стање квалитета вода	26
1.2.4 Стање квалитета земљишта	29
1.2.5 Природна и биолошка разноврсност	33
1.2.6 Управљање отпадом	34
1.2.7 Стање буке	38
1.2.8 Кључни проблеми и изазови заштите животне средине у контексту развоја туризма	39
1.3 Карактеристике чинилаца животне средине у областима за које постоји могућност да буду изложене значајном утицају	41
1.4. Разматрана питања и проблеми заштите природе и животне средине и разлози за изостављање одређених питања из поступка СПУ	45
1.5. Приказ информација из раније спроведених стратешких процена	47
1.6. Преглед утврђених и процењених значајних могућих утицаја на спровођење плана и програма	47
1.7. Приказ и оцена варијантних решења која се односе на заштиту животне средине	47
1.8. Претходне консултације са заинтересованим органима и организацијама	47
2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА	50
2.1 Општи и посебни циљеви стратешке процене	50
2.2 Избор индикатора	51
3. ПРОЦЕНА МОГУЋИХ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	58
3.1 Процена утицаја варијантних решења и разлози за избор најповољније варијанте	58
3.2 Евалуација карактеристика и значаја утицаја	61
3.3 Резиме значајних утицаја Стратегије	83

3.4 Кумулативни и синергетски ефекти	84
3.5 Опис мера за спречавање и смањење негативних и повећање позитивних утицаја на животну средину	86
4. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕШКИХ ПРОЦЕНА НА НИЖИМ ХИЈЕРАРХИЈСКИМ НИВОИМА	89
5. ПРОГРАМ ПРАЋЕЊА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ТОКУ СПРОВОЂЕЊА СТРАТЕГИЈЕ	90
5.1 Опис циљева Стратегије	91
5.2 Индикатори за праћење стања животне средине	92
5.3 Права и обавезе надлежних органа	95
5.4 Поступање у случају појаве неочекиваних негативних утицаја	96
6. ПРИКАЗ КОРИШЋЕНЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ У ИЗРАДИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ	98
7.1. Тешкоће при изради Стратешке процене	99
7. ПРИКАЗ НАЧИНА ОДЛУЧИВАЊА	101
8. ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ СЕ ДОШЛО ТОКОМ ИЗРАДЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ УТИЦАЈА (НЕТЕХНИЧКИ РЕЗИМЕ)	102

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

СПУ - Стратешка процена утицаја

TTDI - (Travel & Tourism Development Index) - Индекс развоја путовања и туризма

WEF - (World Economic Forum) - Светски економски форум

РЗС - Републички завод за статистику

SPEI - Standardized Precipitation-Evapotranspiration Index

SWQI - Serbian Water Quality Index

КПЗ - коришћено пољопривредно земљиште

ЕУ - Европска Унија

ЈЛС - јединице локалне самоуправе

ЗЖС - заштита животне средине

ЛТО - локалне туристичке организације

РТО - регионалне туристичке организације

ДМО - дестинацијска менаџмент организација

LAC - Limits of Acceptable Change - дефинисања граница након којих даљи развој постаје штетан за екосистем.

VIM - Visitor Impact Management - систем за управљање токовима посетилаца, чиме се спречава физичка деградација и прекомерни туризам на најосетљивијим локалитетима.

НИА - Heritage Impact Assessment – процена утицаја на наслеђе за све инфраструктурне захвате у близини споменика културе.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Стратешка процена утицаја (у даљем тексту: СПУ) на животну средину је инструмент којим се описују, вреднују и процењују могући значајни утицаји планираних решења Стратегије развоја туризма Републике Србије од 2026. до 2030. године (у даљем тексту: Стратегија) на животну средину до којих може доћи њеном реализацијом. Стратешка процена утицаја на животну средину се ради са циљем обезбеђивања заштите и унапређивања животне средине укључивањем основних начела заштите животне средине у поступку припреме, израде и доношења Стратегије.

СПУ Стратегије треба да обухвати не само процену потенцијално значајних утицаја на животну средину, већ и дефинисање одговарајућих мера. Ове мере су неопходне за превенцију, минимизацију, ублажавање, ремедијацију или компензацију свих штетних последица по животну средину и здравље људи. СПУ омогућава увид у просторне промене и узима у обзир потребе окружења. Кроз СПУ, све активности предвиђене Стратегијом се критички анализирају са аспекта њиховог утицаја на животну средину. На основу ове анализе, доноси се одлука о томе да ли ће се Стратегија реализовати, под којим условима, те које мере заштите и мониторинга треба прописати.

Према члану 4. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину: 94/2024-369, основна начела СПУ јесу:

1) начело одрживог развоја – одрживи развој јесте усклађен систем техничко-технолошких, економских и друштвених активности у укупном развоју у коме се на принципима економичности и разумности користе природне и створене вредности са циљем да се сачува и унапреди квалитет животне средине за садашње и будуће генерације. Укључивање кључних аспеката заштите животне средине у припрему и усвајање планова и програма, као и утврђивање услова за очување вредности природних ресурса и добара, предела, биолошке, геолошке и предеоне разноврсности, дивљих биљних и животињских врста, аутохтоних екосистема, циљева очувања и интегритета еколошке мреже, односно рационално коришћење природних ресурса, доприноси постизању циљева одрживог развоја.

2) начело интегралности – политика заштите животне средине која се реализује доношењем планова и програма заснива се на укључивању услова заштите животне средине, односно очувања и одрживог коришћења биолошке, геолошке и предеоне разноврсности у одговарајуће секторске и међусекторске програме и планове;

3) начело предострожности – свака активност мора бити спроведена на начин да се спрече или смање негативни утицаји одређених планова и програма на животну средину пре њиховог усвајања, обезбеди рационално коришћење природних ресурса и сведе на минимум ризик по здравље људи, животну средину и материјална добра узимајући у обзир доступне научне чињенице које указују на могуће ризике. Чак и у случају недовољне научне извесности о потенцијалним ризицима, то неће бити препрека за планирање и спровођење одговарајућих мера са циљем спречавања штете по људско здравље, животну средину и материјална добра.

4) начело хијерархије и координације – процена утицаја планова и програма врши се на различитим хијерархијским нивоима на којима се доносе планови и програми. Повећана транспарентност у доношењу одлука у поступку стратешке процене планова и програма постиже се кроз узајамну координацију надлежних и заинтересованих органа. Ова координација обухвата консултације, односно обавештавање и давање мишљења на план

или програм, у поступку давања сагласности на стратешку процену.

5) начело избегавања двоструке процене – релевантни подаци о утицајима који су изведени у раније спроведеним поступцима стратешке процене утицаја могу се користити за потребе процене значајних утицаја планова и програма који припадају истој хијерархијској структури у циљу избегавања двоструке процене већ довољно утврђених значајних утицаја на одређене чиниоце животне средине. Подаци из претходно спроведених стратешких процена морају бити ажурирани, поуздани и презентовани тако да омогућавају поуздано утврђивање, описивање и процену одређених показатеља.остојећи утицаји планова и програма на чиниоце животне средине;

6) начело јавности – у циљу информисања јавности о одређеним плановима и програмима и о њиховом могућем утицају на животну средину, као и у циљу обезбеђења пуне отворености поступка припреме и доношења или усвајања планова и програма, јавност мора, пре доношења било какве одлуке, као и после усвајања плана и програма имати приступ информацијама које се односе на те планове и програме или њихове измене.

Слика 1. Кључна начела СПУ

Извештај о стратешкој процени утицаја припремљен је на основу Одлуке Министарства туризма и омладине о изради Стратешке процене утицаја Стратегије развоја туризма за период од 2026. до 2030. године и Акционог плана за спровођење Стратегије развоја туризма за период од 2026. до 2030. године за 2026. годину на животну средину број 5159862 2025 13450 008 002 017 001 01 010 од 3. фебруара 2026. године (у даљем тексту: Одлука о СПУ). Министарство туризма и омладине у складу са чланом 9. став 3. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 94/24), Одлуку објавило у „Службеном гласнику РС”, број 16 од 20. фебруара 2026. године, као и на интернет страници Министарства.

За потребе израде предметне СПУ, Министарство туризма и омладине, као наручилац израде СПУ, је у поступку јавне набавке број 74 за обрађивача СПУ ангажовао Универзитет у Новом Саду Природно-математички факултет са којим је потписан Уговор о изради предметне СПУ, број: 004621711 2025 13450 002 004 405 023/4 од 05.12.2025. године (Министарство), односно број: 03-341 од 09.12.2025. године (Факултет). Предмет овог Уговора је израда Извештаја о стратешкој процени утицаја Стратегије развоја туризма Републике Србије за период 2026 - 2030. године на животну средину. Ова израда мора бити у потпуности у складу са Пројектним задатком који је дефинисало Министарство, релевантном законском регулативом, као и важећим прописима, нормативима и стандардима за ову врсту посла, уз обавезно обезбеђење квалитета и поштовање професионалних правила струке (чл. 1).

1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ

Извештај о СПУ је кључни документ који представља резултат процеса СПУ. Његова детаљност и обим прилагођавају се конкретном плану или програму, у овом случају, Стратегији развоја туризма. Неопходно је да Извештај о СПУ садржи јасне и прецизне мере и смернице које се односе на заштиту животне средине и простора.

У складу са чланом 15. Закона о стратешкој процени, полазне основе стратешке процене утицаја укључују следећи садржај:

- 1) кратак преглед садржаја и циљева плана и програма и односа са другим плановима и програмима;
- 2) преглед постојећег стања и квалитета чинилаца животне средине на подручју на које се извештај односи;
- 3) карактеристике чинилаца животне средине у областима за које постоји могућност да буду изложене значајном утицају;
- 4) разматрана питања и проблеме заштите животне средине у плану или програму који су од значаја за процену непосредних и посредних утицаја спровођења плана и програма на чиниоце животне средине, укључујући посебно она која се односе на еколошку мрежу подручја и приказ разлога за изостављање одређених питања и проблема из поступка процене;
- 5) приказ информација и података раније спроведених стратешких процена планова и програма који припадају истој хијерархијској структури у циљу избегавања двоструке процене раније утврђених, описаних и процењених значајних утицаја на живот и здравље становништва и животну средину;
- 6) преглед утврђених и процењених значајних могућих утицаја на спровођење плана и програма;
- 7) приказ припремљених разумних варијантних решења које је орган надлежан за припрему плана и програма разматрао узимајући у обзир циљ, сврху и географски обухват плана и програма, предложене мере за спречавање и/или смањење процењених значајних негативних утицаја на стање и квалитет чинилаца животне средине и живот и здравље људи;
- 8) резултате претходних консултација са заинтересованим органима и организацијама битних за процену могућих утицаја плана и програма.

1.1 Преглед предмета, садржаја и циљева Стратегије и односа према другим документима

1.1.1 Предмет Стратегије

Предмет Стратегије развоја туризма Републике Србије за период од 2026. до 2030. године јесте системско и стратешко усмеравање развоја туристичког сектора у Републици Србији, у складу са важећим законским оквиром, националним развојним приоритетима и међународним обавезама у области одрживог развоја. Стратегија дефинише оквир за планирање, развој, управљање и промоцију туризма као интегрисане и интерсекторске делатности, која обухвата економске, просторне, друштвене, културне и еколошке аспекте развоја. Њен предмет обухвата анализу постојећег стања туристичког сектора, идентификацију кључних изазова и развојних потенцијала, као и утврђивање визије, општих и посебних циљева, приоритетних праваца развоја и мера јавне политике у области

туризма. Стратегија се односи на све релевантне сегменте туристичке понуде Републике Србије, укључујући, али не ограничавајући се на: градски, туризам догађаја, пословни, планински, здравствени, културни, ено-гастрономски, рурални, научички, еко, транзитни и туризам специјалних интересовања, као и на развој пратеће туристичке и угоститељске инфраструктуре, људских ресурса, дигитализације, инвестиција и иновација у туризму.

Посебан предмет Стратегије јесте унапређење конкурентности туристичких дестинација кроз одрживо коришћење природних и културних ресурса, јачање локалних заједница, подстицање равномерног регионалног развоја и повећање укупних економских и друштвених ефеката туризма. У том контексту, Стратегија промовише интегрисан приступ развоју туризма, уз усклађивање туристичке политике са политикама у областима просторног и урбанистичког планирања, заштите животне средине, културе, саобраћаја, дигиталне трансформације, образовања и запошљавања. Стратегија представља основ за израду и усклађивање других планских и програмских докумената у области туризма на националном, регионалном и локалном нивоу, као и за дефинисање мера, активности и индикатора учинка у циљу праћења и евалуације спровођења утврђених циљева. Истовремено, она служи као стратешки оквир за координацију активности јавног, приватног и цивилног сектора, као и за привлачење домаћих и страних инвестиција у туристички сектор Републике Србије.

У изради Стратегије и предметне СПУ примењен је приступ интегралног и континуалног планирања са нагласком на тражењу мера одрживости кроз интеграцију реалних циљева и потенцијала у области туризма с једне стране, и циљева и потреба заштите животне средине, квалитета живота становника и друштвено-економског развоја с друге стране.

Стратешки приоритет Стратегије је унапређење одрживости туристичког сектора кроз одговорно управљање ресурсима, стратешку синергију културно-историјских и природних вредности и дигиталне иновације туристичког искуства, чиме се обезбеђује дугорочна конкурентност, аутентичност туристичке понуде Републике Србије и даје допринос заштити животне средине.

1.1.2 Садржај Стратегије

Израда Стратегије базирана је на свеобухватном сагледавању туристичког сектора Републике Србије. Стратегија обухвата методолошки приступ, анализу постојећег стања, са фокусом на релевантна планска документа, основне статистичке показатеље развоја туризма и налазе вредновања претходне Стратегије, те дефинисање визије, мисије и циљева, модел раста до 2030. године, приоритете у погледу дестинација и туристичких производа, дигиталну трансформацију и концепт паметног туризма, стратешка туристичка тржишта, план инвестиција, као и механизме спровођења, праћења и извештавања, укључујући Акциони план. Садржај Стратегије је следећи:

УВОД

1 МЕТОДОЛОГИЈА

2 ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

ПЛАНСКИ ОКВИР И РЕЛЕВАНТНИ ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ

МАКРОЕКОНОМСКЕ ПРИЛИКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Основни статистички показатељи развоја туризма

САЖЕТАК НАЛАЗА ВРЕДНОВАЊА ПРЕТХОДНЕ СТРАТЕГИЈЕ

3 SWOT АНАЛИЗА

4 ВИЗИЈА И МИСИЈА

5 ЦИЉЕВИ

Општи циљ

Повезаност Стратегије развоја туризма Републике Србије за период од 2026. до 2030. године са Циљевима одрживог развоја УН (Агенда 2030)

Посебни циљеви, мере и показатељи

Извештај о анализи ефеката

6 МОДЕЛ РАСТА ДО 2030. ГОДИНЕ

7 ПРИОРИТЕТНЕ ТУРИСТИЧКЕ ДЕСТИНАЦИЈЕ

8 ПРИОРИТЕТНИ ТУРИСТИЧКИ ПРОИЗВОДИ

9 ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЈА И КОНЦЕПТ ПАМЕТНОГ ТУРИЗМА

10 ДЕФИНИСАЊЕ СТРАТЕШКИХ ТУРИСТИЧКИХ ТРЖИШТА ОД ИНТЕРЕСА ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

11 ПЛАН ИНВЕСТИЦИЈА

12 МЕХАНИЗАМ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ И НАЧИН ИЗВЕШТАВАЊА О РЕЗУЛТАТИМА СПРОВОЂЕЊА СТРАТЕГИЈЕ

13 АКЦИОНИ ПЛАН

1.1.3 Приказ развоја туристичког сектора у Стратегији

Развој туристичког сектора Републике Србије у периоду примене Претходне стратегије (2016-2024) одвијао се у условима релативне макроекономске стабилности и континуираног привредног раста, уз краткотрајан, али изражен поремећај изазван пандемијом COVID-19. Просечна стопа раста бруто домаћег производа, фискална стабилност, контролисана инфлација и побољшање кредитног рејтинга земље створили су повољан оквир за инвестиције и развој туристичке инфраструктуре, што се директно одразило и на динамику туристичког промета.

Туристички сектор је до 2020. године бележио снажан раст долазака и ноћења, а након пандемијског пада уследио је релативно брз опоравак, првенствено подстакнут растом домаћег туризма и повећаним инвестицијама у смештајне капацитете. У 2024. години забележен је историјски највећи број туристичких долазака и ноћења. Према евиденцији Републичког завода за статистику (РЗС), у 2024. години забележено је укупно 4.432.751 долазак и 12.662.151 ноћење. У периоду од 2016. до 2024. године туристички промет у Републици Србији растао је по годишњој стопи од 6,14%, уколико посматрамо доласке, односно 6,71% уколико посматрамо ноћења.

Структура туристичког промета показује да и даље доминирају урбане дестинације, пре свега Београд, који остварује највећи удео у укупном броју долазака (1.536.132 у 2024. години) и ноћења (3.712.038 у 2024. години). Истовремено, значајан допринос остварују планински и бањски центри, који заједно генеришу више од 40% укупних ноћења, што потврђује њихову улогу као носилаца целогодишњег туризма. Укупно посматрано, у урбаним дестинацијама (Београд, Нови Сад, Ниш, Суботица, Крагујевац и остали градови) се остварио око половине укупних долазака и ноћења туриста, што потврђује њихов кључни значај у туристичкој понуди земље. Упркос континуираном расту туристичког промета, просечна дужина боравка остаје релативно кратка (2,9 дана), што указује на постојање простора за унапређење садржајности туристичке понуде и повећање потрошње по туристи.

Посебно значајна промена у анализираном периоду односи се на структуру туристичке тражње. Док су у ранијим годинама домаћи туристи доминирали у укупном броју ноћења,

након 2021. године евидентан је снажан раст учешћа страних туриста, који у 2024. години достижу готово половину укупних ноћења (48,2%). Водећа инострана тржишта су Турска, Руска Федерација, Босна и Херцеговина, Кина и Немачка, уз појаву нових тржишта са растућим потенцијалом, што указује на све већу међународну видљивост Србије као туристичке дестинације.

Развој смештајних капацитета представља један од кључних структурних помака у туристичком сектору. У периоду од 2016. до 2024. године евидентан је континуиран раст броја смештајних јединица и лежаја, уз истовремено унапређење квалитета понуде. Посебно је изражен раст хотела виших категорија, при чему хотели са четири и пет звездица чине око половине укупних хотелских капацитета. Према последњим доступним подацима РЗС-а из августа 2024. године, укупан број угоститељских објеката за смештај је 27.186 са укупно 77.853 смештајних јединица, односно, 181.385 лежаја, од чега је мање од половине у категорисаним угоститељским објектима за смештај. Истовремено, структура понуде указује на снажан раст апартманског смештаја и мањих објеката, што је у складу са савременим трендовима тражње, али истовремено отвара питања стандардизације, контроле квалитета и одрживог управљања просторним ресурсима. Анализом података о броју смештајних јединица и броју лежаја у угоститељским објектима за смештај у Републици Србији у периоду од 2016. до 2024. године, евидентан је тренд раста капацитета у сектору туризма. Просечна годишња стопа раста за број смештајних јединица износи 7,69%, док је за број лежаја 7,48%. Ови показатељи указују на доследно повећање смештајних капацитета током анализираних периода, што одражава позитивне трендове у развоју туристичке инфраструктуре Републике Србије.

Туристички сектор има све значајнији допринос националној економији. Иако директан удео туризма у БДП-у остаје релативно умерен, укупан економски утицај сектора, укључујући индиректне и индукване ефекте, достиже око десетине БДП-а и показује растући тренд. Слично томе, расте и допринос туризма запошљавању, како у директним делатностима, тако и кроз шире ефекте на ланац снабдевања и услужне активности.

Тржиште рада у туризму карактерише континуиран раст броја запослених, посебно у делатности ресторана и покретних угоститељских објеката. У 2016. години ова делатност је учествовала у укупној запослености сектора са 49,5%, док се овај удео у 2024. години повећао на 59,6%. Ипак, недостатак квалификоване радне снаге остаје један од кључних структурних изазова, нарочито у хотелском и угоститељском сектору, што указује на потребу за системским улагањима у образовање, обуке и задржавање кадрова.

Раст туристичке активности прати и повећање броја привредних субјеката у сектору туризма и угоститељства. Доминантну улогу имају предузетници, посебно у делатностима ресторана и услуживања пића, док су хотели и путничке агенције углавном организовани као привредна друштва. Ова структура указује на висок ниво фрагментације сектора, али и на његову динамичност и атрактивност за нове улагаче.

Сагледавајући укупне трендове, може се закључити да је туристички сектор Републике Србије ушао у фазу зрелог раста, са значајно унапређеном инфраструктуром, повећаном међународном препознатљивошћу и растућим економским ефектима. Истовремено, изражени су структурни изазови који се односе на сезоналност, кратку дужину боравка, недовољну диверзификацију понуде, кадровске дефиците и потребу за унапређењем одрживости и ефикасности управљања дестинацијама. Ови налази су представљали полазну основу за дефинисање визије, циљева и мера Стратегије.

Упоредна анализа туризма Републике Србије и конкурентских земаља показује да је у периоду 2016-2024. године Србија остварила изузетно динамичан раст туристичког промета, са највишим стопама раста долазака и ноћења у региону, посебно након пандемије COVID-19. Ипак, упркос значајном релативном напретку, Србија у апсолутним показатељима и даље заостаје за водећим регионалним дестинацијама, док је интензитет туризма по глави становника и даље низак, што указује на значајан неискоришћен потенцијал.

Према Индексу развоја путовања и туризма (Travel & Tourism Development Index - TTDI) Светског економског форума (World Economic Forum - WEF), Србија је у периоду 2019-2024. остварила благо побољшање позиције, али се и даље налази испод већине конкурената у региону. Компаративне предности огледају се у релативно повољном регулаторном и пословном окружењу, док су кључне слабости идентификоване у области инфраструктуре и услуга, валоризације туристичких ресурса, институционалне подршке и интеграције принципа одрживости. Даље, анализа развоја туристичких производа указује на различит степен зрелости. МИСЕ туризам, планински и city break туризам бележе висок ниво развоја и препознатљивости, док здравствени, рурални, агротуризам, тематске руте и наутички туризам поседују значајан, али недовољно искоришћен потенцијал. Посебан изазов представља потреба за бољим управљањем ресурсима, стандардизацијом понуде, јачањем дигитализације и системском промоцијом.

Република Србија располаже солидном основом за даљи развој туризма, али је за јачање конкурентске позиције неопходно убрзати инвестиције у инфраструктуру, диверсификацију и иновацију туристичких производа, унапређење институционалног и управљачког оквира и доследну примену принципа одрживог и паметног туризма.

1.1.4 Општи и посебни циљеви Стратегије

Туризам представља значајан покретач економског раста, регионалног развоја и међународне препознатљивости Републике Србије. У савременим условима, конкурентност туристичког сектора све више зависи од способности дестинације да понуди одржива и аутентична искуства, уз ефикасно коришћење дигиталних технологија и подизање стандарда квалитета у свим сегментима понуде. Последице, **општи циљ** Стратегије је позиционирање Србије као аутентичне, одрживе и препознатљиве дестинације на међународном тржишту.

Општи циљ се реализује кроз остваривање следећих **посебних циљева**:

1. Посебан циљ 1. Повећање туристичког промета и подстицање целогодишњег туризма
2. Посебан циљ 2. Повећање међународне видљивости Србије као туристичке дестинације
3. Посебан циљ 3. Успостављање системског и ефикасног дестинацијског менаџмента
4. Посебан циљ 4. Повећање броја квалификованог и обученог особља у туризму
5. Посебан циљ 5. Дигитална трансформација туристичког сектора и развој паметног туризма
6. Посебан циљ 6. Унапређење одрживости туристичког сектора.

Стратегија развоја туризма Републике Србије за период 2026 - 2030. године усклађена је са Агендом 2030 Уједињених нација и релевантним Циљевима одрживог развоја (*Sustainable Development Goals - SDG*), при чему су општи и посебни циљеви Стратегије директно

повезани са циљевима који се односе на одрживи економски раст, достојанствен рад, одговорну потрошњу и производњу, одрживе градове и заједнице, климатску акцију и јачање партнерстава. Кроз подстицање целогодишњег и инклузивног туризма, јачање међународне видљивости, развој ефикасног дестинацијског менаџмента, унапређење људских ресурса, дигиталну трансформацију и примену концепта паметног туризма, као и системско унапређење одрживости сектора, Стратегија доприноси очувању културних и природних ресурса, јачању отпорности туристичких дестинација и дугорочном економском и друштвеном развоју Републике Србије.

1.1.5 Однос према другим стратешким и документима јавних политика

Стратегија се заснива на важећем планском систему и усклађена је са кључним документима јавних политика, како на нивоу закона, тако и на нивоу националних стратегија и секторских програма. Њена припрема и садржај одражавају потребу за интегрисаним приступом развоју туризма, као хоризонталне развојне делатности која остварује снажне везе са економијом, просторним и урбаним развојем, заштитом животне средине, културом, дигитализацијом и образовањем.

Правни основ за израду и спровођење Стратегије чини свеобухватан законски оквир Републике Србије којим се уређују кључни аспекти туристичке политике и управљања развојем туризма. Централно место у овом оквиру заузима Закон о туризму („Службени гласник РС”, бр. 17/2019 – у даљем тексту: ЗоТ), којим су дефинисани основни елементи планирања, развоја и промоције туризма, као и улоге релевантних актера, укључујући туристичке организације, туристичке агенције и регистре у области туризма. Овим законом успоставља се основа за координисано деловање јавног и приватног сектора у циљу економског раста, унапређења конкурентности и одрживог коришћења културних и природних ресурса.

Закон о угоститељству („Службени гласник РС”, бр. 17/2019 – у даљем тексту: ЗоУ) додатно уређује стандарде и праксе у пружању угоститељских услуга, укључујући боравишне таксе, специфичне облике туристичке понуде, као и функционисање јединственог информационог система у области туризма и угоститељства (е-Туриста), који представља значајну основу за дигитализацију управљања туристичким сектором.

Поред наведених, значајан утицај на развој туризма имају и други закони који регулишу поједине сегменте туристичке понуде и ширег друштвено-економског и просторног контекста, укључујући законе у области бањског и планинског туризма, заштите потрошача, инспекцијског надзора, заштите животне средине, заштите природе, културних добара и културног наслеђа, пловидбе и лука на унутрашњим водама, локалне самоуправе, као и планирања и уређења простора. Овај нормативни оквир обезбеђује услове за интегрално планирање туризма, усклађено са принципима одрживог развоја и заштите јавног интереса.

Табела 1. Закони релевантни за туристички сектор

Назив закона	Службени гласник
<u>Закон о туризму</u>	17/2019
<u>Закон о угоститељству</u>	17/2019
<u>Закон о бањама</u>	80/1992; 67/1993; 95/2018
<u>Закон о јавним скијалиштима</u>	46/2006
<u>Закон о заштити потрошача</u>	88/2021
<u>Закон о инспекцијском надзору</u>	36/2015; 44/2018; 95/2018
<u>Закон о заштити становништва од изложености дуванском диму</u>	30/2010
<u>Закон о посебним овлашћењима ради ефикасне заштите интелектуалне својине</u>	46/2006; 104/2009; 129/2021
<u>Закон о привредним друштвима</u>	36/2011; измене до 19/2025.
<u>Закон о удружењима</u>	51/2009; 99/2011; 44/2018
<u>Закон о заштити природе</u>	36/2009; измене до 71/2021
<u>Закон о заштити животне средине</u>	135/2004; измене до 94/2024.
<u>Закон о културним добрима</u>	71/94; измене до 35/2021
<u>Закон о културном наслеђу</u>	129/2021
<u>Закон о пловидби и лукама на унутрашњим водама</u>	73/2010; измене до 52/2021
<u>Закон о локалној самоуправи</u>	129/2007; измене до 111/2021
<u>Закон о планском систему</u>	30/2018
<u>Закон о планирању и изградњи</u>	72/2009; измене до 62/2023
<u>Закон о просторном плану Републике Србије</u>	88/2010-4

Стратегија је усклађена и са кључним националним стратегијама које дефинишу развојне правце Републике Србије у релевантним секторима. Посебна повезаност остварује се са Стратегијом индустријске политике Републике Србије до 2030. године („Службени гласник РС“, бр. 35/2020.), која као приоритетне области интервенције препознаје иновације, дигиталну трансформацију, инвестиције, развој инфраструктуре, образовање, интернационализацију и циркуларну економију. Ови приоритети директно доприносе стварању повољног пословног окружења и јачању конкурентности туристичког сектора, као и подстицању инвестиција и иновативних туристичких производа.

Значајна је и усклађеност са Стратегијом развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Службени гласник РС“, бр. 86/2021.), која подстиче развој нових дигиталних сервиса заснованих на напредним технологијама и управљању подацима. Примена великих скупова података, пословне

аналитике, рачунарства у облаку, интернета ствари, вештачке интелигенције и блокчејн технологија представља основу за развој концепта паметног туризма и унапређење квалитета туристичког искуства.

Такође, Стратегија је усклађена са Стратегијом развоја система електронских комуникација у Републици Србији до 2027. године („Службени гласник РС”, бр. 70/2024.), која обезбеђује технолошку и инфраструктурну основу за развој савременог туризма, посебно у погледу доступности дигиталних услуга, повезаности дестинација и унапређења корисничког искуства.

Посебан значај има и повезаност са Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Службени гласник РС”, бр. 47/2019-4.), која препознаје туризам као један од инструмената локалног економског и друштвеног развоја. У том контексту, Стратегија доприноси диверзификацији туристичке понуде засноване на урбаном и регионалном идентитету, очувању културног наслеђа, унапређењу културног туризма и ублажавању негативних ефеката туризма у урбаним срединама. На даље, од значаја је и повезаност са Стратегијом развоја културе од 2020. до 2029. (“Службени гласник РС”, бр. 63/2021-4), где је културни туризам издвојен као приоритетно подручје усмерено на развој нових националних рута и креативних индустрија ради јачања привредног потенцијала културе и међународне промоције наслеђа. Кључне мере укључују системско постављање туристичке сигнализације на локалитетима и израду дигиталних водича који користе податке са Националног портала културе у сарадњи са туристичким организацијама.

Стратегије је усклађена са Просторним планом Републике Србије од 2021. до 2035. Туризам је у плану виђен као покретач одрживог просторног развоја који кроз интеграцију са економским, социјалним и културним функцијама доприноси јачању конкурентности и очувању идентитета територијалних целина. Развој се заснива на употпуњавању постојеће понуде и активирању нових подручја са доминантним природним ресурсима, организованих кроз специфичне туристичке кластере и примарне дестинације са потенцијалом за целогодишњу понуду. Посебан нагласак стављен је на постизање креативног компромиса између економског раста и заштите наслеђа, уз неопходно усклађивање туристичке инфраструктуре са режимима заштите природе у еколошки најосетљивијим пределима.

Усклађеност Стратегије са важећим законским и стратешким оквиром обезбеђује њену применљивост, институционалну подршку и допринос остваривању ширих развојних циљева Републике Србије. Оваквим приступом туризам се позиционира као интегрални део одрживог економског, просторног и друштвеног развоја, уз јачање међусекторске сарадње и дугорочне конкурентности туристичке понуде Србије.

1.2 Преглед постојећег стања и квалитета животне средине на подручју на које се извештај односи

За потребе израде Стратешке процене утицаја неопходно је дати преглед постојећег стања и квалитета животне средине на подручју на које се Извештај односи. Карактеристике постојећег стања су од суштинског значаја јер представљају полазну основу за свако истраживање проблема животне средине на датом простору. Дефинисање основних карактеристика постојећег стања за ову студију засновано је на: увиду у резултате мерења елемената животне средине које спроводе овлашћене организације, постојећим планским документима, већ урађеним студијским истраживањима, као и доступној стручној и научној литератури. Стање животне средине у Србији одређено је различитим факторима, од којих су најзначајнији постојање урбаних, рударско-енергетских и индустријских подручја која врше притисак на животну средину и простор, а самим тим и на атрактивност туристичких

дестинација, и имају за последицу угрожен квалитет животне средине.

1.2.1 Стање квалитета ваздуха

Квалитет ваздуха у Републици Србији је незадовољавајући и представља један од најзначајнијих еколошких проблема. Нарушен квалитет ваздуха није присутан само у урбаним и периурбаним зонама, већ и у подручјима значајних туристичких центара и дуж главних саобраћајних коридора.

Узроци загађења ваздуха најчешће укључују ниску енергетску ефикасност, употребу горива лошег квалитета, недостатак постројења за пречишћавање гасова и застареле технологије. Додатни проблеми су непоштовање стандарда о емисијама загађујућих материја и параметрима стања отпадних гасова, као и нејасно разграничене надлежности између државе и јединица локалних самоуправа. Иако туризам не спада у најзначајније загађиваче ваздуха, транспорт туриста (аутомобили, аутобуси, авиони) и промет унутар туристичких дестинација повећавају емисије из саобраћаја. Иако за Србију не постоје јавно доступни подаци који квантификују тачно колики је удео туризма у укупним емисијама саобраћаја, опште је познато да саобраћај у великим градовима и туристичким центрима значајно доприноси загађењу ваздуха (укључујући NO₂ и РМ честице), док већи прилив туриста може појачати локални саобраћај.

Туризам у Србији има ограничен, али незанемарљив утицај на квалитет ваздуха, пре свега индиректно, кроз повећање саобраћаја, потрошњу енергије и концентрацију посетилаца у појединим туристичким центрима. Иако не постоје прецизни и свеобухватни статистички подаци који би квантитативно изразили удео туризма у укупном загађењу ваздуха, стручне анализе и научни радови^{1,2,3} указују да пораст броја туриста може довести до локалног повећања емисија загађујућих материја, нарочито у урбаним и бањским срединама. Истовремено, квалитет ваздуха има значајан утицај на развој туризма, јер чиста животна средина представља важан фактор атрактивности дестинација. Укупно посматрано, туризам није међу главним изворима загађења у Србији, али његов утицај постаје релевантан на локалном нивоу и захтева пажљиво планирање и примену принципа одрживог развоја.

Иако званични статистички извештаји не издвајају емисије туристичког сектора као посебну категорију, индиректна процена појединих параметара се може извршити на основу удела туристичких путовања у укупном саобраћају. Уколико се претпостави да туризам учествује са око 10% у укупној путничкој мобилности, а укупне емисије CO₂ из транспорта у Србији у 2023. години износе приближно 10,3 милиона тона, може се проценити да туристички саобраћај доприноси са око 1 милион тона CO₂ годишње. Слична оријентациона процена може се применити и на емисије азотних оксида и суспендованих

¹ Cvijanović, D., Matijašević-Obradović, J., & Škorić, S. (2017). The Impact of Air Quality conditioned by emission of pollutants to the development of rural tourism and potentials of rural areas. *Ekonomika poljoprivrede*, 64(3), 871-885.

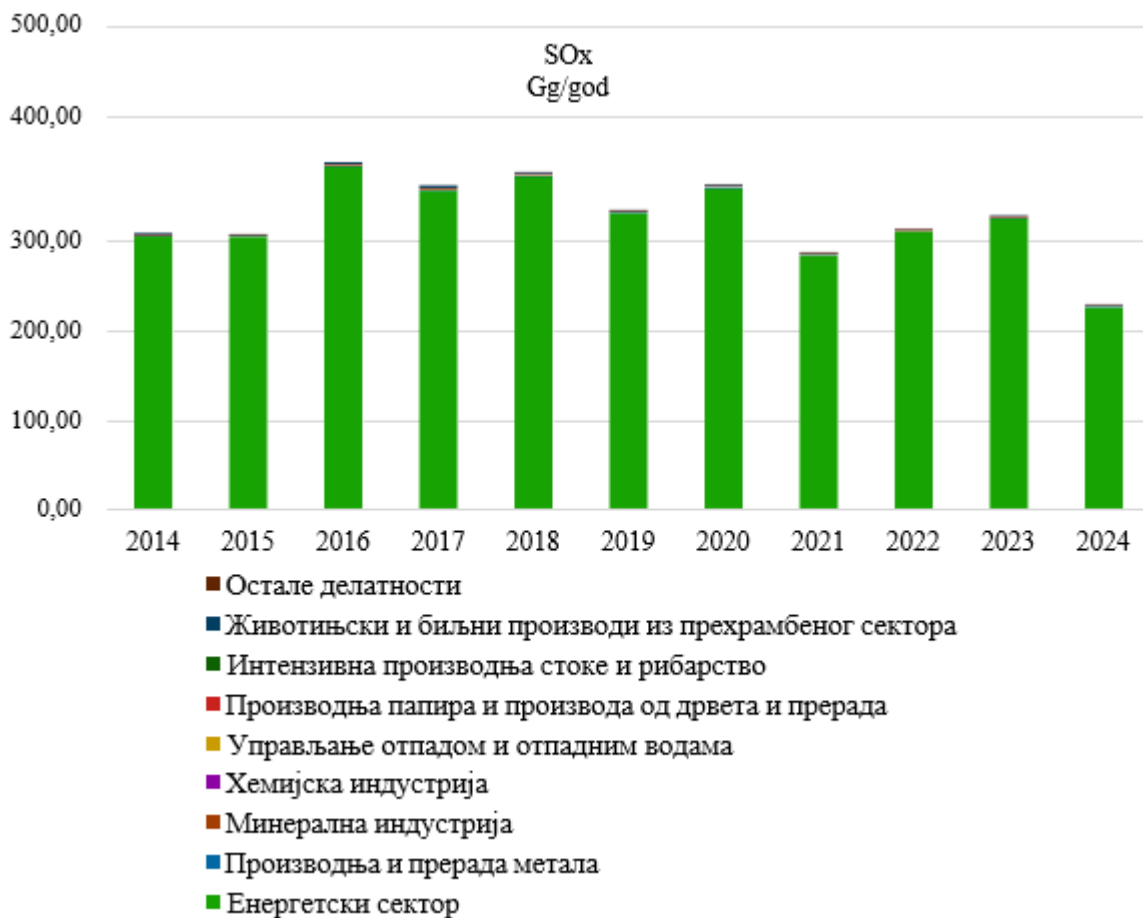
² Djekić, T., Ristić, S., Stamenković, S., Šajn, R., & Engelman, M. (2020). Lichens as indicators of air quality in balneological center prolom banja (southern serbia). *Journal of the Geographical Institute'Jovan Cvijić'SASA*, 70(2).

³ Đorđević, N., & Milićević, S. (2020). Perceptions of environmental impacts of tourism: A case study of Vrnjačka Banja.

честица које потичу из друмског саобраћаја. Јасно је да загађење ваздуха узроковано туризмом не потиче само од саобраћаја, већ и од повећане потрошње енергије на дестинацијама и индиректно производњом неопходних производа и услуга потребних туристима, али ове процене не могу се базирати на конкретним подацима.

На основу података достављених до средине маја 2025. године у Национални регистар извора загађивања, укупна вредност емитованих количина загађујућих материја за највеће загађиваче је била: 1) оксиди сумпора износе 227.4 Gg; 2) оксида азота износе 41,4 Gg; 3) емитоване количине прашкастих материја износе 6.1 Gg; 4) емитоване количине амонијака износе 3,3 Gg.

Најзначајније емитоване количине оксида сумпора потичу из термоенергетских постројења из енергетског сектора, минералне индустрије, производње животињских и биљних производа из прехранбеног сектора и производње и прераде метала. Најзначајнији допринос укупној количини емитованих сумпорних оксида и у вишегодишњем периоду посматрања, од 2014-2024. године даје Енергетски сектор (Слика 1).

Слика 1: Расподела емисија сумпорних оксида 2014-2024. године
Извор: Агенција за заштиту животне средине, 2024. год

У укупним емисијама азотних оксида сектор друмски саобраћај током 2023. године имао је највећи удео (40,5%), док је на другом месту са нешто мањим доприносом од 38,9% сектор производње електричне и топлотне енергије. На Слици 2 се може констатовати слична ситуација као и код емисије сумпорних оксида у домену најзагађенијих категорија. И овде

је категорија са највећим емисијама азотних оксида у енергетском сектору па затим у минералној индустрији. Најнижа вредност емисија у протеклих 11 година је управо у 2024. години када је она износила рекордних 41,36 Gg.(Слика 2).

Слика 2: Расподела емисија азотних оксида 2014-2024. године
Извор: Агенција за заштиту животне средине, 2024.

Суспендоване честице (прашина, дим, смог) у највећој мери у животну средину испуштају у току процеса сагоревања горива у енергетици, саобраћају и индустријској производњи, али и у управљању стајњаком. Према Извештају о стању квалитета ваздуха Републике Србије за 2024. годину, значајни напреси у смањењу емисија, тачније константан пад суспендованих честица PM10 се виде на Слици 3, где се може констатовати да у последњих пет година имамо константан пад емисија ове загађујуће материје у енергетском сектору. Вредност емисија суспендованих честица PM10 у 2024. години је у односу на сваку појединачну годину 2015-2018. године чак дупло мања (Слика 3).

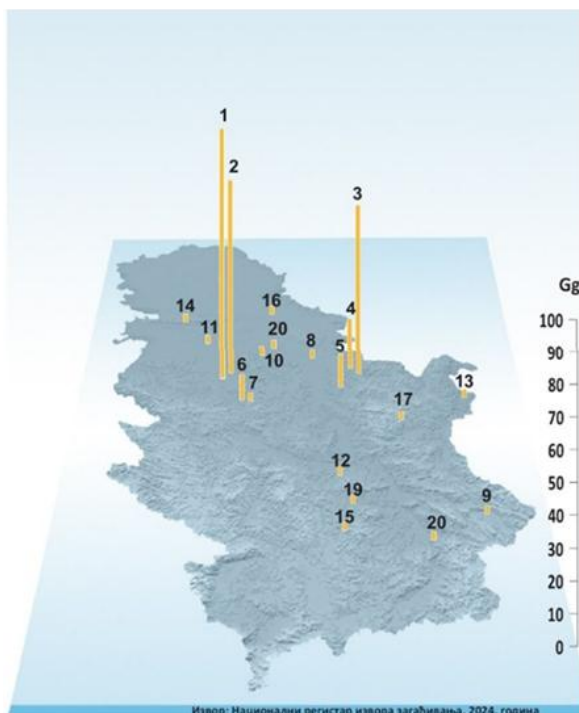
Слика 3: Расподела емисија суспендованих честица 2014-2024. године
Извор: Агенција за заштиту животне средине, 2024. год

Емисија амонијака је годинама уназад карактеристична за категорију интензивна производња стоке и рибарство. Међутим и његова емисија у последњих година бележи благи пад. Такође треба напоменути да је 2024. година извештајна година са најмање емисија ове загађујуће материје у последњих 11 година.

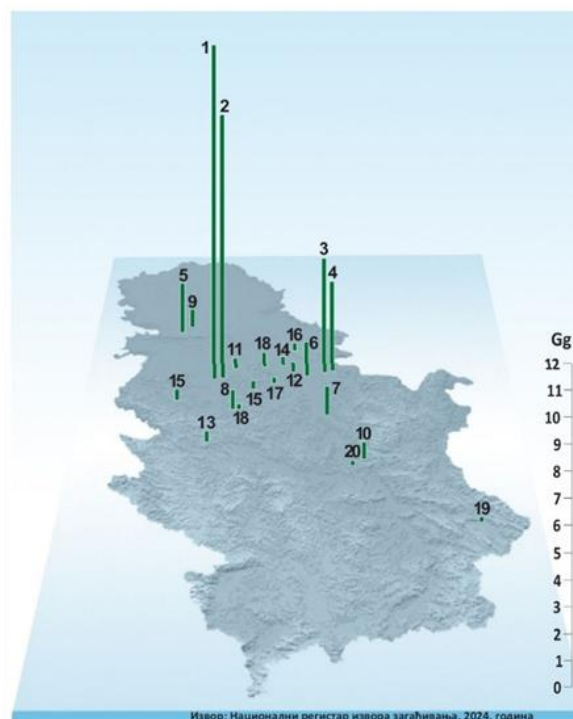

Слика 4: Расподела емисија амонијака 2014-2024. године
Извор: Агенција за заштиту животне средине, 2024. год

Анализа емисија загађујућих материја потврдила је доминантан удео термоенергетских постројења на емитоване количине оксида сумпора у 2024. години, док највеће емитоване количине овог азотних оксида потичу из термоенергетских постројења, минералне и хемијске индустрије (Слика 5). Најзначајније емитоване количине прашкасте материје потичу из термоенергетских постројења из енергетског сектора, минералне индустрије, интензивне производње стоке и прехранбене индустрије (Слика 6).

Емитоване количине оксида сумпора из 20 највећих извора у Републици Србији у гигаграмима (Gg) у 2024. години

Емитоване количине оксида азота из 20 највећих извора у Републици Србији у гигаграмима (Gg) у 2024. години

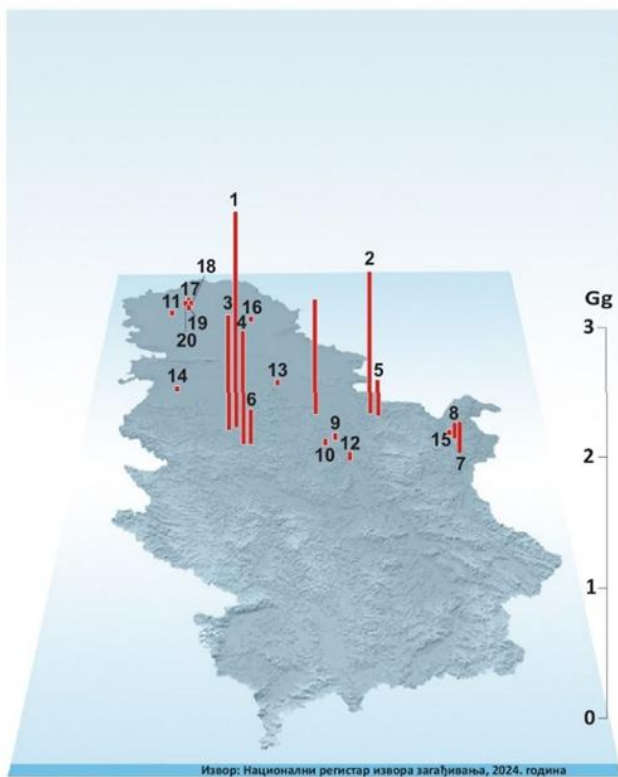
Легенда:

1. ЕПС, ТЕНТ Б
2. ЕПС, ТЕНТ А
3. ЕПС, ТЕ Костолац А
4. ЕПС, ТЕ Костолац Б
5. ЕПС, ТЕ Морава
6. ЕПС, ТЕ Колубара
7. ЕПС, Огранак РБ Колубара - Прерада
8. HBIS GROUP Serbia Iron and Steel, Смедерево
9. Тigar Tires Пирот
10. SMURFIT WESTROCK DOO- Фабрика хартије Београд
11. Суноко д.о.о. Пећинци
12. ЈКП „Градска топлана“ Крушевац ЦТИ
13. Elixir Прахово д.о.о.
14. Lafarge BFC Беоцин
15. ИГМ Младост д.о.о.- огранак Мала Плана
16. Суноко д.о.о. Ковачица
17. Рудник мрког угља Рембас, РЈ „Ресавица“
18. НИС, Рафинерија нафте Панчево
19. ИГМ Младост д.о.о.- огранак Сталаћ
20. ИГМ Младост д.о.о.- огранак Власотинце

Легенда:

1. ЕПС, ТЕНТ Б
2. ЕПС, ТЕНТ А
3. ЕПС, ТЕ Костолац А
4. ЕПС, ТЕ Костолац Б
5. Lafarge BFC Србија д.о.о. Беоцин
6. HBIS GROUP Serbia Iron and Steel д.о.о. - Огранак Смедерево
7. ЕПС, ТЕ Морава
8. ЕПС, ТЕ Колубара
9. ТЕ-ТО Нови Сад
10. Моравасет
11. Београдске електране, ТО Нови Београд
12. НИС, Рафинерија нафте Панчево
13. Титан Цементара Косјерић
14. „ХИП-Петрохемија“ д.о.о. Панчево
15. Београдске електране, ТО Вождовац
16. Gazprom energoholding Serbia, ТЕ-ТО Панчево
17. Београдске електране, ТО Коњарник
18. ЕПС, Огранак РБ Колубара- Прерада
19. Тigar Tyres Пирот
20. Српска фабрика стакла доо Параћин

Слика 5: 20 најзначајнијих извора сумпор диоксида (лево) и 20 најзначајнијих извора азотних оксида (десно) у Републици Србији

Емитоване количине прашкастих материја из
20 највећих извора у Републици Србији
у гигаграмима (Gg) у 2024. години

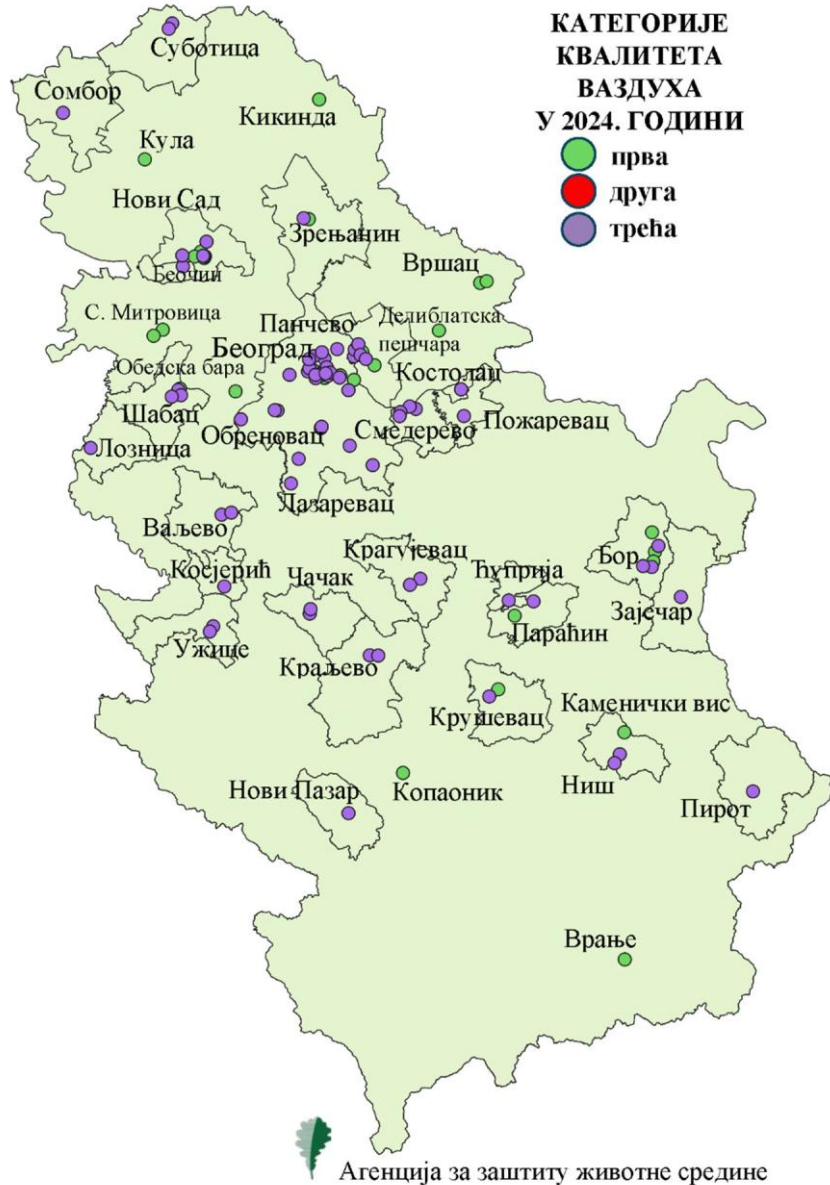
Легенда:

1. ЕПС, ТЕНТ А
2. ЕПС, ТЕ Костолац А
3. ЕПС, ТЕНТ Б
4. ЕПС, ТЕ Колубара
5. ЕПС, ТЕ Костолац Б
6. ЕПС, Огранак РБ Колубара - Прерада
7. Serbia Zijin Mining д.о.о.
8. Serbia Zijin Corper РББ Бор, Рудник Велики Кривељ
9. ЕПС, ТЕ Морава
10. Kroposran SRB д.о.о. Лапово
11. Фабрика шећера Црвенка
12. Агро - Ђоле д.о.о., фарма кока носиља
13. НИС, Рафинерија нафте Панчево
14. Зорка Керамика доо Београд - Керамика Шабац
15. Serbia Zijin Corper, Рудник Ново Церово
16. Сојапротеин, Фабрика за прераду соје
17. Перутнина Птуј - Топико, Фарма живине Бајша 2
18. Перутнина Птуј - Топико, Фарма живине Бајша 5
19. Перутнина Птуј - Топико, Фарма живине Бајша 3
20. Перутнина Птуј - Топико, Фарма живине Бајша 4

Слика 6: 20 најзначајнијих извора прашкастих материја у Републици Србији Извор:
Агенција за заштиту животне средине, 2024.год

Током 2024. године концентрације сумпор-диоксида и бензена нису условиле прекомерно загађење ваздуха ни на једном мерном месту у Републици Србији док је азотдиоксид био изнад дозвољене годишње граничне вредности само у Београду тако да је квалитет ваздуха у Београду био треће категорије, прекомерно загађен, услед присуства азот-диоксида и суспендованих честица PM10 и PM2.5, а арсен у суспендованим честицама PM10 био је изнад циљне граничне вредности у Лазаревцу. Градови Нови Пазар, Ниш, Ваљево, Косјерић, Ужице, Краљево, Смедерево и Крушевац сврстани су у трећу категорију квалитета ваздуха због прекомерног загађења суспендованим честицама PM10 и PM2.5. Прекомерно су били загађени Параћин (Поповац), Зајечар, Шабац, Лозница, Суботица, Ћуприја, Панчево, Чачак, Крагујевац, Пожаревац, Пирот, Нови Сад, Костолац, Беоцин, Сомбор и Зрењанин, а узрок је присуство суспендованих честица PM10 изнад дозвољених граница. Бор је био прекомерно загађен услед прекорачених граничних вредности суспендованих честица PM10 и прекорачења дневне граничне вредности олова у њима док су годишње концентрације арсена и кадмијума биле веће од циљних вредности.⁴

⁴ Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2024. годину, Агенција за заштиту животне средине Републике Србије

Слика 7. Категорије квалитета ваздуха у 2024. години

Извор: Агенција за заштиту животне средине РС, 2025

1.2.2 Клима и климатске промене

Климатске промене у Србији све више утичу на различите облике туризма. Топлија и дужа лета чине боравак у градовима као што су Београд и Нови Сад мање пријатним за туристе, посебно током великих врућина, што може довести до смањења броја посета у летњим месецима и померања туристичке сезоне на пролеће и јесен. Истовремено, све мање снега и краће зиме негативно утичу на зимске туристичке центре попут Копаоника и Златибора, јер скијалишта имају краћу сезону и веће трошкове за вештачко оснежавање. Са друге стране, могућ је пораст интересовања за бањски, сеоски и еко-туризам, јер туристи траже мирније средине са пријатнијом климом.

Климатске промене утичу и на природне ресурсе. Наизменични сушни и кишни периоди све више актуелизују проблем шумских пожара и штета у шумама од елементарних непогода. Суша је захватила већину Републике Србије од маја до септембра, са врхунцем у јулу и августу. Према SPEI (Standardized Precipitation-Evapotranspiration Index) вишескалном индексу суше, екстремна суша је регистрована у АП Војводини, као и у централној и јужној Србији. Речни протицаји били су критично ниски: на више река је регистровано апсолутно минимум протока, а нека корита су била потпуно сува, што указује на хидролошку сушу⁵.

На територији Републике Србије 2024. година била је најтоплија година у периоду од 1951. године до данас, са средњом температуром ваздуха 13,3 °C. Ово је 3,3°C више у односу на период 1961-1990. година. Посебно топли су били зима (+4,7°C) пролеће (+3,1°C) и лето (+5,0°C). Ова година је најтоплија у Београду са 15,9 °C од почетка рада метеоролошке станице 1888. године. Апсолутно најтоплија година је забележена на свим Главним метеоролошким станицама. Средња годишња температура ваздуха била је у интервалу од 12,1 °C у Пожеги до 15,9 °C у Београду, а у планинским крајевима од 6,4 °C на Копаонику до 10,5 °C на Златибору. Одступање средње годишње температуре ваздуха у односу на референтни период 1991-2020. године је било у интервалу од +1,8 °C у Зајечару до +2,7 °C у Београду, док је на нивоу Републике Србије одступање било 2,3 °C. Према расподели перцентила 2024. година је била у категорији екстремно топло у целој Републици Србији. Забележено је више дуготрајних 11 интензивних топлотних таласа током свих годишњих доба уз повећан број дана са температурама изнад 35°C (највише 40 дана у Смедеревској Паланци)⁶.

У већем делу Републике Србије у 2024. години годишња количина падавина била је у границама просечних вредности, а у категорији сушно на Палићу, Банатском Карловцу, Лозници, Ваљево, Великом Градишту, Неготину, Ћуприји и на Копаонику, док је веома сушно било на Црном Врху и кишно једино у Врању. Годишња сума падавина била је у интервалу од 439,8 mm на Палићу до 778,2 mm у Лозници. а на планинама од 589,4 mm на Црном Врху до 930,2 mm на Златибору. Процент количине падавина у односу на нормалу 1991-2020. године био је у интервалу од 74% на Палићу и Црном Врху до 120% у Врању. Највећа дневна количина падавина од 82,5 mm регистрована је у Београду 28. јуна. Падавине су у годишњем збиру износиле 95% од просека (1961-1990. година) са великим регионалним разликама. Лето и јесен биле су сушне у већини подручја, а зима 2023/2024. године је једна од најсушнијих од 1951. године. Истовремено, неке области попут Мачванске имале су значајно већи број дана са екстремним падавинама (> 30mm).

Број дана са снежним покривачем је био у интервалу од један на Палићу до 24 у Пожеги и Ваљево, а у вишим пределима од 65 у Сјеници до 134 на Копаонику. На Палићу, Црном Врху и у Врању забележен је минимум броја дана са снежним покривачем. Највећа висина снежног покривача од 63 cm забележена је 26. децембра на Црном Врху⁷.

Пољопривредна производња у 2024. години у Републици Србији била је такође озбиљно погођена климатским екстремима, нарочито сушом и дуготрајним топлотним таласима.

⁵ Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2024. годину, Агенција за заштиту животне средине Републике Србије

⁶ Исто.

⁷ Републички хидрометеоролошки завод, 2025

Као одговор на све већу потребу да се смање последице климатских промена и омогући прелазак на нискоугљеничну економију која мање загађује животну средину настале су зелене обвезнице. Њихов главни циљ је да привуку улагања у пројекте који имају позитиван утицај на природу. Та улагања се усмеравају у различите области, као што су производња енергије из обновљивих извора, повећање енергетске ефикасности, развој еколошког транспорта, одрживо управљање водама и отпадним водама, смањење загађења и развој циркуларне економије, као и заштита животне средине, биодиверзитета и одржива пољопривреда. Влада Републике Србије (у даљем тексту: Влада) је 2021. године емитовала прву државну зелену обвезницу у износу од милијарду евра на међународном тржишту. Пре издавања зелене обвезнице, Влада је усвојила Оквирни документ за издавање зелених обвезница који је усклађен са принципима зелених обвезница Међународног удружења тржишта капитала. Сва средства зелених обвезница су алоцирана. Влада је издвојила 316 милиона евра за прихватљиве зелене расходе настале у три буџетске године пре буџетске године емисије зелених обвезница (31,9%), а 674 милиона евра за прихватљиве зелене расходе настале у буџетској години зелене емисија обвезница и наредне две буџетске године (68,1%)⁸

Зелене јавне набавке представљају важан начин за остваривање циљева еколошке политике, посебно у областима борбе против климатских промена, рационалног коришћења ресурса и одрживе производње и потрошње. С обзиром на то да јавни сектор троши велике количине новца на робу и услуге, државне институције имају могућност да својом куповном моћи бирају производе и услуге које мање штете животnoj средини, чиме значајно доприносе одрживом развоју. Примена зелених јавних набавки доноси бројне користи, као што су позитиван утицај на друштво и јавно здравље, подизање еколошке свести, давање доброг примера грађанима, као и економске уштеде кроз смањење трошкова током целог животног века производа.

1.2.3 Стање квалитета вода

Постојеће стање квалитета вода у Србији још увек је на незадовољавајућем нивоу. Главни извори загађења вода у Србији представљају нетретирани индустријске и комуналне отпадне воде, дренажне воде из пољопривреде, оцедне и процедне воде из депонија, као и загађења везана за пловидбу рекама и рад термоелектрана⁹.

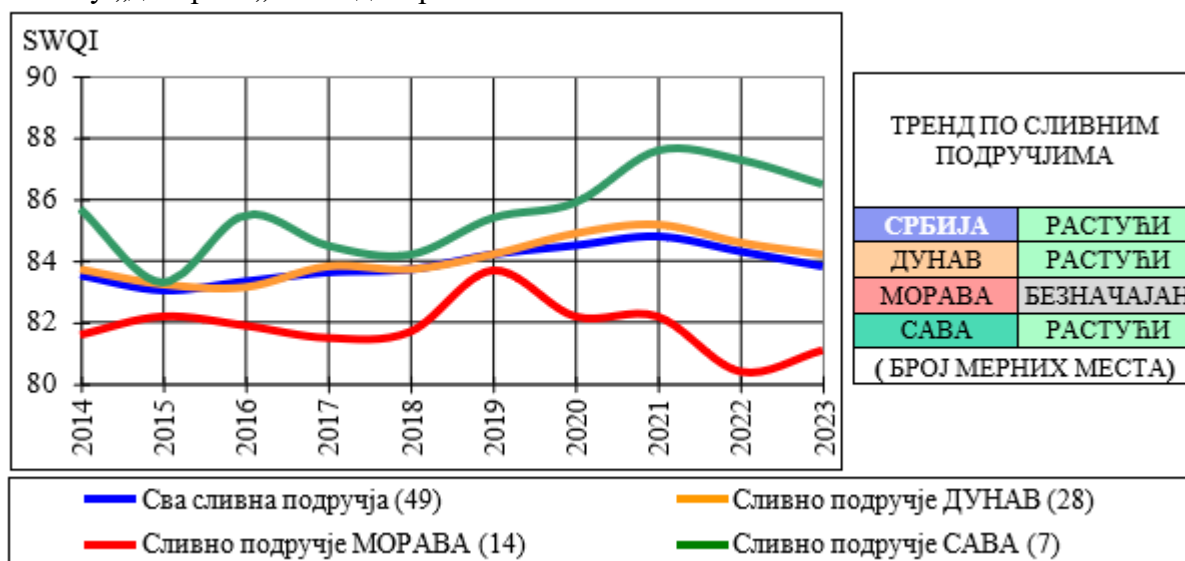
Serbian Water Quality Index (SWQI) обезбеђује меру стања површинских вода у погледу општег квалитета површинских вода не узимајући у обзир приоритетне и хазардне супстанце. Индекс прати девет параметара физичко-хемијског квалитета (температура воде, рН вредност, електропроводљивост, проценат засићења кисеоником, БПК-5, суспендоване материје, укупни оксидовани азот (нитрати + нитрити), ортофосфати и амонијум) и један параметар микробиолошког квалитета воде (највероватнији број колиформних клица). Сумарна вредност је неименовани број од 0 до 100 као квантитативан показатељ квалитета одређеног узорка воде, где је 100 најбољи квалитет

Анализа SWQI је урађена на 49 мерних места на којима, у периоду 2014-2023. године, постоји континуитет у узорковању. На сливу Мораве одређен је безначајан тренд медијана, док је на сливу Дунава. Саве и на целој територији Републике Србије одређен растући

⁸ Оквирни документ за издавање зелених обвезница, 2021. година: Green Bond Report - Serbia. 2024. година.

⁹ Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2040. године са пројекцијама до 2050. године на животну средину: <https://www.mre.gov.rs/extfile/sr>

(позитиван) тренд. Вредности медијана SWQI крећу се у интервалу од 80 до 88 што одговара квалитету „добар“ и „веома добар“.

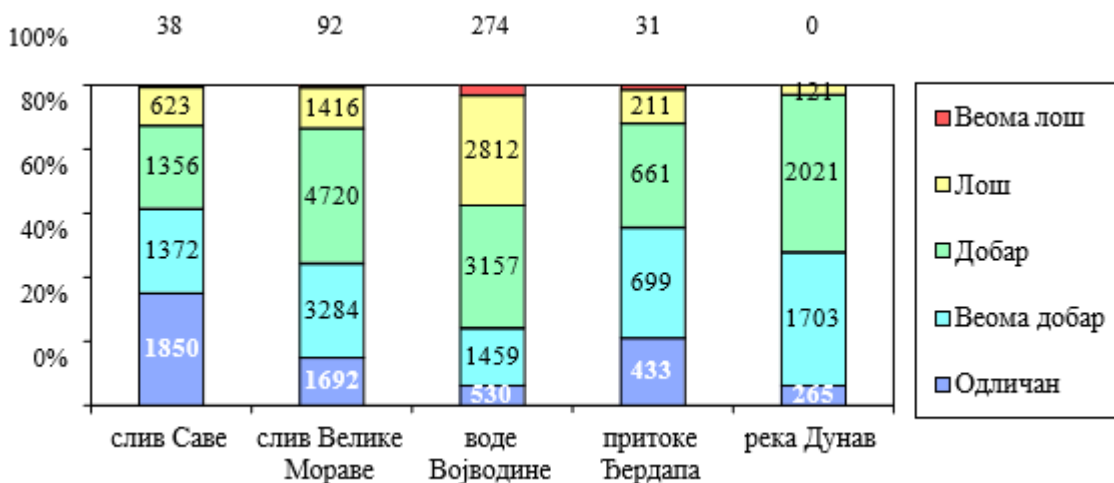

Слика 8. Трендови медијана SWQI у сливним подручјима Републике Србије (2014-2023)
Извор: Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2024. године, Агенција за заштиту животне средине РС

Лош квалитет по параметру SWQI одређен је на 6% (три) мерна места: Хетин (Стари Бегеј) са опадајућим (неповољним) трендом, Бачко Градиште (Канал БечејБогојево) са растућим (повољним) трендом и Ново Милошево (Кикиндски канал) са безначајним трендом. Неповољан (опадајући) тренд је на 12% (шест) мерних места: Трнски Одорпвци (Јерма), Мислођин (Колубара), Бајина Башта (Дрина), Пријепоље (Лим), Хетин (Стари Бегеј) и Гугаљски Мост (Западна Морава). Добро је што је на овим мерним местима квалитет воде „добар“, „веома добар“ и „одличан“ осим на мерном месту Хетин (Стари Бегеј) где је квалитет воде у категорији „лош“.

Анализом 29.986 узорка са 318 мерних места узоркованих у просеку једном месечно у периоду 1998-2023. године, утврђено је најлошије стање у водотоцима и анализама сливног подручја АП Војводине. На овој територији, у односу на укупан број узорака 37.49% се сврстава у класу „лош“ и „веома лош“ док је у класи „веома лош“ узимајући у обзир целу територију Републике Србије чак 62.99% узорака са сливног подручја АП Војводине. Најбољи квалитет у категорији „одличан“ је забележен у малим водотоцима брдско-планинских области у источној југоисточној и западној Србији.¹⁰

¹⁰Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2024. годину, Агенција за заштиту животне средине Републике Србије

Слика 9. Анализа узорка воде методом SWQI по сливним подручјима Републике Србије (1998-2023. године)

Извор: Агенција за заштиту животне средине РС, 2024.

Посебан проблем представљају непречишћене комуналне и индустријске отпадне воде. Прекомерна количина нутријената која из урбаних подручја, индустрије и пољопривредних области понире у тло доводи до повећања концентрација што проузрокује загађење подземних вода. Овај процес има негативан утицај на коришћење воде за људску потрошњу и друге сврхе. Ово може бити повезано и са развојем туризма, посебно у дестинацијама са сезонским порастом броја посетилаца. Повећана потрошња воде и количина отпадних вода из смештајних и угоститељских објеката, уколико нису адекватно пречишћене, доприносе инфилтрацији нутријената у земљиште и погоршању квалитета подземних вода, што негативно утиче на њихово коришћење за људску потрошњу и друге намене.

Области са највише непречишћених отпадних вода у 2023. години су: Београдска, Браничевска, Нишавска, Топличка, и Средњебанатска област са 100% непречишћености. Најмање непречишћених отпадних вода је у Шумадијској (31,7%) и Расинској (38,1%) области. Процент становништва обухваћеног третманом за пречишћавање отпадних вода има растући (позитиван) тренд у периоду 2014-2023. године. У 2023. години износи 16,36% и у односу на 2014. годину порастао је за 5,11%.

Само 26 градова и општина имају у функцији постројења за пречишћавање комуналних отпадних вода (уз два у реконструкцији и пет у пробном раду), од којих мали број ради по пројектним критеријумима, док остала раде са ефикасношћу далеко испод пројектоване. Само пет јединица локалне самоуправе има постројење са терцијарним третманом. Мали број индустријских објеката врши предtretман технолошких отпадних вода пре испуштања у реципијент.

Стање канализационих система и броја становника прикључених на јавне водоводе је тренутно на незадовољавајућем нивоу. Становништво које није прикључено на јавну канализацију већином користи септичке јаме за евакуацију својих отпадних вода, што представља велики проблем, док један мањи део користи суве системе и ненаменске инсталације за евакуацију отпадних вода.

Процент становника прикључених на јавну канализацију у Републици Србији у 2023. години износи 63,3%. Највећа прикљученост је у Београдском региону (77,6%) а најмања у

Региону Јужне и Источне Србије (53,4%). Потребно је становништву и привреди насеља обезбедити још већу прикљученост чиме ће се побољшати услови живота и обезбедити здравија животна средина¹¹.

1.2.4 Стање квалитета земљишта

Земљиште представља један од кључних природних ресурса и суштинску компоненту екосистема. Оно има кључну улогу у циклусима природе, нарочито у циклусима кружења воде и хранљивих материја, и од пресудног је значаја за опстанак живота на Земљи, јер је извор 90% све произведене хране, влакана и горива. Здрава земљишта су предуслов за остваривање климатске неутралности, развој чисте и циркуларне економије, као и за спречавање деградације земљишта и десертификације. Истовремено, она доприносе смањењу губитка биодиверзитета, обезбеђивању безбедне и квалитетне хране и заштити здравља становништва¹².

Земљиште представља један од кључних природних ресурса и суштинску компоненту екосистема, од чијег квалитета и очуваности директно зависи одрживи развој туризма. Као основа просторног развоја туристичке инфраструктуре и активности, земљиште има значајну улогу у очувању пејзажа, природних вредности и атрактивности туристичких дестинација у Републици Србији. У контексту туризма, деградација земљишта, кроз прекомерну урбанизацију, неадекватно планирање туристичких капацитета, ерозију, загађење и губитак плодног слоја, може довести до трајног нарушавања природних и културних вредности, смањења носећег капацитета простора и умањења конкурентности туристичких дестинација. Посебно су осетљива подручја са високим природним и пејзажним вредностима, као што су планинске области, заштићена подручја и руралне туристичке дестинације. Очувана и здрава земљишта доприносе стабилности екосистема, очувању биодиверзитета и регулисању водних режима, што је од непосредног значаја за развој облика туризма заснованих на природи, као што су еко-туризам, рурални, планински, здравствени, пешачки, бициклически, авантуристички туризам и други. Истовремено, одговорно управљање земљиштем представља предуслов за ублажавање климатских промена, смањење ризика од екстремних временских догађаја и обезбеђивање дугорочне одрживости туристичког сектора. У контексту развоја туризма Републике Србије, неопходно је промовисати интегрисано планирање и коришћење земљишта, примену принципа одрживог просторног развоја, заштиту пољопривредног и природног земљишта, као и превенцију деградације земљишта у туристички осетљивим подручјима. На тај начин обезбеђује се усклађеност развоја туризма са циљевима заштите животне средине и дугорочним јавним интересом.

Агенција за заштиту животне средине (у даљем тексту: Агенција) спроводи годишњи Програм испитивања земљишта, прикупља и обрађује податке о земљишту, израђује индикаторе стања и ризика од деградације земљишта. Агенција води Катастар контаминираних локација који представља скуп података о угроженим, загађеним и деградираним земљиштима. Ови подаци имају посебан значај у процесу планирања и развоја туризма, јер омогућавају идентификацију просторних ограничења и потенцијалних ризика по животну средину у туристички осетљивим подручјима. Деградација земљишта представља процес погоршања квалитета земљишта, који резултира смањењем његове

¹¹ Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2024. године, Агенција за заштиту животне средине РС

¹² Агенција за заштиту животне средине Републике Србије, <https://sepa.gov.rs/zemljiste-2/>

плодности, продуктивности и еколошке функције. Иако може бити последица природних процеса, деградација земљишта је у највећој мери узрокована људским активностима, укључујући ерозију, салинизацију, загађење тла, урбанизацију и прекомерну испашу. У контексту туризма, ови процеси могу бити додатно интензивирани неадекватним просторним планирањем туристичке инфраструктуре, неконтролисаним изградњом, повећаним саобраћајем и притиском посетилаца на природне површине. Последице деградације земљишта укључују смањење приноса у пољопривреди, губитак биодиверзитета, опадање квалитета воде и смањење способности тла да апсорбује угљен-диоксид, што даље директно и индиректно утиче на развој одређених приоритетних туристичких производа и атрактивност приоритетних туристичких дестинација дефинисаних Стратегијом (посебно у руралним, планинским и заштићеним подручјима). Борба против деградације земљишта захтева одрживе пољопривредне и туристичке праксе, заштиту шумских и пољопривредних земљишта, пажљиво управљање природним ресурсима, санацију деградираних локација и контролу притисака туристичких активности, што све даље доприноси дугорочној одрживости туристичког сектора у Србији.

Земљишни покривач Републике Србије је веома разноврстан што је последица разноликости услова постанка и развоја земљишта, услед чега се издвајају плодна равница на северу, кречна и базна земљишта на истоку, глиновита земљишта на планинама и брдима на југоистоку, до хумусно глиновитих, пешчаних, хумусно-силикатних итд. Пољопривредне површине доминирају са преко 54,7% од укупне територије земље. Шуме и полуприродна подручја покривају скоро 39,96% земље, земљиште класификовано као вештачке површине покрива скоро 3,69% територије, и остатак од приближно 1,65% класификовано је као влажно подручје и водени басени. Концепт одрживог управљања земљиштем има важну агро-еколошку и социо-економску димензију, а у циљу очувања земљишта прати се стање и начин његовог коришћења, идентификују се осетљива подручја, одређује се степен и карактеристике загађења. Главне претње које доводе до деградације земљишта у Републици Србији су ерозија, смањење органске материје, нарушавање структуре земљишта, закисељавање земљишта, загађење земљишта услед индустријске активности, рударства и енергетике, прекомерна употреба хемикалија у пољопривреди и сабијање пољопривредног земљишта¹³.

Систематска контрола плодности обрадивог пољопривредног земљишта се спроводи ради утврђивања нивоа хранива у пољопривредном земљишту, а у циљу обезбеђивања правилне употребе минералних и органских ђубрива.

Земљишта играју важну улогу у борби против климатских промена. Управљање земљиштем утиче на биолошке процесе који доводе до тога да земљиште губи или добија угљеник. Због тога је важно да информације о статусу и трендовима угљеника у земљишту буду лако доступне за информисање при креирању политика. На основу података садржаја хумуса из контроле плодности пољопривредних површина у 2024. години у пољопривредном земљишту на подручју Републике Србије измерен просечан садржај органског угљеника у пољопривредном земљишту на дубини 0-30 см износи 2,02% и има најнижу вредност у категорији средњег садржаја.

Агенција за заштиту животне средине је у периоду 2022-2024. године реализовала Програм испитивања земљишта референтне групе Хистосоли, и земљишта која су према претходним истраживањима означена као тресетишта. Тресетишта представљају подручја од посебног

¹³ Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину, 2021.

интереса због њихове кључне улоге у ублажавању ефеката климатских промена, а истовремено, она су највише погођена чак и најмањим променама климе, као и активностима човека. Укупно су узорковане 23 локације, са 67 места узорковања и 134 узорака. Резултати показују највећи садржај органског угљеника на локацији Пештерска висораван и Тара, Тепих ливада. Залихе органског угљеника до дубине од 30см су највеће на Власинском језеру, Делиблатској пешчари - Буковац и на Тари - Тепих ливада. За поједине локације које су у претходним истраживањима биле означене као потенцијално органска земљишта, утврђено је да услед антропогеног утицаја, више не припадају овој категорији.

Степен угрожености земљишта од хемијског загађења на подручју Републике Србије у 2024. години праћен је у урбаним зонама у девет јединица локалне самоуправе (у даљем тексту: ЈЛС): Београда, Панчево, Крушевац, Ваљево, Пожаревац, Нови Пазар, Трстеник, Бајина Башта и Босилеград, при чему је укупно испитан 201 узорак. Најчешће прекорачење граничних вредности забележено је за Ni, Cu, Cr, Zn, Cd, Pb, As, Co и Hg. На територији града Београда, који представља најпосећенију туристичку дестинацију у Републици Србији, резултати показују прекорачење граничне вредности за Ni, Hg, Cd, As, Zn, Cd, Pb и Cr у зони изворишта водоснабдевања, рекреационој зони, у близини депонија, у близини саобраћајница, индустријској зони и на пољопривредном земљишту, док је ремедијациона вредност прекорачена за Pb на пољопривредном земљишту у једном узорку.

Истовремено од укупно 139 испитаних локација на којима се обављају активности које могу бити узрок загађења и деградације земљишта, на 12,41% је потврђено присуство загађујућих, штетних и опасних материја које прекорачују ремедијациону вредност. Подаци прикупљени током 2024. године од 70 привредних субјеката указују на висок степен прекорачења прописаних граничних вредности загађујућих материја (само код седам привредних субјеката утврђено је да земљиште није загађено), што указује на недовољну усаглашеност привредних субјеката са еколошким стандардима. Када се посматра број локација са прекораченом ремедијационом вредности по индустријским секторима, запажа се да највећи удео имају геологија и рударство, затим хемијска индустрија, управљање отпадом, производња и прерада метала и производња енергије.

На основу праћења захтева за добијање сагласности за Пројекат санације, затварања и рекултивације несанитарних депонија сметлишта, у 2024. години је утврђено да је на 61,42% локација, од укупно 127, израђен пројекат. Међутим, када је реч о извођењу радова на реализацији пројеката, они су изведени на само 14,17% локација¹⁴. Овакво стање представља континуирани притисак на квалитет земљишта, са потенцијалним негативним утицајима на животну средину, јавно здравље и развој туризма, посебно у близини насеља и туристички значајних подручја. У контексту СПУ, ови подаци указују на потребу за јачањем мера превенције загађења земљишта, ефикаснијом санацијом деградираних локација и бољом координацијом институција у спровођењу Програма управљања отпадом, како би се обезбедили услови за одрживи развој туризма и заштиту животне средине.

Пораст учесталости и интензитета суша у Републици Србији представља значајан фактор ризика за одрживи развој туризма. Суша је природни феномен који карактерише нижа количина падавина од просека током дужег периода. Дуготрајна суша може смањити влажност пољопривредног земљишта (пољопривредна суша) и смањити проток површинских вода и обнављање подземних вода (хидролошка суша). Продужени услови суше, који трају једну сезону или дуже могу значајно оптеретити наше земљиште, екосистеме и економију. Подаци о стању влажности земљишта указују да је током 2024.

¹⁴ Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2024. годину, Агенција за заштиту животне средине Републике Србије

године просечно 45,7% земљишта било изложено суши, док је у августу месецу преко 90% територије било погођено сушним условима¹⁵. Овакви трендови могу негативно утицати на доступност водних ресурса, стање земљишта и екосистема, као и на квалитет туристичке понуде, посебно у руралним, бањским и природним заштићеним подручјима. Стога је неопходно да се интегришу мере адаптације на климатске промене у циљу смањења ризика по животну средину и туристички сектор.

Промена начина коришћења земљишта је, такође, једна од великих претњи по глобална земљишта. Коришћено пољопривредно земљиште (у даљем тексту: КПЗ) у Републици Србији обухвата 3.336.785 ha, што представља 43% територије земље. Праћење структуре КПЗ у 2024. години показује да највећи удео имају оранице и баште са 2.540.763 ha, односно 76,14%. Ливаде и пашњаци заузимају укупно 561.401 ha, односно 16,83%. воћњаци заузимају 191.530 ha што износи 5,74%, виногради заузимају 17.719 ha, односно 0,53%, расадници заузимају 1.576 ha, односно 0,05%, остали стални засади 703 ha, односно 0,02%, док окућнице заузимају 23.092 ha, односно 0,69%.

Анализа резултата пописа пољопривреде из 2012. и 2023. године показује неповољне промене у структури КПЗ у Републици Србији. У периоду 2012–2023. године удео расположивог пољопривредног земљишта у укупној површини земље смањен је са 68,9% на 50,9%, односно за више од четвртине. Истовремено, површина КПЗ смањена је за око 5%, али је његов удео у укупном расположивом земљишту повећан са 64,3% на 82,5%.

Структура КПЗ у 2023. години значајно се разликује у односу на 2012. годину. Површине под ораницама и баштама су незнатно повећане, али је њихово учешће у структури КПЗ порасло са 73,1% на 77,7%. Воћњаци су такође повећали површину и удео, са 4,8% на 6,1%. Супротно томе, површине под виноградима су смањене и чине свега 0,6% КПЗ. Најизраженије смањење забележено је код ливада и пашњака, чија је површина значајно опала, а удео у структури КПЗ смањен са 20,8% на 15%. Преоравање пашњака има за последицу повећану ерозију земљишта, као и губитак биодиверзитета. Пашњаци, као и мешовита пољопривредна подручја заузимају се и услед урбаног развоја, укључујући и развој туризма, и изградње инфраструктуре.

У 2024. години органска производња је обухватала 27.540 ha, што чини 0,83% КПЗ у Србији. Овај удео је знатно нижи од просека Европске Уније (ЕУ) (10,47% у 2022. години) и далеко испод циља ЕУ до 2030. године од 25%. Иако је у 2024. години забележен благ пад површина, дугорочно је приметан тренд раста¹⁶. Овако низак удео органске производње представља ограничење за развој руралног и гастрономског туризма, који се у великој мери ослањају на локалне, аутентичне и одрживо произведене прехранбене производе као кључни елемент туристичке понуде.

Развој органске пољопривреде доприноси очувању земљишта, биодиверзитета и традиционалних пејзажа, што директно унапређује атрактивност руралних подручја као туристичких дестинација. Истовремено, јачање веза између органске производње и гастрономског туризма омогућава већу додату вредност за локалне заједнице, подстиче кратке ланце снабдевања и повећава конкурентност туристичке понуде Србије на међународном тржишту. У том контексту, спровођење јасних и амбициознијих политика за развој органске производње представља важан предуслов за одрживи развој руралног и

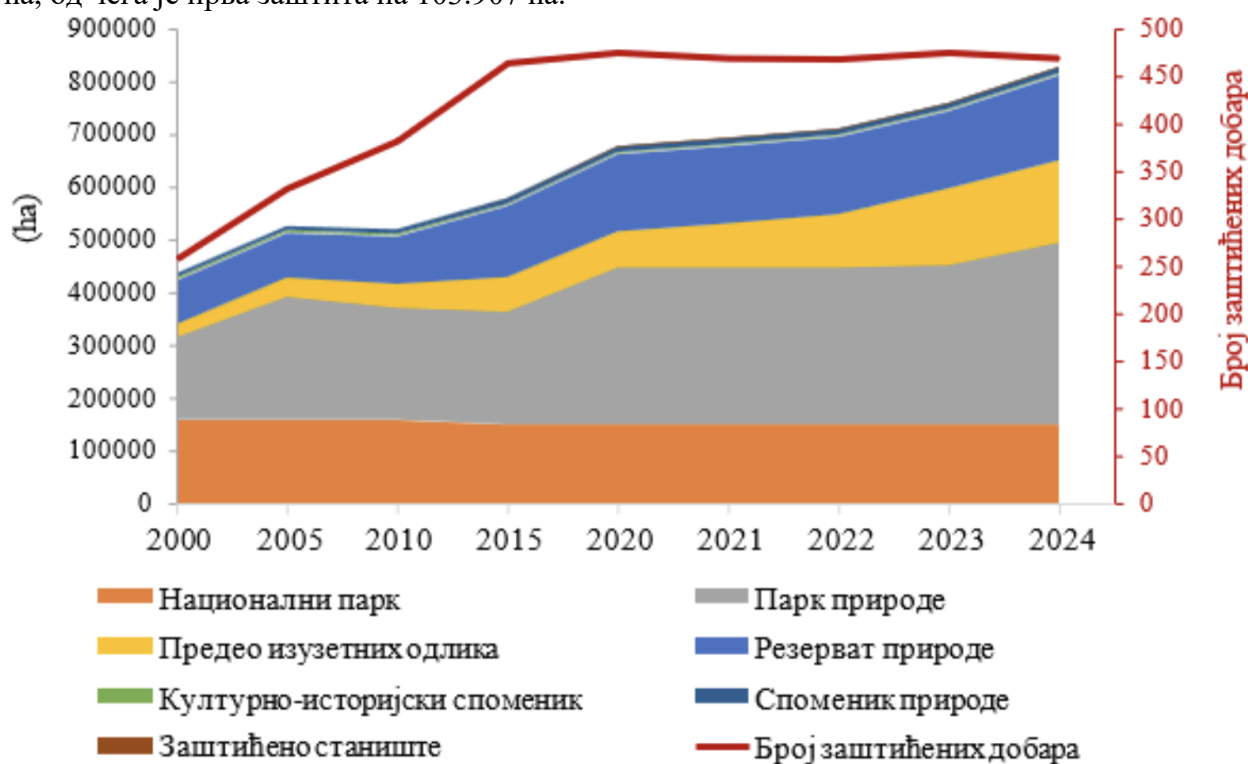
¹⁵ Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2024. годину, Агенција за заштиту животне средине Републике Србије

¹⁶ Исто

гастрономског туризма, као и за усклађивање туристичког сектора са циљевима заштите животне средине и одрживе потрошње хране.

1.2.5 Природна и биолошка разноврсност

Укупна површина заштићених природних добара износи 826.708 ha, што представља 9,34% територије Републике Србије (подаци за АП Косово и Метохија су из 1999. године). Укупно 468 заштићених површина и добара налази се под заштитом државе. Први степен заштите обухвата 4,8%, други степен 26,3%, трећи степен 66,8%, док је 2,1% некатегорисано. На подручју Централне Србије и АП Војводине заштићено је око 802.000 ha. У складу са националним законодавством, поступак заштите природног подручја је покренут када Завод за заштиту природе Србије достави студију заштите надлежном органу и Министарство заштите животне средине обавести јавност о поступку покретања заштите природног подручја на интернет страници Министарства заштите животне средине. Ова подручја сматрају се заштићеним иако није донет акт о заштити. Укупна површина ових природних подручја на територији централне Србије и АП Војводине је 97.016 ha, што укупно износи 923.724 ha и представља 11,7% територије Централне Србије и АП Војводине. Током 2024. године повећана је површина заштићених подручја за око 105.000 ha, од чега је прва заштита на 103.907 ha.

Слика 10. Кумулативна површина и број заштићених подручја у Републици Србији.

Извор:

Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2024. године, Агенција за заштиту животне средине РС

У оквиру процеса европских интеграција, у Републици Србији је започето успостављање европске еколошке мреже Натура 2000. Кроз пројекте финансиране средствима ЕУ и националног буџета извршена је идентификација потенцијалних подручја Натура 2000, у

складу са прописима ЕУ и Савета Европе. Ова подручја представљају саставни део националне Еколошке мреже.

Еколошка мрежа, утврђена изменама Закона о заштити природе из 2021. године (“Службени Гласник РС, број 71/21), обухвата еколошки значајна подручја од националног и међународног значаја и еколошке коридоре, са циљем очувања станишта и дивљих врста. Уредбом о еколошкој мрежи идентификовано је 101 еколошки значајно подручје и еколошки коридори од међународног значаја, који заједно обухватају око 20% територије Републике Србије¹⁷.

Стање шума

У 2024. години урађена је процена стања шумских врста на 130 биоиндикацијских тачака, на укупно 2879 стабла. После неколико година одсуства сушења стабала, током 2024. године је као и током 2023. године поново регистровано сушење стабала. Иако је већина стабала и даље у добром здравственом стању, уочен је пораст дефолијације код лишћарских врста у односу на 2023. годину. Током 2024. године у Републици Србији је пошумљено око 1.973 ha шумског земљишта, што је за око 14% више него у претходној години, али је и даље значајно мање него 2007. године и периода осамдесетих година прошлог века.

Шуме су изложене различитим облицима притиска (биотички, абиотички и антропогени агенси), укључујући штете од инсеката, бесправну сечу, климатске екстреме и интензивне туристичке и рекреативне активности. Током 2024. године повећан је интензитет штете у државним шумама за око 45% у односу на претходну годину, нарочито оних изазваних инсектима и људским активностима. Притисак на шуме је исто тако појачан и интензивним туризмом и рекреативним активностима који узрокују шумске пожаре, загађење и уништавање преко загађења ваздуха, саобраћаја или испашом стоке.

Шумски пожари представљају један од најзначајнијих ризика за шумске екосистеме. Током 2024. године забележено је значајно повећање броја пожара и површина захваћених ватром у односу на претходну годину, што је довело до губитка шумске површине и општекорисних функција шума, укључујући заштитну, климатску и туристичко-рекреативну функцију.

Најзначајнији индикатор шумарства као привредног сектора, али истовремено и индикатор антропогеног притиска је сеча шума. У току 2024. године сеча шума је смањена за око 8% у односу на претходну годину, док је у односу на 2007. годину када је забележена најмања сеча, повећање за око 50%. Забележена је и бесправна сеча, посебно у региону јужне и источне Србије¹⁸.

Овакви трендови указују на повећану рањивост шумских подручја која су истовремено и важни туристички ресурси, што захтева пажљиво планирање туристичких активности, контролу рекреативних притисака и интеграцију мера заштите шума у развој туризма.

1.2.6 Управљање отпадом

Управљање отпадом у Републици Србији је тренутно на незадовољавајућем нивоу. Главни

¹⁷ Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2024. годину, Агенција за заштиту животне средине Републике Србије

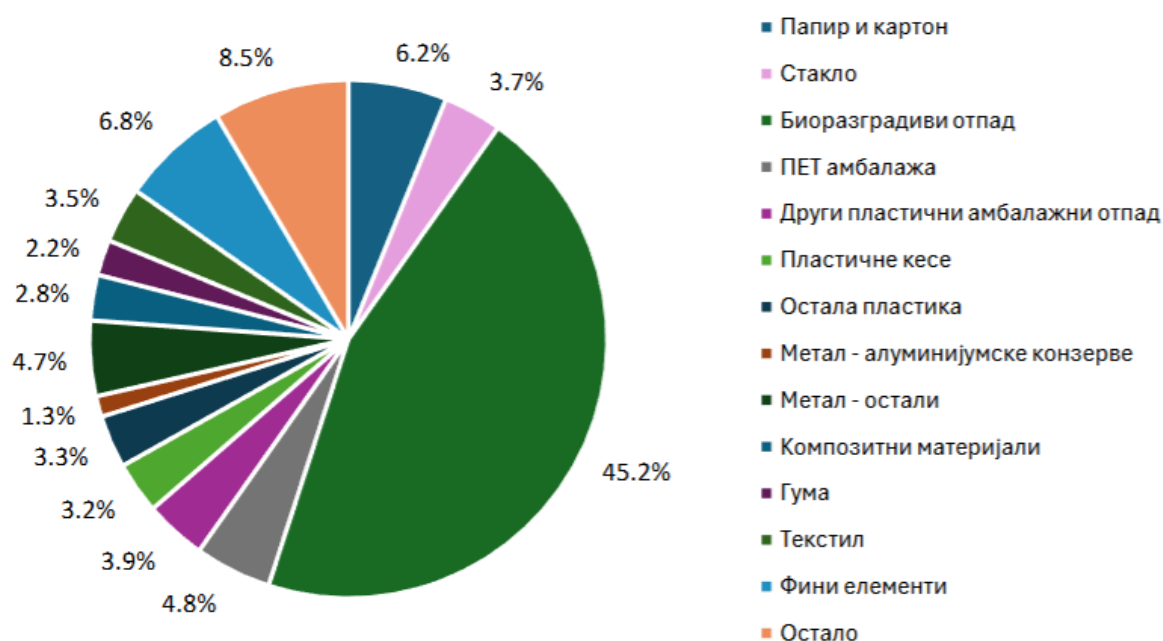
¹⁸ Исто.

проблеми укључују недовољну покривеност организованим сакупљањем, транспортом и одлагањем отпада, лоше стање и препуњеност депонија, као и неадекватно збрињавање посебног и опасног отпада. Поред тога, проценат рециклаже је и даље веома низак.

Кључно је унапредити целокупан систем управљања отпадом (сакупљање, транспорт, складиштење, третман, поновно искоришћење и одлагање), уз успостављање јасне хијерархије приоритета: превенција стварања отпада, припрема за поновну употребу, рециклажа, друге операције поновног искоришћења (нпр. добијање енергије) и на крају одлагање. Ова хијерархија мора бити темељ свих прописа и политика у овој области.

Просечан обухват прикупљања отпада у 2024. години износио је 88,1%, према подацима Агенције за заштиту животне средине. Укупна количина генерисаног комуналног отпада била је 2,89 мил. t, од чега је 2,38 мил. t прикупљено и депоновано. Међутим, степен рециклаже остаје веома низак и чини само 17,6% укупно прикупљеног отпада.

Морфолошки састав комуналног отпада у 2023. години (Графикон 3) указује на највећу заступљеност биоразградивог отпада у уделу од 45,2%. Врсте отпада које су знатно мање заступљене су: папир и картон, фини елементи и остало (кожа, пелене, гума итд.). Ниједна фракција осим биоразградивог отпада не прелази 10%.

Графикон 3: Морфолошка структура отпада у Србији 2023. год

Извор: Агенција за заштиту животне средине РС, 2023. год.

До сада је у Републици Србији изграђено 12 санитарних депонија, од чега је 10 регионалних и две локалне. Количина одложеног отпада на санитарним депонијама у периоду од 2016. до 2024. године приказана је у Табели 2. Анализом посматраног периода, уочава се да је од 2019. до 2022. године дошло до пораста количине одлаганог комуналног отпада на регионалним депонијама, након чега следи благи пад у 2023. и 2024. години.

Табела 2. Количина одложеног отпада на санитарним депонијама у периоду од 2016. до 2024. године

Санитарна депонија	Количина одложеног комуналног отпада на санитарним депонијама (t)								
	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
РСД „Винча“, Београд						327.98	782.161	671.359	569.968
РСД „Врбак“ Лапово	49.749	41.266	35.264	68.166	57.396	50.404	29.616	25.132	32.388
РСД „Гигош“ Јагодина	74.113	62.893	61.66	75.36	69.042	75.835	80.276	78.297	97.846
РСД „Дубоко“ Ужице	77.93	75.295	79.764	82.214	83.541	87.905	90.082	83.376	35.328
РСД „Жељковац – Д2“ Лесковац	63.38	69.255	71.102	71.369	82.953	77.388	71.98	86.509	85.06
РСД „Јарак“ Сремска Митровица	48.126	50.912	51.08	55.369	56.68	58.574	72.076	75.755	80.839
РСД „Мунтина падина“ Пирот	31.685	29.987	28.456	30.903	30.654	33.918	36.184	33.483	18.039
РСД Кикинда	50.903	50.411	55.056	50.231	37.478	29.717	25.484	24.592	21.937
РСД Панчево	34.093	25.815	25.358	28.562	76.225	41.817	42.689	30.42	47.462
РСД Суботица				4.056	27.382	27.978	28.359	60.991	86.916
СД „Вујан“, Горњи Милановац	13.628	15.203	14.655	14.58	15.361	15.095	15.699	13.915	13.974
СД „Метерис“	19.89	16.841	17.247	20.087	21.946	23.504	19.519	17.854	19.704

, Врање									
УКУПНО	463.497	437.878	439.642	500.897	558.658	850.115	1.294.125	1.201.683	1.109.461

Извор: Агенција за заштиту животне средине РС, 2026. год. <https://sepa.gov.rs/deponije/>

Посебан проблем представља неадекватна инфраструктура за третман и одлагање опасног отпада. Постоји недостатак капацитета за складиштење овог типа отпада, а ограничени су и капацитети за физичко-хемијски третман и коначно одлагање опасног отпада.

Термоелектране су главни произвођачи отпада. Оне генеришу значајне количине пепела, шљаке и прашине из котла, као и летећи пепео од угља, што укупно износи 6,01 милион тона. Ова количина чини 73% укупне количине индустријског отпада. (Извештај о стању животне средине РС, 2024). Заступљене су у значајним количинама и друге врсте отпада који потичу из термичких процеса. Након тога по количини следе отпадни метали, првенствено гвожђе и челик, солидификовани и други отпади из постројења за обраду отпада папирна и картонска амбалажа, ископ и земља настали током грађевинских делатности и чврсти отпади на бази калијума у процесу одсумпоравања гаса.

Највише заступљене врсте опасног отпада су мешавина материјала који настају од механичког третмана отпада који садрже опасне супстанце, затим стакло, пластика и дрво које садрже опасне супстанце, коју чине грађевински отпади и отпад од рушења, чврсти отпади муљеви, филтер колачи из процеса третмана гаса из индустрије гвожђа и челика. Када се говори само о *опасном отпаду* током 2024. године произведено је 104.520 тона опасног отпада (без комуналног отпада из домаћинства). Опасан отпад који је одложен на депонији индустријског отпада су претежно муљеви и филтер колачи који настају у термичким процесима у индустрији гвожђа и челика, а на санитарној депонији опасан отпад чине грађевински и изолациони материјали који садрже азбест и остали изолациони материјали који садрже опасне супстанце.

Најзаступљеније количине опасног отпада које су рециклиране или на други начин прерађене неком од операција које представљају поступке поновног искоришћења отпада су одбачена електрична и електронска опрема која садржи опасне компоненте оловне батерије, отпад настао након механичког третмана отпада, земља и камен који садрже опасне супстанце и муљеви са дна резервоара. Извоз опасног отпада углавном се састоји од отпада који настаје у процесу третмана гаса у индустрији гвожђа и челика. Следеће по количини су киселине за чишћење које настају хемијским третманом површина и заштитом метала.

Постојећа инфраструктура за третман посебних токова отпада у Србији заснива се на разгранатој мрежи оператера који поседују укупно 2.533 важећих дозвола према подацима из децембра 2025. године. Највећи број дозвола за управљање отпадом издато за сакупљање и транспорт отпада, док је најмањи број дозвола издат за одлагање отпада.

Проблем дивљих депонија је изражен у Републици Србији. Иако ове депоније најчешће не садрже велике количине отпада, често се на њима одлаже опасан отпад, као што је отпад из домаћинства или пољопривреде (нпр. амбалажа од средстава за заштиту биља, лешеви животиња).

Стварни проблем лежи у њиховом великом броју: на дан 10. мај 2024. године, пријављено је укупно 2658 дивљих депонија. Важно је напоменути да шест ЈЛС (Црна Трава, Тутин, Пожега, Сремски Карловци, Чајетина и Бачки Петровац) изјавиле су да на својој територији немају ниједну дивљу депонију. Са друге стране, у пет ЈЛС (Ада, Босилеград, Меровина,

Рача, Србобран и Тител) пријављена је само по једна дивља депонија. Међутим, осам ЈЛС нису доставиле податке о дивљим депонијама.

Дивље депоније најчешће настају у руралним подручјима која нису покривена редовним услугама одвожења комуналног отпада од стране Јавних комуналних предузећа у ЈЛС. Осим тога, депоније се често могу видети дуж саобраћајница, где се отпад обично нелегално одлаже из камиона.

Дивље депоније директно урушавају туристички потенцијал Србије јер естетски деградирају природне пределе и стварају слику еколошке неодговорности. Присуство опасног отпада и лешева животиња уз саобраћајнице шаље лошу поруку посетиоцима, нарушавајући њихов први утисак о дестинацији. Сеоска подручја, која су кључна за рурални туризам, трпе највећу штету, јер отпад загађује земљиште и локалне водотокове. Општине без пријављених депонија, попут Чајетине или Сремских Карловаца, тиме остварују огромну конкурентску предност на тржишту. Лош публицитет путем друштвених мрежа може трајно оштетити бренд једне регије и смањити број страних посетилаца.

1.2.7 Стање буке

Бука представља физички фактор, односно облик енергетског загађења животне средине, који може имати значајне негативне утицаје на здравље локалног становништва, и квалитет животне средине, посебно у урбаним и туристички оптерећеним подручјима. У Републици Србији бука најчешће потиче од саобраћаја и индустријских постројења, а проблем у градским срединама представља и бука локалних извора, односно угоститељских и занатских радњи и сл. Бука је тесно повезана са развојем туризма, јер директно утиче на квалитет боравка туриста, али и на живот локалног становништва. С једне стране, бука утиче на квалитет доживљаја дестинације, посебно за туристе који желе мир, одмор и опуштање. С друге стране, масовни туризам на појединим дестинацијама може бити извор буке, јер појачава интензитет саобраћаја, али и буку из угоститељских објеката.

Агенцији за заштиту животне средине 2023. године достављени су подаци из три агломерације Републике Србије, Београд, Нови Сад, Крагујевац, (54 мерно место), као и 45 ЈЛС које су имале измерене вредности на укупно 411. мерних места.

Највећи проценат индикатора укупне буке L_{den} налази у опсегу 60 - 64 dB, највећи проценат индикатора ноћне буке L_{night} се налази у опсегу 51 - 55 и 55 - 60 dB, док је проценат мерења која прелазе 70 dB занемарљив. Уколико се посматрају подаци три највеће агломерације, независно од других урбаних средина на територији Републике Србије где се врши мониторинг буке, закључује се да се највећи проценат индикатора укупне буке L_{den} налази у опсегу 60 - 66 dB, док се највећи проценат индикатора ноћне буке L_{night} налази се у опсегу 55 - 60 dB. Процент мерења која прелазе 70 dB је и овде занемарљив.

Битно је напоменути да највећи број општина у претходном периоду није вршио мониторинг иако је то обавеза прописана законом, те је због тога тешко сагледати укупно стање на територији Републике Србије.

Стратешке карте буке представљају податке о постојећим и процењеним нивоима буке, који су приказани индикаторима буке и израђују се за агломерације (више од 100.000 становника), за главне путеве (просечни годишњи проток преко 3.000.000 возила), главне пруге (проток преко 30.000 возова) и главне аеродроме (преко 50.000 операција годишње) и ревидирају се на пет година. До сада су стратешке карте буке израђене за град Ниш, све

главне путеве у Републици Србији (843 km), главне пруге са просечним годишњим саобраћајем већим од 30.000 возова (пруга број 101: Београд – Шид – Товарник, укупне дужине 16 km; пруга број 106: Београд Центар – Панчево – Вршац – Државна граница (Стамора Моравита), укупне дужине 12 km; пруга број 110: Београд Центар - Нови Београд, укупне дужине 3 km). Анализа података показује да је највећи број становника, 58.900 изложен укупном индикатору буке L_{den} који је мањи од 55 dB, док је вредностима индикатора ноћне буке L_{night} мањим од 45 dB изложено 58.100 становника. Израђене су и стратешке карте буке (у периоду 2023-2025) за град Нови Сад, град Београд, Суботицу, Крагујевац и београдски аеродром.

Акциони планови заштите од буке у животној средини представљају значајне планове јер садрже мере заштите од буке и њених ефеката у животној средини, као и мере за смањење буке у случају прекорачења граничних вредности. Јавно предузеће „Путеви Србије” израдило је акционе планове за заштиту од буке на основу СКБ израђених за 843 km државне путне мреже.

1.2.8 Кључни проблеми и изазови заштите животне средине у контексту развоја туризма

Развој туризма у Србији представља значајну развојну шансу. Међутим, уколико се туризам не развија плански и одговорно, може изазвати бројне негативне последице по животну средину. Најзначајнији проблеми и изазови односе се на загађење, прекомерно коришћење природних и културних ресурса, угрожавање биодиверзитета и недовољну еколошку свест.

Кључни проблеми заштите животне средине у контексту развоја туризма односе се на загађење воде, земљишта и ваздуха у туристичким подручјима. Популарне дестинације као што су бање, планински центри (Златибор, Копаоник, Тара) и речне обале често се суочавају са повећаном количином отпада, недовољно развијеном канализационом инфраструктуром и неконтролисаним испуштањем отпадних вода. То доводи до угрожавања природних екосистема и смањења квалитета животне средине.

Важан изазов представља и прекомерна и неконтролисана изградња туристичких објеката. У неким подручјима долази до нарушавања природног пејзажа, сече шума и заузимања зелених површина ради изградње смештајних капацитета и пратеће инфраструктуре. Ово може довести до ерозије земљишта, губитка станишта за биљне и животињске врсте и трајног нарушавања природног изгледа простора. Посебан проблем је и притисак на заштићена природна подручја (национални паркови и специјални резервати природе) и културна добра.

Недовољна еколошка свест туриста и локалног становништва представља велику претњу и изазов у заштити животне средине. Неправилно одлагање отпада, неконтролисано коришћење природних ресурса и недовољно поштовање правила заштите природе негативно утичу на одрживост туристичког развоја.

Кључни изазови у заштити животне средине и развоју туризма у Србији односе се на недостатак контроле туристичких притисака, неусклађеност инфраструктурног развоја са режимима заштите и ограничене институционалне капацитете за мониторинг, што заједно повећава ризик од негативних утицаја на природна и културна добра и смањује потенцијал туризма као инструмента одрживог развоја:

- Неусклађеност развоја туризма са режимима заштите и носећим капацитетом простора - Развој туристичких активности и инфраструктуре у заштићеним и осетљивим подручјима често није заснован на утврђеним режимима заштите и анализи носећег капацитета, што повећава ризик од деградације станишта, биодиверзитета и пејзажних вредности.
- Недовољна контрола туристичких притисака и управљање бројем посетилаца - може довести до прекомерног туризма, повећаног оптерећења инфраструктуре и нарушавања квалитета животне средине и туристичког доживљаја.
- Слаби институционални и кадровски капацитети за мониторинг утицаја туризма - Постоји изражен недостатак финансијских средстава, опреме и стручних кадрова за континуирано праћење утицаја туризма на животну средину, као и недовољна примена стандардизованих алата за евалуацију.
- Сукоб интереса између економских циљева туризма и очувања природе - У појединим случајевима улоге промоције туризма и управљања заштићеним подручјима нису јасно раздвојене, што ствара ризик да краткорочни економски интереси надвладају дугорочне циљеве заштите природе.
- Недовољна интеграција локалних заједница и локалне економије у одрживи туризам - Локално становништво, традиционалне делатности и локални производи недовољно су укључени у туристичку валоризацију природних добара, што умањује економске користи за заједницу и слаби подршку заштити животне средине.
- Недовољна заштита пејзажних и визуелних вредности простора - Пејзажни и визуелни аспекти животне средине нису системски интегрисани у планирање туристичког развоја, што резултира непланском изградњом и трајним нарушавањем просторног и естетског идентитета дестинација.

Загађење животне средине има значајан негативан утицај на очување културних добара и културног наслеђа. Загађење ваздуха, отпад, загађење вода, климатске промене и бука могу убрзати пропадање историјских објеката, угрозити њихову естетску и материјалну вредност, као и смањити туристичку атрактивност локалитета.

За потребе СПУ, идентификовани су кључни проблеми (изазови) у вези са културним добрима и културним наслеђем:

- Загађење ваздуха представља велики проблем у градовима Србије и има негативан утицај на културно наслеђе. Штетне материје из саобраћаја и индустрије садрже честице које временом оштећују спољашњост зграда, споменике и локалитете на отвореном. У деловима градова где је саобраћај густ, историјски објекти брже пропадају и захтевају чешће поправке.
- Неправилно одлагање отпада у туристичким местима такође угрожава културне локалитете. Отпад нарушава изглед простора, али може и хемијски оштетити материјале, као и загадити земљиште и подземне воде у близини археолошких налазишта.
- Загађене воде и повећана влага негативно утичу на објекте који се налазе уз реке, језера и бањска подручја. Ови услови убрзавају пропадање материјала, појаву корозије и развој микроорганизама који оштећују зидове и унутрашње делове објеката.
- Претерана бука и вибрације, нарочито у близини путева и туристичких центара, могу временом оштетити старе грађевине и умањити културну и амбијенталну вредност ових простора.
- Недостатак систематичног праћења утицаја туризма на културна добра - број посетилаца, интензитет коришћења и утицаји туризма на културна добра (посебно

добра под заштитом UNESCO) не прате се континуирано и систематично, што отежава благовремено управљање ризицима од физичког оштећења, хабања и деградације.

- Комерцијализација и губитак аутентичности нематеријалног културног наслеђа - Интензивна туристичка експлоатација нематеријалног културног наслеђа (обичаји, занати, ритуали, манифестације) носи ризик од поједностављивања, прилагођавања туристичким очекивањима и губитка аутентичности, што може довести до његове дугорочне ерозије. Погођени фактори СПУ су нематеријално културно наслеђе и социјално-културни идентитет
- Ограничени институционални и кадровски капацитети за управљање културним добрима у туризму - Постоји недовољан број обучених кадрова за интегрисано управљање заштитом и туристичком валоризацијом културних добара, као и недовољна примена међународних стандарда (UNESCO, ICOMOS), посебно на локалном нивоу.
- Недовољно укључивање локалних заједница у управљање и интерпретацију културног наслеђа - локално становништво није у довољној мери укључено у интерпретацију, презентацију и економску валоризацију културних добара, што смањује њихову мотивацију за очување наслеђа и ограничава позитивне друштвено-економске ефекте туризма.

1.3 Карактеристике чинилаца животне средине у областима за које постоји могућност да буду изложене значајном утицају

Подручја на којима се планира или очекује интензивнији развој туристичких активности у Републици Србији одликују се високим степеном осетљивости појединих чинилаца животне средине. Ове области обухватају заштићена природна добра, еколошки значајна подручја, руралне и планинске регионе, речне долине, бањска подручја и урбане туристичке зоне, у којима је могуће појављивање значајних директних, индиректних и кумулативних утицаја развоја туризма на животну средину.

Урбане туристичке зоне и саобраћајно оптерећене дестинације изложене су повећаним емисијама загађујућих материја, а управо се у урбаним дестинацијама, према подацима РЗС, оствари око 50% туристичког промета. Климатске промене, које се манифестују кроз учесталије суше, топлотне таласе и екстремне временске догађаје, повећавају рањивост туристичких подручја и могу негативно утицати на комфор посетилаца, здравље становништва и стабилност екосистема.

Водни ресурси су један од кључних предуслова развоја туризма, а посебно Стратегијом идентификованих одређених приоритетних туристичких производа, као што су здравствени туризам, наутички туризам, туризам специјалних интересовања и други. Туристичке активности могу повећати притисак на количину и квалитет површинских и подземних вода, нарочито током летње туристичке сезоне, када је истовремено присутан и ризик од суша. Недовољно развијена инфраструктура за пречишћавање отпадних вода у појединим подручјима представља додатни извор потенцијалног загађења.

Земљиште у туристички релевантним подручјима представља ограничен и осетљив ресурс. Значајан део туристичког развоја условљен је изградњом инфраструктуре, што може довести до заптивања земљишта, ерозије, сабијања и губитка плодног слоја. Додатни ризици произилазе из постојећих контаминираних локација и несанитарних депонија, као и из све израженијих климатских екстрема, посебно суша и поплава, које утичу на

деградацију земљишта. Ови процеси могу угрозити пејзажне вредности, биодиверзитет и дугорочну атрактивност туристичких дестинација.

Значајан део туристичких активности у Србији ослања се на природне вредности, укључујући заштићена подручја, еколошку мрежу и потенцијална подручја Натура 2000. Ова подручја карактерише висок ниво биолошке разноврсности и строги режими заштите. Туристички притисци могу довести до фрагментације станишта, узнемиравања врста, деградације вегетације и повећаног ризика од пожара, посебно у шумским екосистемима.

Шуме имају вишеструку улогу у туризму: еколошку, климатску, рекреативну и пејзажну. Истовремено, оне су изложене притисцима од климатских промена, штеточина, пожара, бесправне сече и интензивних туристичких/рекреативних активности. Смањење здравља шумских екосистема директно утиче на квалитет туристичког доживљаја и безбедност посетилаца, али и квалитет живота локалног становништва.

Пејзажне вредности и културна добра представљају један од кључних ресурса туристичке понуде Србије. Централни регистар непокретних културних добара који води Републички завод за заштиту споменика културе садржи податке о 2.658 непокретних културних добара која су утврђена до 2025. године. Утврђена непокретна културна добра представљају значајно историјско, археолошко, уметничко и споменичко наслеђе, али већином нису туристички ресурс нити су туристички опремљена и припремљена за посету. Неадекватно планирање туристичке инфраструктуре може довести до визуелне деградације простора и нарушавања културно-историјског идентитета подручја, посебно у руралним и заштићеним зонама.

Квалитет чинилаца животне средине у туристичким подручјима директно утиче на здравље и квалитет живота локалног становништва, као и на безбедност и здравље туриста, и даље дугорочно посматрано на атрактивност и конкурентност туристичких дестинација. С обзиром на осетљивост напред наведених чинилаца животне средине, развој туризма у Републици Србији мора бити заснован на принципима одрживог просторног планирања, превенције негативних утицаја и интеграције мера заштите животне средине у све фазе туристичког развоја.

За потребе Просторног плана Републике Србије 2021.-2035. године урађена је просторна диференцијација животне средине према међународним стандардима и узимајући у обзир постојеће стање квалитета животне средине, на четири категорије (Табела 3), а која омогућава и јасну идентификацију подручја за која постоји могућност настанка значајних утицаја развоја туризма.

Табела 3. Просторна диференцијација животне средине према међународним стандардима

Кат.	Опис подручја према степену загађености	Карактеристике подручја	Подручје Републике Србије
I	Подручја загађене и деградиране животне средине	<ul style="list-style-type: none"> - прекорачене граничне вредности емисија у ваздуху - велика урбана и индустријска подручја - термоелектране - речни токови IV класе и ван класе - прекорачене вредности загађујућих материја у земљишту - коридори аутопутева - подручја експлоатације минералних и енергетских сировина са изразитом деградацијом и загађивањем - јаловишта и депоније пепела и шљаке - велике депоније комуналног и индустријског отпада 	<ul style="list-style-type: none"> - Панчево, Бор, Обреновац, Смедерево, Београд, Нови Сад, Суботица, Лозница, Костолац, Чачак, Лучани, Крушевац, Шабац, Кикинда, Прахово, - насеља у колубарском басену, - коридори аутопута Београд- Нови Сад - Суботица, Београд-Шид, Београд-Ниш-Прешево, Београд-Чачак, и Ниш-Димитровград. - највећа емисија гасова SO₂, NO_x и суспендованих честица је на подручју Града Београда, затим у Браничевском округу, Борском округу и Јужно-банатском округу. - у Обреновцу, Лазаревцу и Костолцу су највеће депоније летећег пепела од сагоревања угља у термоелектранама., - урбана подручја која спадају у ову категорију су и: Зрењанин, Рума, Ваљево, Косјерић, Нови Поповац, Краљево, Ниш, Врање, Зајечар, Мајданпек, Врбас, Младеновац, Смедеревска Паланка, Пожаревац, Сремска Митровица, Крагујевац, Горњи Милановац, Ужице, Прибој, Трстеник, Прокупље, Пирот, Нови Пазар, Лесковац, Јагодина, Параћин; - садашњи водотоци четврте класе и ван класе
II	Подручја угрожене животне средине	<ul style="list-style-type: none"> - повремена прекорачења граничних вредности загађујућих материја у ваздуху - речни токови III класе - зоне интензивне пољопривреде - велике фарме - државни путеви I и II реда - железничке пруге - приградске зоне урбаних центара - аеродроми - речна пристаништа - подручја експлоатације минералних сировина - туристички комплекси и места са прекомерним оптерећењем простора 	<ul style="list-style-type: none"> - Сомбор, Апатин, Црвенка, Кула, Озаци, Бачка Паланка, Бајмок, Србобран, Нови Кнежевац, Чока, Сента, Ада, Темерин, Бачка Топола, Кањижа, Бечеј, Тител, Бач, Бела Црква, Ковин, Инђија, Стара Пазова, Шид, Кучево, Пожега, Ивањица, Ариље, Гуча, Рашка, Туприја, Неготин, Бујановац, Димитровград, Књажевац, Сјеница, Пријепоље, Уб, Осечина, Мионица, Крупањ, Петровац, Жагубица, Сврљиг, Бела Паланка, Свилајнац, Голубац, Кладово, - зоне интензивне пољопривреде (Војводина, Стиг, Браничево, већи део Мачве и Поморавља), - туристички центри на Копаонику, Златибору и Дивчибарама, - линије државних путева I и II реда и пруга, - речна пристаништа (14 лука, од којих је 10 међународних: Апатин, Бачка Паланка, Беочин, Нови Сад, Београд, Панчево, Богојево, Смедерево и Прахово на реци Дунав и Сента на реци Тиси и 4 националне луке: Ковин, Сремска Митровица, Шабац и Сомбор), - аеродроми (Београд и Ниш), - подручја експлоатације минералних сировина: Јелен До, Крупањ, Нови Пазар, као и околину Кањиже, Кикинде и Новог Бечеја, Церово, Чикатово-Главица (Глоговац), Благодат, Црнац, Сува руда, Бела Стена, Златокоп и др
III	Подручја квалитетне животне средине	<ul style="list-style-type: none"> - без прекорачења граничних вредности загађујућих материја у ваздуху 	<ul style="list-style-type: none"> - Сремски Карловци, Гроцка, Врњачка Бања, Сокобања, Топола, Аранђеловац, Љиг, Златибор - делови Старе планине

		<ul style="list-style-type: none"> - речни токови II класе - шумска подручја - туристички комплекси и места са контролисаним посетом - подручја вештачких акумулација - локални путеви и пруге - сеоска насеља - пољопривредне воћарске и виноградарске зоне - подручја са природном деградацијом - ливаде и пашњаци - ловна и риболовна подручја 	<ul style="list-style-type: none"> - приградске зоне са викенд градњом - зоне са воћарством (Ваљевска подгорина, Поцерина, подручје Лознице, Ариља, Краљева, Драгачева, Пожеге и Гроцке, Бранковина, Браничево и други мањи рејони) и виноградарством (Тимочки рејон, Нишавско-јужноморавски рејон, Западноморавски рејон, Шумадијско-великоморавски рејон, Поцерски, Сремски и Банатски рејон и рејон суботичко-хоргошке пешчаре) - коридори локалних путева - територије сеоских насеља општина које припадају II категорији - подручја са природном деградацијом: еродирани површине, заслањена земљишта, клизишта, плавни терени и др.
IV	Подручја веома квалитетне животне средине	<ul style="list-style-type: none"> - подручја заштићених природних добара - мочварна подручја - подручја заштићена међународним конвенцијама - планински врхови и тешко приступачни терени - речни токови I класе 	<ul style="list-style-type: none"> - 5 националних паркова: Фрушка гора, Ђердап, Копаоник, Тара и Шар-планина, 18 паркова природе, 21 предео изузетних одлика, 69 резервата природе, 6 заштићених станишта, 314 споменика природе (ботаничког, геолошког и хидролошког карактера) и 36 подручја од културно-историјског значаја (простори око непокретних културних добара и знаменита места) - специјални резервати природе: Делиблатска пешчара, Карађорђево, пашњаци Велике Дропље, Копачки рит - подручја од међународног значаја заштићена према Рамсарској конвенцији: Обедска бара, Лудашко језеро, Царска бара-Стари Бегеј, Засавица, Слано Копово, Ковиљско-петроварадински рит, Власина, Горње Подунавље, Лабудово окно и Пештерско поље - подручја заштићена према Конвенцији о природном и културном наслеђу: резервати биосфере Голија-Студеница и Бачко Подунавље

Извор: Извештај о стратешкој процени утицаја Просторног плана Републике Србије за период 2021-2035. године (46-48 стр.

Анализа Табеле 3 показује да се туристичке активности у Републици Србији одвијају у просторима различитог степена еколошке осетљивости и оптерећености, односно да се туристичке дестинације и туристички центри појављују у више категорија, што показује да туризам делује у просторима веома различитог еколошког капацитета.

У том контексту, као приоритетна за разматрање у оквиру СПУ Стратегије развоја туризма Републике Србије од 2026. до 2030. издвајају се две групе подручја:

1. **Подручја са изузетно загађеном животном средином** и израженим притисцима на простор, природне ресурсе, становништво и животну средину, пре свега урбана

подручја и саобраћајно-инфраструктурни коридори (категорије I и II). Урбана подручја су истовремено и најпосећеније туристичке дестинације у Републици Србији, у којима се остварује највећи део укупног туристичког промета, што резултира и највишим индексом туристичког притиска. Градске туристичке дестинације, развијени туристички центри на Копаонику, Златибору и Дивчибарама, речна пристаништа, као и зоне утицаја аеродрома и главних саобраћајних праваца, идентификовани су као подручја повећане осетљивости услед акумулације негативних утицаја, као што су загађење ваздуха, бука, деградација земљишта и притисци на комуналну инфраструктуру. У урбаним и инфраструктурно оптерећеним туристичким дестинацијама, даљи развој туризма може допринети повећању кумулативних притисака на квалитет ваздуха, воде, земљишта, као и на услове живота становништва, уколико се не обезбеди интегрисано управљање развојем туризма и заштитом животне средине.

2. Подручја веома квалитетне и осетљиве животне средине, која обухватају подручја заштићених природних и културних добара, као и просторе веома квалитетне животне средине са очуваним природним потенцијалима и ниским нивоом загађења (категорије III и IV), што је посебно значајно за развој еко-туризма и туризма специјалних интересовања. За ова подручја је неопходно обезбедити планска решења којима се задржава постојећи висок ниво квалитета животне средине и спречава деградација природно вредних и очуваних екосистема. Развој туризма у овим зонама представља посебан изазов. Услед неконтролисаног или прекомерног развоја туризма, посебно кроз повећање броја посетилаца, изградњу туристичке инфраструктуре и пораст притисака на осетљиве екосистеме, постоји изражен ризик од деградације природних вредности.

Имајући у виду наведено, може се закључити да просторна структура животне средине у Републици Србији захтева диференциран приступ планирању и управљању развојем туризма, у зависности од категорије животне средине и носећег капацитета простора. У складу са тим, Стратегија и њена СПУ треба да предвиде:

- мере усмерене на смањење постојећих притисака и унапређење квалитета животне средине у урбаним и високо оптерећеним туристичким дестинацијама, и
- мере очувања, контролисаног развоја и превенције кумулативних негативних утицаја у подручјима веома квалитетне и осетљиве животне средине.

Оваквим приступом обезбеђује се усклађеност циљева развоја туризма са циљевима заштите животне средине и принципима одрживог просторног развоја.

1.4. Разматрана питања и проблеми заштите природе и животне средине и разлози за изостављање одређених питања из поступка СПУ

Критеријуми којима се утврђују могући значајни, како непосредни тако и посредни, утицаји спровођења планова и програма на животну средину дати су у Прилогу 1 Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину (94/2024). Ови критеријуми заснивају се на карактеристикама плана/програма и карактеристикама утицаја.

СПУ има за циљ интегрисање циљева и критеријума заштите животне средине у процес припреме, избора варијанти и имплементације Стратегије. У том контексту, Извештај о СПУ идентификује кључна питања и проблеме животне средине полазећи од карактеристика Стратегије, њеног просторног обухвата, природе планираних активности,

као и анализе релевантне стратешке и планске документације и расположивих података.

Полазећи од наведеног, у оквиру СПУ разматрана су питања заштите животне средине која су релевантна за развој туризма и која могу бити под утицајем туристичких активности, нарочито у просторима са израженим туристичким потенцијалом и повећаним притисцима на животну средину. Разматрана су следећа питања и компоненте животне средине:

- квалитет основних чинилаца животне средине, и то: ваздуха, вода, земљишта и климе
- заштита природних вредности, укључујући заштићена природна добра, биодиверзитет и осетљиве екосистеме
- управљање отпадом
- културна добра и културно наслеђе, укључујући материјално и нематеријално наслеђе
- утицаји на становништво и здравље људи, у контексту квалитета животне средине и услова живота у туристичким подручјима
- институционални и управљачки аспекти релевантни за спровођење мера заштите животне средине, мониторинг утицаја туризма и управљање туристичким притисцима
- примена савремених технолошких и дигиталних решења у функцији одрживог управљања туризмом, мониторинга животне средине и смањења негативних утицаја туристичких активности.

Избор наведених питања заснован је на процени значаја могућих утицаја Стратегије на животну средину, као и на чињеници да се Стратегија спроводи на територији Републике Србије, при чему су потенцијални утицаји углавном индиректни, кумулативни и дугорочни, а њихов интензитет и просторна конкретизација зависе од будућих планова, програма и појединачних пројеката.

Поједина питања заштите животне средине нису детаљно разматрана у оквиру ове СПУ, јер се односе на активности које нису предмет Стратегије, регулисана су другим секторским стратегијама и планским документима (нпр. енергетика, саобраћај, индустрија, пољопривреда, водопривреда), или се њихови утицаји не могу сматрати значајним на стратешком нивоу разматрања. Такође, детаљна анализа појединих извора загађења и просторна идентификација конкретних локација потенцијалних утицаја предмет су планова нижег хијерархијског нивоа и поступака процене утицаја на животну средину за конкретне пројекте.

Сходно томе, у СПУ су разматрана она питања и проблеми заштите природе и животне средине која су од суштинског значаја за остваривање циље

ва Стратегије и која могу утицати на одрживост туристичког развоја, очување природних и културних вредности, као и на квалитет живота становништва.

Питања која су разматрана у СПУ дефинисана су Одлуком Министарства туризма и омладине о изради Стратешке процене утицаја Стратегије развоја туризма за период од 2026. до 2030. године и Акционог плана за спровођење Стратегије развоја туризма за период од 2026. до 2030. године за 2026. годину на животну средину број 5159862 2025 13450 008

002 017 001 01 010 од 3. фебруара 2026. године где је наведено да ће "Стратешком проценом бити разматрана питања заштите ваздуха, вода, земљишта, живог света, природе, као и друга питања за која се у току израде утврди да захтевају одговарајућу обраду".

1.5. Приказ информација из раније спроведених стратешких процена

При изради СПУ Стратегије коришћени су релевантни подаци, налази и закључци раније спроведених СПУ за документе истог или вишег хијерархијског нивоа, односно за секторски повезане стратегије и просторне планове. У току израде ове СПУ доступан је само Извештај о стратешкој процени утицаја Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2025. са пројекцијама до 2030. и Извештај о стратешкој процени утицаја Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Већ идентификовани и оцењени значајни утицаји на животну средину и здравље становништва у већ спроведеним и напред поменутих СПУ нису поново процењивани, већ су узети у обзир ради обезбеђивања доследности и избегавања двоструке процене. Налази ових докумената интегрисани су у даљу анализу утицаја туризма у мери у којој су релевантни за обухват и циљеве Стратегије.

1.6. Преглед утврђених и процењених значајних могућих утицаја на спровођење плана и програма

Утврђивање и процена значајних могућих утицаја на животну средину у вези са спровођењем Стратегије извршени су кроз анализу постојећег стања и квалитета животне средине у поглављу 1.2, као и кроз детаљну процену утицаја у поглављу 3 овог Извештаја.

1.7. Приказ и оцена варијантних решења која се односе на заштиту животне средине

Варијантна решења и разлози за избор најповољније варијанте елаборирани су поглављу 3. овог Извештаја. Избор најповољније варијанте извршио се на основу анализе евалуације варијантних решења, односно у складу са утврђеним позитивним и негативним ефектима варијантних решења у односу на циљеве СПУ.

1.8. Претходне консултације са заинтересованим органима и организацијама

Током припреме СПУ обављене су консултације са свим надлежним и релевантним институцијама. Предлог одлуке о изради СПУ достављен је тим институцијама ради прибављања мишљења, а кроз остварену сарадњу усаглашен је коначан текст Одлуке о изради СПУ, на основу којег је започета израда предметне СПУ.

У складу са чланом 9. став 1. и члана 12. став 1. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину Министарству туризма и омладине је Одлуку о СПУ ради давања мишљења доставило Министарству животне средине, Министарству финансија, Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарству здравља, Министарству рударства и енергетике, Заводу за заштиту природе Србије, ЈП „Војводинашуме”, ЈП „Србијашуме”, ЈВП Воде Војводине”, ЈВП „Србијаводе” и свим заинтересованим страна и организацијама ради давања мишљења.

Министарство животне средине је дописом број 023-21/2 од 19. јануара 2026. године, доставило мишљење да на Предлог одлуке нема примедби.

Министарство финансија је дописом број 29870 2026 11520 003 004 011 001 од 14. јануара 2026. године, доставило мишљење да на Предлог одлуке нема примедби нема примедби.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде је дописом број 21758 2026 14840

007 000 012 001 од 20. јануара 2026. године, доставило мишљење да на Предлог одлуке нема примедби.

Министарство здравља дописом број 021-01 0008/2025-07 од 21. јануара 2026. године, доставило мишљење да на Предлог одлуке нема примедби.

Завод за заштиту природе Србије је дописом број 023-21/2 од 19. јануара 2026. године, доставило мишљење да је Одлука прихватљива са аспекта заштите природе.

ЈП „Србијашуме” је дописом број 1645 од 27. јануара 2026. године, доставило мишљење да ово предузеће нема податке о утицају туризма на шуме у државној средини, шумама сопственика, заштићеним подручјима, ловиштима и рибарским подручјима и навело активности које би могле да утичу на животну средину и делатност овог предузећа а повезане су са туризмом: раст броја туриста, раст туристичких и спортских објеката, непланска градња, угроженост заштићених и ретких биљних и животињских врста, неплански лов и риболов, непланска организација различитих манифестација у природи, изазивање пожара и непланско одлагање отпада које је потребно пратити и по потреби израдити стратешке процене утицаја на животну средину а све ризике је неопходно убацити у Стратегију.

ЈВП Воде Војводине је дописом број 1-185/2-26 од 15. јануара 2026. године, доставило мишљење да одлучивање о потреби израде Извештаја о процени утицаја на животну средину и процене утицаја на животну средину, за планску документацију није у надлежности овог предузећа.

Министарству рударства и енергетике, ЈП „Војводинашуме” и ЈВП „Србијаводе” су упућени захтеви за мишљење које до 3. фебруара 2026. године није достављено због чега се у складу са чланом 12. став 5. Закона сматра да немају прибедби на достављени Предлог одлуке. Међутим, ЈП „Војводинашуме” је дописом број 46/1 од 19. фебруара 2026. године, доставило мишљење да је сагласно са предлогом и садржајем Одлуке о СПУ.

Међутим, ЈП „Војводинашуме” је дописом број 46/3 од 19. јануара 2026. године доставило мишљење да је сагласно са предлогом и садржајем Одлуке.

У поступку израде Стратегије и спровођења Стратешке процене, биће обављене консултације са представницима заинтересованих органа и организација, у складу са одредбама члана 22. став 1. и члан 26. став 1. и члан.. 29. став 1 Закона о стратешкој процени утицаја. Након израде Нацрта Извештаја о СПУ Министарство туризма и омладине ће доставити Извештај о СПУ Министарству заштите животне средине ради прибављања мишљења а затим и свим заинтересованим странама. Пре добијања сагласности Министарства животне средине Извештај о СПУ и Стратегија биће на јавној расправи а објављивањем њиховог текста као и обавештења о одржавању јавне расправе обезбедиће се учешће јавности, заинтересованих страна као и организација на начин како то предвиђа Одлука о СПУ и Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину а добијена мишљења, предлози и сугестије биће биће узетау обзир приликом израде коначне верзије Извештаја о СПУ на који ће се прибавити сагласност Министарства заштите животне средине.

Такође, у поступку израде Стратегије прибављени су подаци, услови и мишљења надлежних органа и организација који су узети у обзир приликом конципирања стратешких смерница и њиховог вредновања са аспекта заштите животне средине.

Министарство туризма и омладине је у складу са чланом 32. Закона на Порталу „еКонсултација” и на интернет страници овог министарства дана 28. априла 2025. године поставило обавештење да ће у наредном периоду отпочети званична процедура за израду нове стратегије развоја туризма.

Дана 21. маја 2025. године, донето је Решење о оснивању Међуресорне Радне групе за израду нове Стратегије развоја туризма, а 2. јуна 2025. године, Министарство је поставило обавештење у којем се јавност и заинтересоване стране обавештавају о формирању радне групе, као и начину избора организација цивилног друштва. Радну групу су чиниле следеће институције: Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарство за бригу о селу, Министарство заштите животне средине, Министарство културе, Министарство за европске интеграције, Министарство спорта, Министарство привреде, Министарство, пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство информисања и телекомуникација, Републички секретаријат зајавне политике, Републички завод за статистику, Министарство за јавна улагања, Министарство здравља, Министарство унутрашње и спољне трговине, Народна банка Србије, Покрајински секретаријат за привреду и туризам, Туристичка организација Србије, Туристичка организација Београда. Инжењерска комора Србије, ЈП „Србијашуме”, ЈП Војводинашуме”, „Скијалишта Србије”, Агенција за привредне регистре, Агенција за управљање лукама, Републички завод за заштиту споменика културе, Завод за заштиту природе Србије, ЈТП „Завод за урбанизам Војводине, Географски факултет Универзитета у Београду, Институт за архитектуру и урбанизам, Департман за географију, туризам и угоститељство Универзитет у Новом Саду, ЕХРО 2027, Удружење бања Србије, Кампинг клуб Србије, Стална конференција градова и општина, Привредна комора Србије, Национална асоцијација туристичких агенција – YUTA, Пословно удружење хотелско угоститељске привреде-HORES, Удружење туристичких водича Србије, AIR Serbia, Град Београд - Секретаријат за привреду, Српска асоцијација регионалних развојних агенција - САРРА, Асоцијација туристичке Индустрије Србије, Кампинг асоцијација Србије, агенције која се бави рецептивним туризмом и Удружење Три Мораве.

У изради Стратегије развоја туризма за период од 2026. до 2030. године, учествовали су представници органа државне управе и других државних органа, покрајинских органа, јавних служби, струковних организација, јавних предузећа, јавних агенција, завода, академске заједнице, предузећа, удружења, асоцијација, јединица локалне самоуправе кроз рад Међуресорне радне групе за израду нове стратегије развоја туризма, током консултативног процеса, учествовањем у анкети поводом прибављања података о инвестицијама у сектору туризма чија се реализација планира, односно оних инвестиција за којима постоји потреба, као и учествовањем у округлом столу поводом одржане јавне расправе као и у току трајања јавне расправе достављањем прилога и предлога за измене и допуне.

Туристичке организације и јединице локалне самоуправе које су учествовале у јавној расправи су: туристичке организације Бољевац, Кучево, Вршац, Краљево, Ражањ и Смедерево, Град Врање и Града Краљево, затим општине Бела Црква, Медвеђа, Љубовија Врњачка Бања, Темерин, Смедерево и Нови Бечеј.

У складу са чланом 34. Закона као и члану 27. Уредбе о методологији израде докумената јавних политика („Службени гласник РС”, бр. 20/2025 – у даљем тексту Уредба), ово министарство је на Порталу „еКонсултација” и на интернет страници објавило спровођење процеса консултација са заинтересованим странама од 13. до 27. августа 2025. године.

После завршених консултација ово министарство је израдило Извештај о спроведеним консултацијама који ће поставити на Порталу „еКонсултација” и на интернет страници овог министарства.

Имајући у виду важеће прописе члан 77. став 1. и 9. Закона о државној управи („Службени гласник РС”, бр. 79/2005, 101/2007, 95/2010, 99/2014, 47/18 и 30/18 - др. закон), члан 36.

Закона и члана 31. став 1. Уредбе, после одржаних консултација, наредна фаза у изради Предлога стратегије развоја туризма за период од 2026. до 2030. године је била спровођење јавне расправе како би текст Стратегије био представљен и стављен на увид и разматрање целокупној јавности и како би све заинтересоване стране и сва физичка и правна лица могла да доставе своје сугестије, коментаре и предлоге за измене и допуне.

2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА

Према члану 16. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину општи и посебни циљеви стратешке процене дефинишу се на основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине у другим плановима и програмима, циљевима заштите животне средине утврђених на нивоу локалне самоуправе, аутономне покрајине, Републике Србије и међународном нивоу, прикупљених података о стању животне средине и значајних питања, проблема и предлога у погледу заштите животне средине у плану и програму. На основу дефинисаних циљева врши се избор одговарајућих индикатора који ће да се користе у изради извештаја о стратешкој процени.

2.1 Општи и посебни циљеви стратешке процене

Општи циљеви СПУ припремљени су на основу стања животне средине, стратешких питања заштите животне средине од значаја за Републику и циљева и захтева у области заштите животне средине из релевантних националних секторских стратешких докумената.

Како би се реализовали општи циљеви утврђују се посебни циљеви СПУ у појединим областима заштите. Посебни циљеви СПУ представљају конкретан, делом квантификован исказ општих циљева дат у облику смерница за промену и акција уз помоћ којих ће се те промене извести. Они треба да обезбеде субјектима одлучивања јасну слику о суштинским утицајима Стратегије на животну средину, на основу које је могуће донети одлуке које су у функцији заштите животне средине и реализације основних циљева одрживог развоја.

Посебни циљеви СПУ чине методолошко мерило кроз које се проверавају ефекти Стратегије на животну средину, односно очекивани трендови у животној средини који се очекују као резултат примене дефинисаних стратешких смерница.

Општи и посебни циљеви СПУ сврстани су у девет области:

1. ваздух и климатске промене;
2. воде;
3. земљиште;
4. природна и биолошка разноврсност и одрживо коришћење природних ресурса;
5. културно наслеђе;
6. отпад;
7. бука;
8. привредни и друштвени потенцијали и активности од значаја за животну средину;
9. технолошки и дигитални аспекти у функцији заштите животне средине и одрживог управљања туризмом (Табела 4).

2.2 Избор индикатора

Индикатори управљања животном средином представљају важан инструмент у процесу стратешког планирања и саставни су део система за праћење стања животне средине. Њихова улога је да омогуће усмеравање и евалуацију спровођења стратешких опредељења у области заштите животне средине, како кроз процену утицаја планираних мера и активности, тако и кроз континуирано праћење (мониторинг) стања животне средине током имплементације Стратегије.

У оквиру СПУ, избор индикатора је извршен на основу Правилника о националној листи индикатора заштите животне средине ("Службени гласник РС", број 37/2011). Овај сет индикатора заснован је на концепту "узрок-последица-одговор". Индикатори "узрока" означавају људске активности, процесе и односе који утичу на животну средину, индикатори "последица" означавају стање животне средине, док индикатори "одговора" дефинишу политичке опције и остале реакције у циљу промена "последица" по животну средину. Сет индикатора одражава принципе и циљеве одрживог развоја (Табела 4).

Сваком посебном циљу СПУ додељено је више индикатора (укупно 61 индикатора). Избор индикатора усклађен је са планском концепцијом и предикцијама о могућим утицајима на квалитет животне средине. Индикатори ће послужити за евалуацију стратешких смерница, са једне стране, и за праћење (мониторинг) стања животне средине у току имплементације Стратегије, с друге стране.

Табела 4. Циљеви и индикатори СПУ

Област СПУ	Општи циљеви СПУ	Посебни циљеви СПУ	Индикатори*
ВАЗДУХ И КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ	1. Постизање и одржавање квалитета ваздуха у границама релевантних стандарда и подстицање активности које доприносе смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште	– смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија); – подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору;	<ul style="list-style-type: none"> - Европски индекс квалитета ваздуха - Учесталост прекорачења дневних вредности SO₂, NO₂, PM₁₀ и O₃ (број дана у току године са прекорачењем дневне граничне вредности) - Годишња температура ваздуха и количина падавина (Нормализована стандардна девијација у односу на период 1961-1990. и Нормализована стандардна девијација логаритма годишњих падавина за подручје Србије) - Потрошња супстанци које оштећују озонски омотач (тона ODP) - Емисија закисељавајућих гасова (NO₂, NH₃ и SO₂) (kt/год.) - Емисија гасова са ефектом стаклене баште (CO₂, N₂O, CH₄, SF₆, HFC, PFC) (Gg CO₂eq/год. и Gg/год.)
ВОДЕ	2. Одржавање и побољшавање квалитета и количине површинских и подземних вода у подручјима где туризам остварује значајне притиске	– ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	<ul style="list-style-type: none"> - Serbian Water Quality Index (SWQI) - Квалитет воде за пиће (%) - Квалитет воде за купање (%) - Становништво прикључено на јавни водовод (%) - Становништво прикључено на јавну канализацију (%) - Загађене (непречишћене) отпадне воде (%)

ЗЕМЉИШТЕ	3. Заштита и одрживо коришћење земљишта	<ul style="list-style-type: none"> - Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта - Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија. 	<ul style="list-style-type: none"> - Промена начина коришћења земљишта (ha) - Површина земљишта угроженог ерозијом (ha) - Садржај органског угљеника у земљишту - Управљање контаминираним локалитетима (број локалитета изражен нумерички, удео изражен у %, трошкови санације и ремедијације изражени у РСД)
ПРИРОДНА И БИОЛОШКА РАЗНОВРСНОСТ И ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА	4. Заштита и одрживо коришћење природних вредности, ресурса и предела	<ul style="list-style-type: none"> - Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса. - Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам 	<ul style="list-style-type: none"> - Угрожене и заштићене врсте (% угрожености и заштићености) - Укупан број, структура и површина заштићених подручја у ha - % површине заштићених подручја у односу на површину Републике Србије - Диверзитет врста (број јединици по јединици површине) - Број регистрованих угрожених и строго заштићених врста на туристичким дестинацијама - Индекс експлатација воде (WEI) у % - Укупна количина воде у акумулацијама у m³ у години - % поновно употребљене и рециклиране воде - % деградираног земљишта - Интензитет туристичког притиска на заштићена природна подручја (број посетилаца/ha) - Број туристичких објеката са еколошким

		<p>сертификатима</p> <ul style="list-style-type: none"> - Површина, састојине и типови шума - Управљање шумама и потрошња из шума - Слатководне врсте - Производња у аквакултури, порибљавање и акциденти у риболовним водама (списак врста у тонама или килограмима, површина рибњака) - Динамика популација главних ловних врста (број јединки) -
<p>КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ</p>	<p>5. Заштита културно-историјског наслеђа, уз одрживо управљање њиховим коришћењем у туризму</p> <ul style="list-style-type: none"> - Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе - Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа 	<ul style="list-style-type: none"> - Број и значај заштићених непокретних културних добара која могу бити под утицајем туристичког сектора - Број и стање непокретних културних добара (категорија стања: добро, средње, лоше) - Степен угрожености културних добара (категорија / ниво угрожености: низак, средњи, висок; број или % угрожених културних добара) - Улагања у заштиту културног наслеђа (у РСД) - Посећеност културних добара (број посетилаца/год)

ОТПАД	6. Унапређење управљања отпадом	- Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	<ul style="list-style-type: none"> - Укупна количина отпада који се произведе у туристичком сектору (t/год) - Производња отпада (комунални, индустријски, опасан) (t/год.) - Количина произведене амбалаже и амбалажног отпада - Број депонија отпада - Количина издвојеног, поново употребљеног и одложеног отпада (t/год.) - Предузећа овлашћена за управљање отпадом
БУКА	7. Смањење негативног утицаја буке настале туристичким активностима ради заштите здравља људи, очувања природе и унапређења квалитета туристичког боравка.	-Контрола извора буке у туристичким зонама	<ul style="list-style-type: none"> -Укупан индикатор буке -Индикатор ноћне буке
ПРИВРЕДНИ И ДРУШТВЕНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ И АКТИВНОСТИ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	8. Унапређење друштвених, економских и институционалних механизма који доприносе ефикасном праћењу и управљању утицајима туризма на животну средину	<ul style="list-style-type: none"> -Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове (посебно запослености локалног становништва у туризму) -Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине 	<ul style="list-style-type: none"> -Интензитет туризма (Доласци и ноћења туриста: у хиљадама туриста;Туристички промет и боравак према врстама туристичких места: у хиљадама туриста и проценат учешћа у односу на укупан промет; Трендови у броју лежајева и броју ноћења: индекс 2000=100%) -Урбана насеља (Површина урбаних насеља на или km³, проценат становништва у урбаним насељима: % (процент) укупног становништва; Стопа раста становништва у урбаним насељима: % (процент); -Густина становништва у урбаним насељима: број становника/km²) -Систем управљања заштитом животне средине

-Подручја под органском пољопривредом

-Потрошња горива, чистијих и алтернативних горива у саобраћају (тона)

-Запосленост у сектору заштите животне средине (број или % у укупном броју запослених)

Запослени у туризму и угоститељству (број или % у укупном броју запослених)

Процент становништва изложеног повећаном загађењу ваздуха (%)

Инвестиције и текући издаци у заштиту животне средине (хиљаде динара)

Приходи од накнада и такси за загађивање животне средине и коришћење природних ресурса (у РСД и %)

Издаци из буџета за заштиту животне средине (у РСД и %)

Међународне финансијске помоћи у области ЗЖС (Милиони РСД и ЕУРО и проценти)

Средства за субвенције и друге подстицајне мере у области ЗЖС

Успешност спровођења законске регулативе у области заштите животне средине, грађевине и урбанизма (По одељењима републичке инспекције, број предузетих мера).

<p>ТЕХНОЛОШКИ И ДИГИТАЛНИ АСПЕКТИ У ФУНКЦИЈИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ОДРЖИВОГ УПРАВЉАЊА ТУРИЗМОМ</p>	<p>9. Подстицање примене технологија и дигиталних алата за ефикасно праћење, процену и управљање утицајима туризма на животну средину</p>	<p>- Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Потрошња електричне енергије из обновљивих извора (у хиљадама или милионима тона еквивалентне нафте) - Доступност и квалитет података о животној средини - Инвестиције у технолошке иновације/пааметне системе који доприносе ЗЖС (у РСД)
--	---	---	---

* тематско подручје; дефиниција и опис индикатора; методологија израчунавања и сакупљања података; јединица мере; правна покривеност националним и међународним прописима и обавезама извештавања; извор и доступност података; начин и рокови достављања података; информација и извештаја у информациони систем; дефинисани су Правилником о Националној листи индикатора заштите животне средине ("Службени гласник РС", број 37/11)

3. ПРОЦЕНА МОГУЋИХ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Према члану 17. Закона о стратешкој процени, процена могућих утицаја плана/програма на животну средину садржи следеће елементе:

- 1) детаљан опис, вредновање и процену значајних утицаја спровођења плана и програма на чиниоце животне средине;
- 2) приказ вероватних значајних утицаја разумних варијантних решења која је разматрао орган надлежан за припрему плана и програма имајући у виду циљ, сврху и географски обухват плана и програма;
- 3) поређење разумних варијантних решења и приказ разлога за избор најповољнијег решења са становишта циља, сврхе, географског обухвата плана и програма и процењених утицаја на животну средину;
- 4) начин на који су при процени утицаја узети у обзир чиниоци животне средине из члана 14. став 2. овог закона;
- 5) начин на који су при процени узете у обзир карактеристике утицаја: вероватноћа, интензитет, сложеност/реверзибилност, временска димензија (трајање, учесталост, понављање), просторна димензија (локација, географска област, број изложених становника, прекогранична природа утицаја), као и кумулативна и заједничка природа утицаја;
- 6) приказ методологије и тешкоћа, техничких немогућности или недостатка одређених знања са којима се орган надлежан за припрему плана и програма сусрео како би спровео процену разумних варијантних решења.

У складу са Законом, у овом поглављу је, применом методе вишекритеријумске процене утицаја извршена процена утицаја Стратегијом идентификованих циљева и активности које су сврстане у приоритете, с једне стране, и које могу имати значајан утицај на животну средину, с друге стране.

3.1 Процена утицаја варијантних решења и разлози за избор најповољније варијанте

Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину не прописује шта су то варијантна решења Стратегије која подлежу стратешкој процени утицаја, али у пракси се уобичајено разматрају најмање две варијанте:

- 1) варијанта да се Стратегија не усвоји и имплементира, и
- 2) варијанта да се Стратегија усвоји и имплементира.

У овој СПУ дефинисана су следећа варијантна решења:

1. Варијанта А: Нулта варијанта (варијанта без усвајања и имплементације Стратегије)

Ова варијанта подразумева да се Стратегија не усвоји и не имплементира, односно да се развој туризма одвија у складу са постојећим стањем, секторским политикама и појединачним пројектима без јасног стратешког оквира и интеграције принципа одрживог развоја. У оквиру ове варијанте могу се очекивати следеће последице:

- наставак неуједначеног и просторноплански недовољно усаглашеног развоја туристичких активности;
- повећан притисак на осетљиве природне ресурсе (вода, земљиште, природна добра,

биодиверзитет) и културна добра, услед недостатка јасно дефинисаних критеријума заштите и управљања;

- ограничена примена мера за ублажавање негативних утицаја туризма на животну средину;
- недовољно коришћење потенцијала туризма за унапређење заштите природе, културног наслеђа и локалног развоја.

2. Варијанта Б: Варијанта усвајања и имплементације Стратегије

Ова варијанта подразумева усвајање и спровођење Стратегије, уз интеграцију принципа одрживог развоја, заштите животне средине и очувања културног наслеђа у све фазе планирања и управљања туризмом. Имплементацијом Стратегије очекују се следећи позитивни ефекти:

- усмерен и контролисан развој туристичких активности у складу са просторним, еколошким и културним капацитетима подручја;
- смањење негативних утицаја на природне и културне вредности кроз примену превентивних и корективних мера;
- јачање институционалних и управљачких механизма за одрживо управљање туристичким дестинацијама;
- допринос унапређењу квалитета животне средине, очувању биодиверзитета и заштити културних добара, уз истовремено остваривање економских и социјалних користи.

Упоредна анализа показује да варијанта усвајања и имплементације Стратегије (варијанта Б) има значајно повољније утицаје на животну средину и културно наслеђе у односу на нулту варијанту А. Посебно је значајна могућност систематског управљања туристичким развојем, увођења индикатора одрживости и праћења утицаја на кључне компоненте животне средине. На основу извршене процене, варијанта усвајања и имплементације Стратегије оцењује се као пожељна са становишта заштите и унапређења животне средине и одрживог развоја туризма, уз услов доследне примене предложених мера заштите и система мониторинга.

За процену ефеката варијанти на квалитет животне средине коришћен је метод матрице како би се омогућила процена позитивних и негативних утицаја изабраних варијантних решења. Приликом разматрања укрштени су сектори Стратегије, у оквиру којих су дефинисане приоритетне активности, са постављеним циљевима СПУ. Узети су сви сектори Стратегије јер реализација приоритетних активности утиче на животну средину, социо-економски развој и правно-институционални оквир.

Табела 5. Резиме утицаја варијантних решења

Сектор Стратегије	Варијанте	Трендови развоја
Развој туристичке понуде	А	Наставак постојећих пракси без имплементације нових стратешких мера довео би до несистематичног и недовољно координисаног развоја туристичке понуде Републике Србије, ограничене дигитализације, изостанка унапређења квалитета и препознатљивости туристичких производа, неефикасне тржишне валоризације ресурса и инвестиција, као и недовољне приступачности туристичких садржаја, што би ослабило конкурентску позицију Србије у односу на друге дестинације. Овакв развој туристичке понуде повећао би пристисак туристичке индустрије на животну средину.

	Б	Имплементацијом планираних мера обезбеђује се системска трансформација туристичке понуде Републике Србије кроз развој иновативних и искуствених туристичких производа, унапређење квалитета, инфраструктуре и приступачности, ефикасну валоризацију и заштиту културног наслеђа и заштићених подручја, као и јачање препознатљивости и конкурентности Србије као одрживе туристичке дестинације на домаћем и међународном тржишту.
Промоција Србије као туристичке дестинације	А	Наставак постојећих трендова и метода рада, уз фрагментисано и недовољно координисано деловање туристичких организација, несистемско и недовољно финансирање промотивних активности, недовољно заснован избор тржишних сегмената и ограничену примену савремених дигиталних алата, ограничава ефикасно позиционирање туристичке понуде и има негативне економске ефекте по туризам у Републици Србији и заштиту животне средине.
	Б	Пуна имплементација мера из Посебног циља 2 Стратегије обезбеђује системско јачање међународне видљивости Србије кроз стабилно финансирање промоције, интегрисан национални бренд, континуирана истраживања тржишта и конкурентности, што доводи до повећаног туристичког промета и већих прихода од туризма.
Законодавни оквир и управљање туристичким дестинацијама	А	Неспровођење мера у оквиру посебног циља 3 Стратегије довело би до фрагментованог и несистематског управљања туристичким дестинацијама, смањене конкурентности и квалитета туристичких производа и услуга, слабог привлачења инвестиција, изостанка интегрисане координације и планирања на локалном и регионалном нивоу, као и појачаног притиска туризма на животну средину и ризика по њену дугорочну одрживост.
	Б	Ово варијантно решење подразумева системску трансформацију управљања туризмом кроз унапређење законског и планског оквира, институционализацију и професионализацију ДМО, израду стратегијских мастер планова и програма развоја дестинација и континуирану едукацију кадрова, чиме се обезбеђује одржив развој туризма и ефикасније усмеравање инвестиција.
Људски ресурси и едукација	А	Наставак постојећих трендова без примене нове Стратегије доводи до недовољне континуиране едукације, те људски ресурси у туризму неће бити усклађени са динамичним променама тржишта и растућим очекивањима туриста. Изостајањем неформалних обука успорава се прилагођавање новим технологијама, услугама и пословним моделима, смањује се квалитет услуга и иновативност туристичке понуде, а могућности за преквалификацију и улазак нових кадрова у сектор постају ограничене. Ово даље негативно утиче на продуктивност, задовољство гостију и укупни имиџ туристичке дестинације и ствара услове за појачан негативан утицај туристичке индустрије на животну средину.
	Б	Имплементација мера Посебног циља 4 Стратегије доприноси стварању компетентних људских ресурса у туризму, унапређењу квалитета услуга, иновативности и отпорности сектора, јачању имиџа и конкурентности Србије, те већем учешћу локалног становништва и одрживом развоју туризма.
Дигитална	А	Наставак трендова без примене нове Стратегије доводи до фрагментоване дигитализације усмерене на административне функције, ограничене видљивости и персонализације туристичке понуде, недовољне употребе података за еколошко управљање (праћење тока посетилаца посебно у заштићеним природним подручјима и културним добрима), слабе информисаности туриста,

трансформација у туризму		ризика од прекомерног туризма и дигиталног јаза између урбаних и руралних подручја.
	Б	Применом Стратегије кроз паметни туризам и дигитализацију туристичке понуде успоставља се интегрисано управљање ресурсима, праћење посета и утицаја на животну средину, систематска евалуација задовољства туриста, подстицање руралне и одрживе понуде, као и смањење физичког оптерећења на природне и културне локалитете, чиме се јача одрживост и еколошка одговорност туристичког сектора.
Одрживи развој	А	Наставак трендова без примене нове Стратегије доводи до несистемског и недовољно усмереног развоја туризма, одсуства институционализоване одрживости и мониторинга, ризика од декларативног „greenwashinga“, недостатка адаптације на климатске промене и непотпуних података за процену утицаја на животну средину, културно наслеђе и локалне заједнице.
	Б	Применом Стратегије успоставља се систем одрживог управљања туристичким дестинацијама, уз националне стандарде, сертификацију и континуирани мониторинг, примењују се практичне зелене мере, унапређују знања и капацитети локалних актера, што омогућава дугорочну заштиту ресурса, отпорност сектора на климатске промене и контролисан развој дестинација.

Сагледавајући процену утицаја варијантних решења у односу на циљеве СПУ, може се констатовати следеће:

- Варијанта А која подразумева наставак постојећих трендова и метода рада (без усвајања и имплементације Стратегије) има ограничене позитивне ефекте и значајне негативне утицаје, који се огледају у несистематичном развоју туристичке понуде, недовољној координацији и дигитализацији, слабом тржишном позиционирању и неефикасној валоризацији ресурса, уз потенцијалне негативне социо-економске ефекте и појачане притиске туристичке индустрије на животну средину.
- Насупрот томе, варијанта усвајања и имплементације Стратегије (Б) омогућава претежно позитивне и дугорочно одрживе утицаје кроз системско унапређење квалитета и разноврсности туристичких производа, јачање конкурентности и брендирања дестинације, бољу тржишну валоризацију културног и природног наслеђа, као и унапређење инклузивности и социјалне одговорности туристичког развоја. На основу свега наведеног може се закључити да је варијанта Б знатно повољнија опција у односу на варијанту А.

3.2 Евалуација карактеристика и значаја утицаја

Евалуација значаја утицаја процењује се у односу на величину (интензитет) утицаја на којима се може остварити утицај. Утицаји, односно ефекти, области или циљева Стратегије, према величини промена се оцењују према критеријумима датим у Табели 6.

Табела 6. Критеријуми за оцењивање врсте утицаја

Величина утицаја	Ознака	Опис
------------------	--------	------

Веома негативан	- -	Значајно нарушава животну средину
Негативан	-	У мањој мери нарушава животну средину
Нема утицаја	0	Нема директног утицаја на животну средину/или нејасан утицај
Позитиван	+	Мање позитивне промене у животној средини
Изразито позитиван	++	Промене битно побољшавају животну средину

Табела 7. Процена варијантних решења развоја туризма са и без примене Стратегије

Сектори СПУ \ Циљеви Стратегије	Варијантно решење	Квалитет ваздуха и климатске промене*		Водни ресурси	Земљиште	Природна и биолошка разноврсност и одрживо коришћење природних ресурса*		Културно наслеђе	Отпад	Бука	Привредни и друштвени потенцијали и активности од значаја за животну средину*		Технолошки и дигитални аспекти у функцији заштите животне средине
		Квалитет ваздуха	Климатске промене	Водни ресурси	Земљиште	Природна и биолошка разноврсност	Одрживо коришћење природних ресурса	Културно наслеђе	Отпад	Бука	Здравље, квалитет живота и социоекономски аспекти	Управљање и финансирање заштите животне средине	Технолошки и дигитални аспекти у функцији заштите животне средине
Сектор 1: Развој туристичке понуде	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	0	0
	Б	+	+	+	+	+	++	+	+	-	+	+	+
Сектор 2: Промоција Србије као туристичке дестинације	А	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	0
	Б	0	0	0	0	+	+	+	0	0	+	+	+

Сектор 3: Законодавни оквир и управљање туристичким дестинација	А	0	0	0	0	-	-	-	-	0	+	0	0
	Б	0	0	0	0	++	++	++	+	0	++	+	+
Сектор 4: Јачање квалификациј а и едукација	А	0	0	0	0	+	+	+	0	0	+	0	0
	Б	0	0	0	0	++	++	++	+	0	++	+	+
Сектор 5: Дигитална трансформаци ја	А	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	+	+
	Б	0	0	0	0	0	++	+	+	0	++	++	++
Сектор 6: Одрживи развој	А	-	0	-	0	-	-	-	-	0	0	0	0
	Б	+	+	+	+	++	++	++	+	+	++	+	+

Приоритетне активности Стратегије оцењују се као активности са националним просторним дометом утицаја, с обзиром на то да су усмерене на унапређење системског, институционалног и планског оквира развоја туризма, дефинисање стратешких приоритета, стандарда и мера који се примењују на целокупној територији Републике Србије.

Иако се поједине активности имплементирају на локалном и/или регионалном нивоу, њихови ефекти се манифестују кумулативно и синергијски на националном нивоу кроз утицај на конкурентност туристичких дестинација, начин коришћења природних и културних ресурса, просторни развој, запошљавање, инвестиционе токове и систем управљања туризмом у целини.

Сходно томе, приоритетне активности Стратегије у матрици значајности утицаја класификују се као активности са могућим утицајем на националном нивоу, уз напомену да интензитет и карактер утицаја могу варирати у зависности од специфичности појединих дестинација и начина имплементације мера.

Табела 8. Скала за процену вероватноће утицаја

Вероватноћа	Ознака	Опис
100%	ВВ	Утицај врло вероватан
више од 50%	В	Утицај вероватан
мање од 50%	М	Утицај могућ
мање од 1%	НВ	Утицај није вероватан

Додатни критеријуми могу се извести према времену трајања утицаја, односно последица, као привремени-повремени и дуготрајни ефекти. У контексту СПУ, **већина приоритетних активности Стратегије има дуготрајне ефекте**, јер се односе на системске, институционалне, планске и структурне промене, док мањи број активности, углавном у области истраживања и едукација, производи привремене или повремене ефекте са значајним кумулативним утицајем.

Сектор 1: Развој туристичке понуде - Приоритетне активности у вези са развојем туристичке понуде (посебан циљ 1 Стратегије) оцењује се да ће имати **значајне позитивне утицаје националног нивоа, дуготрајног карактера**, јер се имплементацијом омогућава планска туристичка валоризација природних и културних ресурса, уз контролу просторних притисака и усклађивање развоја туристичке инфраструктуре са циљевима заштите животне средине и одрживог коришћења простора.

Сектор 2: Промоција Србије као туристичке дестинације - Активности у области промоције оцењују се као **позитивни утицаји националног нивоа, дуготрајног карактера**, са **индиректним дејством на животну средину**, јер стратешко усмеравање туристичке тражње доприноси смањењу притисака на осетљиве просторе и подстицању одрживих облика туризма, што је у складу са социо-економским циљевима СПУ.

Сектор 3: Законодавни оквир и управљање туристичким дестинацијама - Имплементацијом мера посебног циља 3 Стратегије очекују се **значајни позитивни утицаји националног нивоа, дуготрајног карактера**, јер успостављање усклађеног правног и институционалног оквира омогућава интеграцију заштите животне средине у процесе планирања, ефикасно управљање дестинацијама и смањење кумулативних и конфликтних утицаја на простор и природне ресурсе.

Сектор 4: Јачање квалификација и едукација - Активности усмерене на јачање људских капацитета (посебан циљ 4 Стратегије) оцењују се као **позитивни утицаји националног**

нивоа, дуготрајног карактера, јер континуирана едукација запослених у туристичкој привреди и локалног становништва доприноси одговорнијем коришћењу природних ресурса, повећању квалитета услуга и јачању не само просторне и економијске, већ и социјалне димензије одрживости туристичког развоја.

Сектор 5: Дигитална трансформација - Мере дигиталне трансформације (посебан циљ 5 Стратегије) оцењује се да ће имати **значајне позитивне утицаје националног нивоа, дуготрајног карактера**, јер примена дигиталних алата и система омогућава ефикаснији мониторинг туристичких токова, оптерећења животне средине и управљање ресурсима, чиме се смањују ризици од прекомерне експлоатације простора и развоја пркомерног туризма.

Сектор 6: Одрживи развој - Имплементацијом активности у оквиру посебног циља 6 Стратегије који се односи на одрживи развој очекују се **значајни позитивни утицаји националног нивоа, дуготрајног карактера**, будући да успостављање стандарда одрживости, система мониторинга и мера климатске адаптације омогућава дугорочну заштиту животне средине, очување биодиверзитета и културног наслеђа, као и јачање отпорности туристичког сектора.

Табела 9. Развојни приоритети у Стратегији обухваћени проценом утицаја

Сектори Стратегије	Приоритетне активности
Сектор 1: Развој туристичке понуде	Израда и усвајање програма развоја туристичких производа
	Унапређење и измене законских оквира којима се уређују бање и заштита термоминералних извора
	Креирање програма подстицаја за унапређење туристичке валоризације културног наслеђа
	Израда студије о туристичкој валоризацији заштићених подручја са планом инвестиција
	Креирање програма подстицаја за развој инфраструктуре спортског туризма
	Наставак подстицаја за реконструкцију и опремање постојећих угоститељских капацитета у руралном туризму
	Сузбијање сиве економије у туризму и угоститељству
Сектор 2: Промоција Србије као туристичке дестинације	Израда Стратегијског маркетинг плана туризма Републике Србије за период од 2026–2030. године
	Спровођење континуираног истраживања конкурентности и имица Србије као туристичке дестинације
Сектор 3: Законодавни оквир и управљање туристичким дестинација	Унапређење правног оквира ради стварања услова за ефикасан, одржив и конкурентан развој туризма у Републици Србији

	Припрема Правилника за израду стратегијских мастер планова
	Креирање програма развоја туристичких дестинација
	Развој савременог и ефикасног система дестинацијског менаџмента заснованог на подацима
Сектор 4: Јачање квалификација и едукација	Спровођење едукација за запослене у јавном сектору које ће се усмерити на области које су од стратешког значаја за развој туризма као што су: управљање дестинацијама и одрживи туризам
	Подизање капацитета локалног становништва за рад у туризму
	Креирање и реализација система неформалних програма обуке и тренинга за туристичку привреду
Сектор 5: Дигитална трансформација	Подршка увођењу и примени дигиталних технологија и алата
	Доношење стратегијског оквира за паметни туризам
Сектор 6: Одрживи развој	Успостављање националних стандарда одрживости
	Мониторинг и евалуација одрживости сектора
	Израда Програма отпорности туризма Србије на климатске промене

Процена величине интензитета утицаја и вероватноћа утицаја одабраних приоритетних активности Стратегије релевантних за ову СПУ на животну средину дата је у наредним табелама.

Израда и усвајање програма развоја туристичких производа		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	0	В
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	В
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	В
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	В
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	+	В

6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	+	B
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	0	B
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	B
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	BB
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Унапређење и измене законских оквира којима се уређују бање и заштита термоминералних извора		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	0	B
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	0	B
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	++	B
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	B
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.	+	B
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса.	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	B
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	+	B
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	0	B
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	B
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	BB

14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB
--	----	----

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Креирање програма подстицаја за унапређење туристичке валоризације културног наслеђа

Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	0	М
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	0	М
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	0	НВ
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	0	НВ
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	+	В
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	0	М
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	0	М
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	В
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	+	В
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	BB
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Израда студије о туристичкој валоризацији заштићених подручја са планом инвестиција

Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	+	BB
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	BB
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији	+	BB

економичног и одрживог туризма		
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	BB
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	+	B
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	BB
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	+	B
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	+	B
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	B
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	+	B
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	BB
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Креирање програма подстицаја за развој инфраструктуре спортског туризма		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	0	B
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	B
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	B
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	-	B
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.	+	B
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	0	M
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	0	M
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	0	M
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	0	M

10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	В
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	-	В
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	ВВ
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	В
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	+	В

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Наставак подстицаја за реконструкцију и опремање постојећих угоститељских капацитета у руралном туризму		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	+	В
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	В
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	В
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	В
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.	+	ВВ
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	+	В
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	0	НВ
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	0	НВ
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	+	В
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	В
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	+	В
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	ВВ
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	0	НВ
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	+	В

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Сузбијање сиве економије у туризму и угоститељству		
Посебни циљеви	ВИ	В
15. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	0	НВ
16. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	0	НВ
17. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	0	НВ
18. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	М
19. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	+	ВВ
20. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	0	НВ
21. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	0	НВ
22. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	0	НВ
23. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	0	НВ
24. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	В
25. Контрола извора буке у туристичким зонама	+	В
26. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	ВВ
27. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	В
28. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	+	В

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Израда Стратегијског маркетинг плана туризма Републике Србије за период од 2026–2030. године		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	0	НВ
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	0	НВ
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	0	НВ
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	0	НВ
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање	0	НВ

земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.		
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса.	+	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	+	B
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	0	M
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	+	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	0	M
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	NB
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	B
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Спровођење континуираног истраживања конкурентности и имица Србије као туристичке дестинације		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	+	M
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	M
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	0	M
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	0	M
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	+	B
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	+	B
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	0	M
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	M

12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	BB
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Унапређење правног оквира ради стварања услова за ефикасан, одржив и конкурентан развој туризма у Републици Србији

Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	+	М
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	М
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	М
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	М
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.	+	BB
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса.	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	+	В
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	В
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	В
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	НВ
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	В
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Припрема Правилника за израду стратегијских мастер планова

Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су	0	М

директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)		
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	0	M
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	BB
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	BB
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.	++	BB
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса.	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	+	B
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	B
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	B
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	M
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	B
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	B

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Креирање програма развоја туристичких дестинација		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	0	M
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	M
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	B
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	B
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.	++	BB

6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса.	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	BB
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	B
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	M
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	B
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	B
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	B

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Развој савременог и ефикасног система дестинацијског менаџмента заснованог на подацима		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	+	M
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	M
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	B
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	B
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	++	B
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	B
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	M
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	+	M
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	BB

14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB
--	----	----

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Спровођење едукација за запослене у јавном сектору које ће се усмерити на области које су од стратешког значаја за развој туризма као што су: управљање дестинацијама и одрживи туризам

Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	0	М
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	В
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	В
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	В
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.	++	В
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	В
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	М
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	М
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	В
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Подизање капацитета локалног становништва за рад у туризму		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	+	В
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	В
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	ВВ
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	++	ВВ
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	++	ВВ
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	ВВ
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	ВВ
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	+	В
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	ВВ
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	В
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	М
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	ВВ
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	В
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	ВВ

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Креирање и реализација система неформалних програма обуке и тренинга за туристичку привреду		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	+	В

2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	+	B
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	M
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	M
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.	++	B
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	+	BB
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	+	M
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	+	M
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	+	B
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	M
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	+	B
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, B – Вероватноћа утицаја

Подршка увођењу и примени дигиталних технологија и алата		
Посебни циљеви	ВИ	B
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	++	BB
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	++	BB
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	B
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	B

5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	+	B
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	BB
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	++	BB
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	+	M
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	BB
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Доношење стратегијског оквира за паметни туризам		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	+	B
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	++	BB
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	B
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	B
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	+	B
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	BB
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB

9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	++	BB
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	+	M
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	BB
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Успостављање националних стандарда одрживости		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија);	++	BB
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору;	++	BB
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	++	BB
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	++	BB
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија.	++	BB
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса.	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	BB
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	++	BB
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	++	M
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB

13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	BB
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Мониторинг и евалуација одрживости сектора		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	++	BB
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	++	BB
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	++	BB
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	++	BB
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	++	BB
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	BB
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	++	BB
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	++	BB
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	++	В
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	BB
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

Израда Програма отпорности туризма Србије на климатске промене		
Посебни циљеви	ВИ	В
1. Смањити ниво емисије загађујућих материја из извора који су директно или индиректно повезани са туристичким активностима (саобраћај, енергија)	++	BB
2. Подршка стратегијама и мерама за климатску адаптацију и ублажавање климатских промена у туристичком сектору	++	BB
3. Ефикасно коришћење водних ресурса у функцији економичног и одрживог туризма	+	B
4. Заштита и одрживо коришћење пољопривредног и шумског земљишта	+	B
5. Градња туристичких објеката уз минимално нарушавање земљишта и уз коришћење еколошки прихватљивих материјала и технологија	++	BB
6. Обезбеђивање дугорочне одрживости природних ресурса	++	BB
7. Подршка мерама заштите биодиверзитета и екосистема који су важни за туризам	++	BB
8. Развој индикатора за праћење утицаја туристичких активности на културно наслеђе	++	BB
9. Подршка мерама за очување и одрживу презентацију културног наслеђа	+	B
10. Унапређење сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, поновног коришћења и одлагања отпада у туристичким дестинацијама	++	BB
11. Контрола извора буке у туристичким зонама	0	НВ
12. Побољшати здравље, квалитет живота становништва и социо-економске услове	++	BB
13. Побољшати систем управљања и финансирање заштите животне средине	++	BB
14. Развој и коришћење дигиталних инструмената за праћење индикатора стања и ефеката	++	BB

ВИ – Величина интензитета утицаја, В – Вероватноћа утицаја

3.3 Резиме значајних утицаја Стратегије

На основу евалуације могућих утицаја закључује се да ће имплементација Стратегије имати значајан број стратешки значајних позитивних ефеката на сектор, локалне заједнице, економију и животну средину, уз ограничен број негативних импликација. Већина потенцијалних негативних утицаја је локалног карактера (зависи од дестинације) и њима се може управљати кроз планске и законске инструменте, мере мониторинга и контролну регулативу.

Имплементацијом развојних приоритета Стратегије очекују се следећи **позитивни**

утицаји:

- **Одрживи развој и заштита ресурса:** Системска примена националних стандарда одрживости, практичних „зелених“ мера и мониторинга довести до јачања контролисаног развоја дестинација, бољег очувања биодиверзитета, квалитета воде и земљишта, као и смањења притиска на осетљиве природне и културне локалитете.
- **Јачање људског капитала:** Континуиране обуке, радионице и професионализација запослених у јавном сектору и туристичкој привреди омогућиће бољу примену савремених стандарда, дигиталних алата и еколошки одговорног управљања, чиме се повећава продуктивност, квалитет услуга, иновативност туристичке понуде и смањује могућност интензитета негативних утицаја на животну средину.
- **Конкурентна и прилагођена понуда:** Креирање тематских, искуствених и иновативних туристичких производа, уз интеграцију културног и природног наслеђа, јачаће брендирање Србије, привлачеће туриста и укупну конкурентност на домаћем и међународном тржишту.
- **Дигитална трансформација:** Применом паметних технологија, IoT сензора, Big Data аналитике и дигиталних платформи повећаће се видљивост и туристичка атрактивност руралних и заштићених подручја уз могућност унапређеног искуства туриста, смањен физички притисак на локалитете, уз јачање подршке за еколошку одговорност туристичког сектора.
- **Отпорност на климатске промене:** Примена програма адаптације, мониторинга и процене ризика доприноси дугорочној отпорности туристичких дестинација и инфраструктуре, контролисаном развоју и смањењу негативних утицаја на животну средину.
- **Институционална координација:** Јединствени правни и плански оквир, успостављање ДМО, као и сарадња са приватним сектором, омогућиће стратешко планирање, ефикасно управљање ресурсима и поуздану процену утицаја на све аспекте одрживог туризма.

Могући **негативни утицаји** се очекују у случајевима:

- Локализованог прекомерног туризма у осетљивим природним и културним подручјима, који може довести до деградације станишта или културних локалитета.
- Ограничене примене или кашњења у имплементацији националних стандарда и сертификације, што може резултирати декларативним „greenwashing-ом“ код појединих туристичких субјеката.
- Потенцијалних конфликта интереса и недовољне координације међу локалним и регионалним управљачима, који могу утицати на интегрисано планирање и одрживост.

Имплементација Стратегије треба да допринесе значајном побољшању квалитета туристичке понуде, економских ефеката, одрживости сектора и заштите животне средине, уз локализоване ризике којима се може управљати.

3.4 Кумулативни и синергетски ефекти

У складу са Законом о стратешкој процени (члан 15.) стратешка процена треба да обухвати и процену кумулативних и синергетских ефеката. Значајни ефекти могу настати као резултат интеракције између бројних мањих утицаја постојећих објеката и активности и различитих планираних активности на једном подручју. Имплементација Стратегије

очекује се да изазове не само појединачне утицаје по секторима и локацијама, већ и **кумулятивне и синергетске ефекте** који се огледају у укупном напретку туристичког сектора и одрживости дестинација.

Кумулативни ефекти настају због спровођења више међусобно повезаних мера и активности у различитим деловима туризма и управљања ресурсима, као што су:

- Стратегијско креирање туристичких производа уз дигитализацију и примену стандарда одрживости, што укупно повећава квалитет и конкурентност понуде.
- Континуирана едукација запослених и подизање капацитета ЛТО, РТО и ДМО, што резултује бољим управљањем ресурсима и координацијом на нивоу више општина и регија.
- Системска примена мера заштите природних и културних ресурса уз мере за адаптацију на климатске промене, што у комбинацији с дигиталним мониторингом смањује негативан утицај туризма на животну средину.

Синергетски ефекти се остварују када спровођење различитих мера резултира ефектом који је већи од збирног утицаја појединачних активности:

- Интеграција дигиталних алата са програмима развоја туристичких производа омогућава бољу видљивост руралних и заштићених подручја, смањујући притисак на урбане туристичке центре и расподељујући посету у складу са капацитетом дестинација.
- Комбиновање стратегијских инвестиција у инфраструктуру, едукацију људских ресурса и примену националних стандарда одрживости утиче на појачану конкурентност целокупног туристичког сектора, чиме се остварује дугорочна економска корист и унапређење имиџа Србије као одрживе туристичке дестинације.
- Синергетски утицај се очекује и кроз повезивање јавног, приватног и цивилног сектора, што доводи до боље координације, ефикаснијег коришћења ресурса и веће социјалне инклузивности.

Укупно, кумулативни и синергетски ефекти имплементације Стратегије ће допринети:

- бољем управљању природним и културним ресурсима,
- јачању људског капитала и институционалних капацитета,
- повећању економске отпорности сектора,
- развоју конкурентне, иновативне и инклузивне туристичке понуде,
- дугорочном одрживом расту туризма уз минималне негативне последице по животну средину.

Стратегија не производи само појединачне ефекте, већ кроз међусобну повезаност мера обезбеђује стратешки и интегрисан развој туризма који унапређује све димензије одрживости и конкурентности.

Табела 10. Кумулативни и синергетски ефекти имплементације Стратегије према областима СПУ

Област СПУ	Кумулативни ефекти	Синергијски ефекти
Ваздух и климатске промене	Смањење емисија и угљеничног отиска кроз примеану стандарда одрживости, едукацију и зелене мере	Интеграција дигиталних платформи и енергетске ефикасности за боље еколошко понашање туриста
Вода	Смањење притиска на водотокове и језера кроз планове развоја и мониторинг	Комбинација контроле посетилаца и дигиталних стаза за очување водних ресурса и побољшање искуства
Земљиште и пејзаж	Рационално коришћење земљишта и избегавање прекомерне изградње кроз планско уређење	Повезивање руралних подручја и дигиталних платформи смањује притисак на урбане центре и стимулише локалну економију
Биолошка разноврсност и заштићена подручја	Континуирани мониторинг и примена стандарда одрживости смањују деградацију станишта	Комбинација едукације туриста, запослених, дигиталних стаза и паметних решења за праћење посете чува биодиверзитет и побољшава квалитет искуства
Културно наслеђе и археолошки локалитети	Боља заштита и управљање културним локалитетима кроз примену стандарда одрживости и дигитализацију	Дигитални алати и промоција повећавају приступачност и видљивост локалитета уз минималан физички притисак

Кумулативни и синергијски ефекти у свим областима СПУ показују да је примена Стратегије дизајнирана као интегрисан систем мера, где свако појединачно решење доприноси већем укупном ефекту на одрживост, конкурентност и заштиту ресурса, при чему су могући негативни утицаји локализовани и њима је могуће управљати кроз мониторинг, планирање и законске инструменте.

3.5 Опис мера за спречавање и смањење негативних и повећање позитивних утицаја на животну средину

Заштита животне средине у развоју туризма захтева поштовање важећих законских прописа и општих мера заштите природе и животне средине. На основу процене могућих негативних утицаја и анализе тренутног стања животне средине, дефинишу се конкретне мере заштите.

Мере заштите имају двоструки циљ:

1. **Превенција и контрола негативних утицаја:** Свођење потенцијалних негативних

утицаја проистеклих из реализације приоритетних активности и развојних пројеката Стратегије на животну средину и здравље људи у оквире прихватљивости, чиме се спречава угрожавање.

2. **Потпора позитивним трендовима:** Осигуравање одржавања и подстицање позитивних утицаја.

Ове мере су кључне за омогућавање развоја, спречавање конфликта и, у крајњој линији, за реализацију циљева одрживог развоја.

Имајући у виду свеобухватност Стратегије, као и број приоритетних активности у свим областима, као мере заштите биће дефинисане само стратешки значајне и оквирне мере за превенцију и ублажавање негативних утицаја на животну средину. Будући да ће се неке од приоритетних активности спроводити кроз планску документацију, или директном реализацијом, оставља се могућност да се мере конкретизују у зависности од специфичних активности и актуелних услова у време њихове имплементације.

Опште мере заштите

- **Строго поштовање законске регулативе** кроз доследну примену Закона о заштити природе и Закона о заштити животне средине у свим фазама планирања туристичке инфраструктуре.
- **Усаглашавање правног оквира са ЕУ регулативом**, посебно у областима које третирају одрживо управљање ресурсима и заштиту потрошача у контексту еколошких стандарда.
- **Обезбеђивање спровођења еколошких смерница** утврђених у Стратешкој процени утицаја (СПУ), уз обавезну израду програма развоја који интегришу заштиту природног и културног наслеђа.
- **Примена еколошки прихватљивих и „зелених“ технологија** у туристичкој привреди ради смањења употребе једнократне пластике, карбонског отиска и оптимизације потрошње енергената.
- **Интеграција декарбонизације** у туристички сектор кроз подстицаје за прелазак на обновљиве изворе енергије у угоститељским објектима.
- **Успостављање националних стандарда одрживости** за дестинације, хотеле и туроператоре, по угледу на међународне критеријуме (нпр. GSTC), ради транспарентне сертификације.
- **Имплементација Програма отпорности туризма на климатске промене**, са фокусом на адаптирање понуде брзим променама температуре и падавина.

Мере заштите природних ресурса, земљишта и вода

- **Обавезна изградња савремених система за пречишћавање отпадних вода** код свих нових туристичких пројеката, посебно у планинским и бањским подручјима, како би се спречила контаминација подземних и површинских вода.
- **Спречавање измена хидрографске мреже** при развоју наутичког туризма кроз израду строгих студија изводљивости и примену еколошке инфраструктуре.
- **Контрола урбанизације и сузбијање непланске градње** ради очувања визуелног интегритета предела и спречавања претеране изграђености дестинација.
- **Системски мониторинг квалитета земљишта и ваздуха** у туристичким центрима високе посећености коришћењем **IoT сензора** и биг дата аналитике.
- **Подстицање органске пољопривреде**
- **Заштита термоминералних извора** кроз синхронизовано управљање и строгу

контролу експлоатационих права како би се спречило пресушивање и деградација лековитих вода.

- **Развој еколошких и едукативних паркова** који промовишу очување биодиверзитета и аутохтоних биљних и животињских врста унутар туристичких зона.
- **Мониторинг присуства микропластике** у водама које се користе за рекреацију и наутички туризам.

Мере заштите заштићених подручја и културног наслеђа

- **Примена механизма LAC (Limits of Acceptable Change)** ради дефинисања граница након којих даљи развој постаје штетан за екосистем.
- **Увођење система VIM (Visitor Impact Management)** за управљање токовима посетилаца, чиме се спречава физичка деградација и прекомерни туризам на најосетљивијим локалитетима.
- **Обавезна примена Heritage Impact Assessment (HIA)** – процене утицаја на наслеђе за све инфраструктурне захвате у близини споменика културе.
- **Обезбеђивање заштитних зона (буфера)** између туристичких објеката и станишта строго заштићених дивљих врста.
- **Употреба дигиталних алата (AR/VR)** за интерпретацију наслеђа како би се смањио физички притисак на саме објекте и артефакте.
- **Минимизирање светлосног и звучног загађења** кроз прописивање техничких стандарда за угоститељске објекте у близини заштићених подручја.
- **Евакуација и санација „црних тачака“** – локација са неодговарајућим управљањем отпадом унутар или у непосредној близини туристичких дестинација и заштићених подручја

Мере едукације и дигиталног управљања

- **Обука запослених за „зелено“ пословање**, укључујући управљање отпадом, енергетску ефикасност и еколошку сертификацију.
- **Подизање свести туриста** о одговорном понашању кроз дигиталне кампање и мобилне апликације које пружају информације о еко-брендovima и правилима понашања у природи.
- **Употреба сателитских технологија и дронова** за континуирано праћење стања вегетације и деградације станишта услед туристичких активности.
- **Имплементација етичког кодекса** по узору на Глобални етички кодекс за туризам UN Tourism-а као темеља за локално понашање у туризму.
- **Подстицање кружне економије** кроз систем за куповину локалних органских производа („биодистрикти“), чиме се смањује еколошки отисак транспорта.

4. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕШКИХ ПРОЦЕНА НА НИЖИМ ХИЈЕРАРХИЈСКИМ НИВОИМА

Према члану 19. Закона о стратешкој процени, Извештај о стратешкој процени садржи разрађене смернице за планове или програме на нижим хијерархијским нивоима које обухватају дефинисање потребе за израдом стратешких процена и процена утицаја пројеката на животну средину, одређују аспекти заштите животне средине и друга питања од значаја за процену утицаја на животну средину планова и програма нижег хијерархијског нивоа.

СПУ Стратегије представља оквирни документ који утврђује опште принципе, циљеве и мере заштите животне средине које је неопходно доследно примењивати при изради планских и програмских докумената на нижим хијерархијским нивоима. У том смислу, СПУ Стратегије има и усмеравајућу улогу за израду будућих СПУ које ће пратити спровођење секторских, регионалних и локалних докумената у области туризма.

Према члану 5. Закона о стратешкој процени утицаја (Службени гласник РС 94/2024.), СПУ на животну средину врши се обавезно за планове и програме када постоји могућност да њихова примена изазове значајне негативне последице по животну средину. Обавеза израде СПУ односи се, између осталог, на: планове и програме који се припремају у области просторног и урбанистичког планирања или коришћења земљишта, пољопривреде, шумарства, рибарства, ловства, енергетике, рударства, индустрије, саобраћаја, управљања отпадом, управљања водама, телекомуникација, туризма и климатских промена, којима се успоставља оквир за одобравање будућих пројеката за које је, у складу са прописима којима се уређује процена утицаја на животну средину, утврђена обавеза спровођења процене утицаја.

У контексту развоја туризма, наведена обавеза посебно се односи на планска и програмска документа којима се дефинишу локације, капацитети, врсте туристичких активности и инфраструктурна решења, а која могу имати значајне утицаје на природне ресурсе, заштићена подручја, биодиверзитет, квалитет вода, ваздуха и земљишта, као и на пејзажне и културне вредности простора. Стога, за све планове и програме који проистичу из Стратегије, а нарочито за:

- програме развоја туристичких производа,
- програме развоја туристичких дестинација,
- стратегијске мастер планове,
- просторне и урбанистичке планове који омогућавају развој туристичке инфраструктуре,
- појединачне пројекте туристичке инфраструктуре,

потребно је, у складу са важећим законодавством, спровести поступак одлучивања о потреби израде СПУ, односно израдити СПУ уколико се утврди да планиране активности могу имати значајне утицаје на животну средину.

СПУ на нижим хијерархијским нивоима треба да преузму релевантне циљеве заштите животне средине утврђене овом СПУ, разраде мере заштите и унапређења животне средине у складу са специфичностима подручја и планираних активности, обезбеде доследност са националним и међународним обавезама у области заштите природе, климатских промена, управљања отпадом, водама и енергијом. Посебну пажњу потребно је посветити очувању

заштићених подручја, осетљивих екосистема, културних добара и предела, као и капацитету простора за прихват туристичких активности.

Док СПУ Стратегије разматра утицаје на стратешком и општем нивоу, СПУ нижих хијерхијских нивоа треба да обезбеде детаљнију анализу просторних и кумулативних утицаја, идентификацију локално специфичних ризика (нпр. притисци на водне ресурсе, бука, загађење ваздуха, деградација земљишта, прекомерни туризам итд.), разматрање алтернативних решења и варијанти развоја. СПУ на нижим нивоима треба да успоставе конкретне и мерљиве индикаторе за праћење стања животне средине и ефеката спровођења туристичких активности, усклађене са индикаторима дефинисаним на нивоу Стратегије. Праћење (мониторинг) треба да омогући благовремено уочавање негативних трендова, корекцију мера и активности, те унапређење система управљања туризмом у складу са принципима одрживог развоја.

У поступцима израде СПУ на нижим хијерархијским нивоима, а у складу са важећим законодавством неопходно је обезбедити активно учешће заинтересоване јавности и локалних заједница, сарадњу надлежних институција из области заштите животне средине, туризма, просторног планирања и заштите културног наслеђа, те транспарентност у доношењу одлука и доступност релевантних информација.

Ова СПУ не замењује обавезу израде СПУ за планове и програме на нижим хијерархијским нивоима, већ представља полазни и усмеравајући документ који обезбеђује вертикалну усклађеност система планирања. Њеном доследном применом омогућава се да развој туризма допринесе економском и социјалном развоју, уз истовремено очување и унапређење квалитета животне средине.

5. ПРОГРАМ ПРАЋЕЊА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ТОКУ СПРОВОЂЕЊА СТРАТЕГИЈЕ

Програм праћења стања животне средине – мониторинг систем је битан предуслов остваривања циљева у области заштите природе и животне средине, односно циљева СПУ у току имплементације Стратегије. Задатак мониторинга је да прикаже промене у животној средини које могу настати спровођењем Стратегије, предложи могуће мере за смањење или ублажавање негативних ефеката уколико се оне појаве, и прикупе основне информације о квалитету елемената за извештаје о стању животне средине и друга стратешка и планска документа који захтевају израду СПУ.

Према члану 20. Закона о стратешкој процени, Програм праћења стања животне средине у току спровођења Стратегије садржи:

- 1) опис циљева плана и програма;
- 2) индикаторе за праћење стања животне средине и значајних утицаја спровођења плана и програма на чиниоце животне средине;
- 3) временску динамику прикупљања података;
- 4) права и обавезе надлежних органа;
- 5) мере ране идентификације и поступање у случају појаве неочекиваних негативних утицаја спровођења плана и програма у циљу отклањања таквих утицаја;

б) друге елементе у зависности од врсте и обима плана и програма.

Програм праћења стања животне средине може да укључи податке из постојећег програма праћења који обезбеђује орган надлежан за послове заштите животне средине у циљу избегавања двоструког праћења

5.1 Опис циљева Стратегије

Опис општих и посебних циљева Стратегије детаљније је наведен у поглављу *Полазне основе стратешке процене* у уводном делу овог Извештаја.

Визија коју предлаже и промовише Стратегија ставља акценат на одрживо управљање туризмом и гласи:

Кроз одрживо управљање туризмом, стратешку синергију културно-историјских и природних вредности и дигиталне иновације туристичког искуства, Република Србија до 2030. године буде међународно препозната као аутентична дестинација која се доживљава свим чулима и где се историја, култура, природа и гастрономија преплићу са срдачним и гостољубивим људима, стварајући незаборавна емотивна искуства која инспиришу туристе и позивају их на поновни долазак.

Општи циљ Стратегије је позиционирање Србије као аутентичне, одрживе и препознатљиве дестинације на међународном тржишту.

Стратегијом су одређени *посебни циљеви* развоја туризма, дефинисани као:

- **Посебан циљ 1.** Повећање туристичког промета и подстицање целогодишњег туризма
- **Посебан циљ 2.** Повећање међународне видљивости Србије као туристичке дестинације
- **Посебан циљ 3.** Успостављање системског и ефикасног дестинацијског менаџмента
- **Посебан циљ 4.** Повећање броја квалификованог и обученог особља у туризму
- **Посебан циљ 5.** Дигитална трансформација туристичког сектора и развој паметног туризма
- **Посебан циљ 6.** Унапређење одрживости туристичког сектора.

Основни задатак формирања Програма праћења стања животне средине је да се обезбеди, поред осталог, правовремено реаговање и упозорење на могуће негативне процесе, као и потпунији увид у стање елемената животне средине. Ово се посебно односи на она подручја са интензивнијим развојем туризма.

Према члану 69. Закона о заштити животне средине, Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе у оквиру своје надлежности утврђене законом обезбеђују континуалну контролу и праћење стања животне средине (у даљем тексту: мониторинг), у складу са овим и посебним законима.

- Мониторинг је саставни део јединственог информационог система животне средине.
- Влада доноси програме мониторинга на основу посебних закона.
- Аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе доноси програм мониторинга на својој територији који мора бити у складу са програмом из става 3. овог члана.
- Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе обезбеђују

финансијска средства за обављање мониторинга.

Такође, члановима 70-75 овог закона дефинисани су овлашћена организација, мониторинг загађивача, информациони систем и начин достављања података, регистри извора загађивача животне средине као и контрола достављених података.

Важно је истаћи да се мониторинг врши праћењем вредности индикатора, односно праћењем негативних утицаја на животну средину, стања животне средине, мера и активности које се предузимају у циљу смањења негативних утицаја и подизања нивоа квалитета животне средине.

5.2 Индикатори за праћење стања животне средине

Праћење стања се врши систематским мерењем, испитивањем и оцењивањем индикатора стања и загађења животне средине које обухвата праћење природних фактора, односно промена стања и карактеристика животне средине, укључујући и прекогранични мониторинг, и то: ваздуха, воде, земљишта, шума, биодиверзитета, флоре и фауне, елемената климе, буке, отпада, као и преузетих обавеза из међународних уговора. У следећој табели дати су индикатори који пружају информације или описују појаве у области животне средине по областима СПУ.

Табела 11. Индикатори за праћење стања животне средине

Област СПУ	Индикатори
ВАЗДУХ И КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Европски индекс квалитета ваздуха - Учесталост прекорачења дневних вредности SO₂, NO₂, PM₁₀ и O₃ (број дана у току године са прекорачењем дневне граничне вредности) - Годишња температура ваздуха и количина падавина (Нормализована стандардна девијација у односу на период 1961-1990. и Нормализована стандардна девијација логаритма годишњих падавина за подручје Србије) - Потрошња супстанци које оштећују озонски омотач (тона ODP) - Емисија закисељавајућих гасова (NO₂, NH₃ и SO₂) (kt/год.) - Емисија гасова са ефектом стаклене баште (CO₂, N₂O, CH₄, SF₆, HFC, PFC) (Gg CO₂eq/год. и Gg/год.)
ВОДЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Serbian Water Quality Index (SWQI) - Квалитет воде за пиће (%) - Квалитет воде за купање (%) - Становништво прикључено на јавни водовод (%) - Становништво прикључено на јавну канализацију (%) - Загађене (непречишћене) отпадне воде (%)
ЗЕМЉИШТЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Промена начина коришћења земљишта (ha) - Површина земљишта угроженог ерозијом (ha) - Садржај органског угљеника у земљишту - Управљање контаминираним локалитетима (број локалитета изражен нумерички, удео изражен у %, трошкови санације и ремедијације изражени у РСД)
ПРИРОДНА И БИОЛОШКА РАЗНОВРСНОСТ И ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА	<ul style="list-style-type: none"> - Угрожене и заштићене врсте (% угрожености и заштићености) - Укупан број, структура и површина заштићених подручја у ha - % површине заштићених подручја у односу на површину Републике Србије - Диверзитет врста (број јединици по јединици површине) - Број регистрованих угрожених и строго заштићених врста на туристичким дестинацијама

	<ul style="list-style-type: none"> - Индекс експлатација воде (WEI) у % - Укупна количина воде у акумулацијама у m³ у години - % деградираног земљишта - Интензитет туристичког притиска на заштићена природна подручја (број посетилаца/ha) - Број туристичких објеката са еколошким сертификатима - Површина, састојине и типови шума - Управљање шумама и потрошња из шума - Слатководне врсте - Производња у аквакултури, порибљавање и акциденти у риболовним водама (списак врста у тонама или килограмима, површина рибњака) - Динамика популација главних ловних врста (број јединки)
КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Број и значај заштићених непокретних културних добара која могу бити под утицајем туристичког сектора - Број и стање непокретних културних добара (категирија стања: добро, средње, лоше) - Степен угрожености културних добара (категирија / ниво угрожености: низак, средњи, висок; број или % угрожених културних добара) - Улагања у заштиту културног наслеђа (у РСД) - Посећеност културних добара (број посетилаца/год)
ОТПАД	<ul style="list-style-type: none"> - Укупна количина отпада који се произведе у туристичком сектору (t/год) - Производња отпада (комунални, индустријски, опасан) (t/год.) - Количина произведене амбалаже и амбалажног отпада - Број депонија отпада - Количина издвојеног, поново употребљеног и одложеног отпада (t/год.) - Предузећа овлашћена за управљање отпадом
БУКА	<ul style="list-style-type: none"> - Укупан индикатор буке - Индикатор ноћне буке
ПРИВРЕДНИ И ДРУШТВЕНИ ПОТЕНЦИЈАЛНИ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	<ul style="list-style-type: none"> - Интензитет туризма (Доласци и ноћења туриста: у хиљадама туриста; Туристички промет и боравак према врстама туристичких места: у хиљадама туриста и проценат учешћа у односу на укупан промет; Трендови у броју лежајева и броју ноћења: индекс 2000=100%) - Урбана насеља (Површина урбаних насеља ha или km³, проценат становништва у урбаним насељима: % (процент) укупног становништва; Стопа раста становништва у урбаним насељима: % (процент); Густина становништва у урбаним насељима: број становника/km²) - Систем управљања заштитом животне средине - Подручја под органском пољопривредом - Потрошња горива, чистијих и алтернативних горива у саобраћају (тона) Запосленост у сектору заштите животне средине (број или % у укупном броју запослених) Запослени у туризму и угоститељству (број или % у укупном броју запослених) Процент становништва изложеног повећаном загађењу ваздуха (%) Инвестиције и текући издаци у заштиту животне средине (хиљаде

	динара)
	Приходи од накнада и такси за загађивање животне средине и коришћење природних ресурса (у РСД и %)
	Издаци из буџета за заштиту животне средине (у РСД и %)
	Међународне финансијске помоћи у области ЗЖС (Милиони РСД и ЕУРО и проценти)
	Средства за субвенције и друге подстицајне мере у области ЗЖС
	Успешност спровођења законске регулативе у области заштите животне средине, грађевине и урбанизма (По одељењима републичке инспекције, број предузетих мера).
ТЕХНОЛОШКИ И ДИГИТАЛНИ АСПЕКТИ У ФУНКЦИЈИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ОДРЖИВОГ УПРАВЉАЊА ТУРИЗМОМ	<ul style="list-style-type: none"> - Потрошња електричне енергије из обновљивих извора (у хиљадама или милионима тона еквивалентне нафте) - Доступност и квалитет података о животној средини - Инвестиције у технолошке иновације/пааметне системе који доприносе ЗЖС (у РСД)

Критеријуме за одређивање броја и распореда мерних места, мрежу мерних места, обим и учесталост мерења, класификацију појава које се прате, методологију рада и индикаторе загађења животне средине и њиховог праћења, рокове и начин достављања података, утврђује Влада РС на основу посебних закона.

У складу са законском регулативом врши се редовно узорковање, читавање или лабораторијска анализа узорака у одређеном временском интервалу а затим се на основу дефинисаних граничних вредности утврђује утицај на испитиване чиниоце животне средине.

Мониторинг квалитета ваздуха се остварује системским мерењем концентрација загађујућих материја у ваздуху, праћењем и истраживањем утицаја квалитета ваздуха на животну средину и извештавањем о резултатима мерења, праћења и истраживања.

Циљ испитивања и праћења квалитета ваздуха је контрола и утврђивање степена загађености ваздуха и утврђивање тренда загађења, како би се благовремено деловало у правцу смањења штетних материја на ниво који неће значајно утицати на квалитет животне средине. Законом о заштити ваздуха („Сл. гласник РС 51/2025)) и Уредбом о условима за мониторинг и захтевима квалитета ваздуха („Сл. гласник РС”, бр.11/10, 75/10 и 63/13), дате су смернице истраживања, праћења и утврђивања општег стања загађености ваздуха у насељеним местима и ненасељеним подручјима. На основу обављених анализа утврђује се стање и трендови на основу којих се предузимају одговарајуће мере заштите ваздуха.

Мониторинг квалитета површинских вода врши се у складу са Уредбом о граничним вредностима загађујућих материја у површинским и подземним водама и седименту и роковима за њихово достизање („Службени гласник РС”, бр. 50/2012), Уредбом о граничним вредностима приоритетних и приоритетних хазардних супстанци које загађују површинске воде и роковима за њихово достизање („Службени гласник РС“, бр. 24/2014) и Правилником о параметрима еколошког и хемијског статуса површинских вода и параметрима хемијског и квантитативног статуса подземних вода („Службени гласник

РС“, бр. 74/2011). Основни документ за праћење квалитета вода је Годишњи програм праћења стања вода, на основу чл. 108. и 109. Закона о водама („Сл. гласник РС“, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18), утврђује се владином уредбом на почетку календарске године за ту годину. За површинске воде мониторинг обухвата: запремину, водостаје и потицаје до нивоа од значаја за еколошки и хемијски статус и еколошки потенцијал, као и параметре еколошког и хемијског стања и еколошког потенцијала.

Мониторинг подземних вода врши се у складу са Уредбом о граничним вредностима загађујућих материја у површинским и подземним водама и седименту и роковима за њихово достизање („Службени гласник РС“, бр. 50/12) и Уредбом о граничним вредностима загађујућих, штетних и опасних материја у земљишту („Службени гласник РС“, број 30/2018). За мониторинг подземних вода се примењује, такође, наведени Годишњи програм праћења стања вода а мониторинг обухвата нивое и контролу хемијског и квантитативног статуса.

Мониторинг квалитета отпадних вода врши се у складу са Уредбом о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање („Службени гласник РС“, бр. 67/2011, 48/2012 и 1/2016) и у складу са Правилником о начину и условима за мерење количине и испитивање квалитета отпадних вода и садржини извештаја о извршеним мерењима („Службени гласник РС“, бр. 33/2016);

Мониторинг земљишта обавља се према Закону о заштити земљишта (Сл. гласник РС, бр. 112/15) и у складу са Уредбом о граничним вредностима загађујућих, штетних и опасних материја у земљишту („Службени гласник РС“, број 30/2018). Мониторинг пољопривредног земљишта се врши у складу са Законом о пољопривредном земљишту (Сл. гласник РС, бр.62/06, 65/08, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18) и Правилником о условима за испитивање опасних и штетних материја у пољопривредном земљишту и води за наводњавање (Сл. гласник РС бр. 20/23) и др. Праћење стања земљишта у вези са процесима ерозије, а посебно спирањем и нагомилавањем материјала водом, важан је инструмент за успешну заштиту пољопривредног, шумског и другог земљишта.

Мониторинг буке врши се систематским мерењем, оцењивањем или прорачуном појединих индикатора буке у складу са Законом о заштити од буке у животној средини („Службени гласник РС“ бр. 36/09, 88/10 и 96/21), Правилником о методама мерења буке, садржини и обиму извештаја о мерењу буке у животној средини („Службени гласник РС“, број 139/22) и Уредбом о индикаторима буке, граничним вредностима, методама за оцењивање индикатора буке, узмимиравања и штетних ефеката буке у животној средини («Службени гласник РС“, бр. 75/10);

Мониторинг емисија/ефеката на њиховом извору је обавеза прописана Законом о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине („Сл. гласник РС“, бр. 135/04 25/15 и 109/21) као саставни део добијања интегрисане дозволе за објекте и делатности са потенцијалним негативним утицајима на животну средину и здравље људи. Интегрисана дозвола садржи и план мониторинга који спроводи оператер.

Мониторинг отпада вршити у складу са Законом о управљању отпадом („Службени гласник РС бр. 109/2025).

5.3 Права и обавезе надлежних органа

Када су питању права и обавезе надлежних органа у вези са праћењем стања животне

средине, она произилазе из Закона о заштити животне средине, односно чланова 69-78. овог Закона. Према наведеним члановима, права и обавезе надлежних органа су:

1. Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе у оквиру своје надлежности (утврђене законом) обезбеђују континуалну контролу и праћење стања животне средине, а такође и финансијска средства за реализацију поменутих активности Влада доноси програм мониторинга за период од две године,
2. Јединица локалне самоуправе доноси програм мониторинга на својој територији који мора бити у сагласности са програмом Владе,
3. Република и јединица локалне самоуправе обезбеђују финансијска средства за обављање мониторинга,
4. Влада утврђује критеријуме за одређивање броја места и распореда мерних места, мрежу мерних места, обим и учесталост мерења, класификацију појава које се прате, методологију рада и индикаторе загађења животне средине и њиховог праћења, рокове и начин достављања података.
5. Мониторинг може да обавља само овлашћена организација. Министарство прописује ближе услове које мора да испуњава овлашћена организација и одређује овлашћену организацију по претходно прибављеној сагласности министра надлежног за одређену област.
6. Влада утврђује врсте емисије и других појава које су предмет мониторинга загађивача, методологију мерења, узимања узорака, начин евидентирања, рокове достављања и чувања података,
7. Државни органи, односно организације и јединице локалне самоуправе, овлашћене организације и загађивачи дужни су да податке из мониторинга достављају Агенцији за заштиту животне средине на прописан начин,
8. Влада ближе прописује садржину и начин вођења информационог система, методологију, структуру, заједничке основе, категорије и нивое сакупљања података, као и садржину информација о којима се редовно и обавезно обавештава јавност,
9. Информациони систем води Агенција за заштиту животне средине,
10. Министар прописује методологију за израду интегралног катастра загађивача, као и врсту, начине, класификацију и рокове достављања података,
11. Влада једанпут годишње подноси Народној скупштини извештај о стању животне средине у Републици,
12. Надлежни орган локалне самоуправе једанпут у две године подноси скупштини извештај о стању животне средине на својој територији,
13. Извештаји о стању животне средине објављују се у службеним гласилима Републике и јединице локалне самоуправе,

Државни органи, органи локалне самоуправе и овлашћене и друге организације дужни су да редовно, благовремено, потпуно и објективно, обавештавају јавност о стању животне средине, односно о појавама које се прате у оквиру мониторинга емисије и емисије, као и мерама упозорења или развоју загађења која могу представљати опасност за живот и здравље људи, у складу са Законом о заштити животне средине и другим прописима. Такође, јавност има право приступа прописаним регистрима или евиденцијама које садрже информације и податке у складу са овим законом.

5.4 Поступање у случају појаве неочекиваних негативних утицаја

Поред бројних очекиваних позитивних ефеката које развој туризма може имати на друштво, економију и унапређење квалитета животне средине, што представља основни циљ Стратегије, неопходно је сагледати и изазове који прате реализацију овако сложеног националног стратешког документа. Посебна пажња мора бити усмерена на могућност појаве потенцијално негативних утицаја туристичких активности на животну средину и њене поједине елементе.

СПУ указује да развој туристичке понуде, изградња туристичке инфраструктуре, као и повећан број посетилаца могу довести до одређених притисака на природне и културне ресурсе, простор, биодиверзитет и квалитет животне средине. Ови утицаји представљају очекиване ризике који могу настати услед спровођења појединих мера предвиђених Стратегијом, те је неопходно њихово благовремено препознавање, праћење и ублажавање кроз примену принципа одрживог туризма.

У случају појаве неочекиваних негативних утицаја на животну средину насталих као последица спровођења дефинисаних активности у Стратегији, а који би могли резултирати у већим последицама по животну средину, неопходно је неодложно поступати у складу са важећом законском регулативом. Ефекти неочекиваних негативних утицаја се спречавају, минимизирају и отклањају превентивним мерама, мерама приправности, техничким мерама заштите, мерама отклањања насталих узрока, санационим мерама, итд. У процесу управљања ризицима, поступање одговорних органа, служби и субјеката по методологији израде и садржаја процене ризика од катастрофа и плана заштите и спасавања је обавеза. С тим у вези, континуиран мониторинг животне средине и ризика се подразумева.

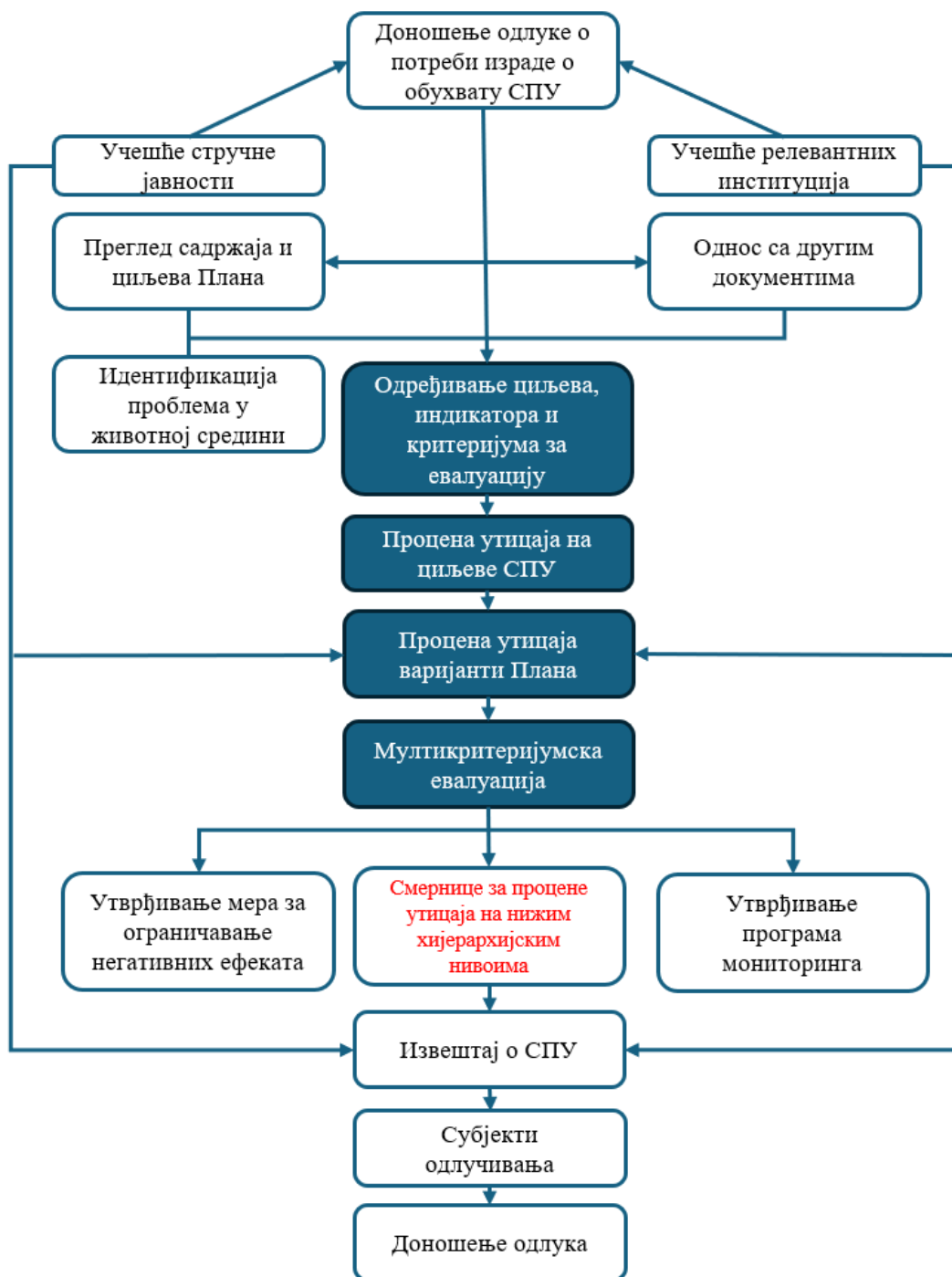
У тренутку појаве Орган јавне власти је дужан да без одлагања обавести јавност путем средстава јавног информисања или на други одговарајући начин о постојању опасности по живот и здравље људи, животну средину или материјална добра, без обзира да ли је опасност проузрокована људском активношћу или је последица природних појава.

6. ПРИКАЗ КОРИШЋЕНЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ У ИЗРАДИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ

Садржај СПУ, методолошки оквир израде и процедуре одређени су Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину и Законом о заштити животне средине. У овом случају примњивана је методологија заснована на вишекритеријумској експертској евалуацији приоритетних активности у односу на дефинисане циљеве СПУ и припадајуће индикаторе, као основе за валоризацију простора за даљи одрживи развој туризма.

Стратегија је сагледала и дефинисала општи циљ које је потребно остварити, као и посебне циљеве које је потребно предузети да би се што ефикасније креирала аутентична, одржива и препознатљива туристичка дестинације на међународном тржишту. Мере и активности дефинисани су за шест посебних циљева. У односу на постављене циљеве и мере постављени су посебни циљеви СПУ и дефинисани индикатори за процену утицаја стратешких решења на елементе животне средине, социо-економски развој и институционални оквир.

СПУ је урађена тако што је првобитно бити анализирана полазна основа у складу са Законом о Стратешкој процени, са посебним освртом на постојеће стање животне средине на подручју Републике Србије. Посебна пажња је посвећена елементима животне средине на подручјима са интензивним развојем туризма. Након тога извршена се евалуација варијантних решења и стратешких приоритетних сектора и активности у односу на дефинисане циљеве и индикаторе. На основу резултата евалуације, дефинисане су смернице за заштиту животне средине и праћење стања животне средине у току имплементације Стратегије.

Графикон 2. Методологија за израду стратешке процене

7.1. Тешкоће при изради Стратешке процене

Израда ове СПУ била је отежана због недостатка ажурних и свеобухватних података о стању животне средине. Доступни годишњи извештаји релевантних државних институција били су стари годину дана или више и нису садржали све еколошке параметре неопходне за детаљну процену тренутног стања.

Системски проблем, који се односи на све СПУ за планове, програме и стратегије, јесте

недостатак система индикатора за процену животне средине прилагођеног стратешком планирању, а посебно индикатора који се односе на интензитет туристичког притиска на заштићена природна подручја и културна добра. Као последица тога, тренутно није могуће поуздано вршити процену утицаја током процеса СПУ јер недостају одговарајући критеријуми за вредновање одабраних индикатора.

Туризам као област обухвата велики број различитих активности (саобраћај, угоститељство, рекреација, култура), које међусобно делују и стварају кумулативне утицаје које је тешко прецизно пратити и измерити. Такође, не постоји увек јасно дефинисани стандарди и индикатори за мерење утицаја туризма на животну средину, посебно на локалном нивоу, што може отежати континуирано праћење позитивних и негативних утицаја.

Овај Извештај о СПУ израђен је на основу Нацрта Стратегије развоја туризма Републике Србије за период од 2026. до 2030. године.

7. ПРИКАЗ НАЧИНА ОДЛУЧИВАЊА

Имајући у виду стратешки карактер документа и значај потенцијалних утицаја Стратегије на животну средину, социо-економски развој и здравље људи, било је посебно важно обезбедити адекватно, правовремено и транспарентно укључивање свих заинтересованих страна у процес доношења одлука у области заштите животне средине.

Одлука Министарства туризма и омладине о изради СПУ Стратегије донета је 2026. године, након тога су прибављена мишљења о надлежних и релевантних институцијама (поглавље 1.8).

У поступку израде Стратегије и спровођења СПУ, биће обављене консултације са представницима заинтересованих органа и организација, у складу са одредбама члана 22. став 1. и члан 26. став 1. и члан.. 29. став 1 Закона о стратешкој процени утицаја. Након израде Нацрта Извештаја о СПУ Министарство туризма и омладине ће доставити Извештај о СПУ Министарству заштите животне средине ради прибављања мишљења а затим и свим заинтересованим странама. Пре добијања сагласности Министарства животне средине Извештај о СПУ и Стратегија биће на јавној расправи а објављивањем њиховог текста као и обавештења о одржавању јавне расправе обезбедиће се учешће јавности, заинтересованих страна као и организација на начин како то предвиђа Одлука о СПУ и Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину а добијена мишљења, предлози и сугестије биће биће узете у обзир приликом израде коначне верзије Извештаја о СПУ на који ће се прибавити сагласност Министарства заштите животне средине.

Јавност ће имати прилику да ефикасно учествује у изради документа путем јавних консултација и јавне расправе, а потом ће уследити процес припреме финалне верзије СПУ. Министарство туризма и омладине ће израдити Извештај о учешћу заинтересованих органа и организација и јавности који садржи сва мишљења о СПУ. Извештај о СПУ доставља се заједно са извештајем о стручним мишљењима и јавној расправи органу надлежном за заштиту животне средине (Министарству заштите животне средине Републике Србије) на оцену, а потом Орган надлежан за заштиту животне средине (Министарство заштите животне средине Републике Србије) даје сагласност на Извештај о СПУ у року од 30 дана од дана пријема захтева за оцењивање.

Након прикупљања и обраде свих мишљења, орган надлежан за израду програма (*Министарство туризма и омладине*) доставља предлог *Стратегије развоја туризма Републике Србије од 2026. до 2030. године*, заједно са Извештајем о Стратешкој процени утицаја на животну средину, надлежном органу (Влади Републике Србије) на одлучивање.

8. ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ СЕ ДОШЛО ТОКОМ ИЗРАДЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ УТИЦАЈА (НЕТЕХНИЧКИ РЕЗИМЕ)

Стратегија развоја туризма Републике Србије од 2026. до 2030. године, за коју се ради Стратешка процена утицаја на животну средину, је основни акт којим се планира развој у сектору туризма. Стратешка процена утицаја на животну средину је инструмент који треба да integriше циљеве и принципе одрживог развоја у Стратегију, уважавајући при томе потребу да се избегну или ограниче негативни утицаји на животну средину и социо-економски развој Републике Србије.

Анализом је утврђено да предложене мере Стратегије углавном имају позитиван утицај на заштиту животне средине, јер промовишу одговорно коришћење природних ресурса, дигитализацију, унапређење управљања дестинацијама и капацитета људских ресурса као и усклађеност са климатским политикама. Посебно се истиче подршка мерама климатске адаптације, креирање националних стандарда одрживости, едукација у области одрживог

развоја, креирање јасних индикатора праћења утицаја туризма на природно и културног наслеђа, као и унапређење правилника и доношење програма развоја производа и дестинација, који подразумевају развој туризма на одржив начин.

Закључци показују да су доминантни утицаји имплементације Стратегије позитивни, док се потенцијално негативни ефекти могу јавити углавном у фази изградње инфраструктуре, повећаног броја посетилаца и интензивнијег коришћења простора, природних и културних ресурса. Овим утицајима се пак може успешно управљати уз примену предложених мера заштите и мониторинга. Стратешка процена указује да имплементација више међусобно повезаних мера доводи до кумулативних и синергетских ефеката који превазилазе појединачне користи.

Кључни позитивни ефекти се огледају у:

- повећању квалитета и конкурентности туристичке понуде кроз дигитализацију и примену стандарда одрживости,
- јачању капацитета локалних и регионалних туристичких организација,
- бољем управљању природним и културним ресурсима,
- смањењу негативних утицаја на животну средину путем системског мониторинга и мера адаптације на климатске промене.

Успешна примена Стратегије зависи од успостављања јасног система индикатора и дигиталних алата за праћење утицаја туристичких активности на животну средину, културно и природно наслеђе и квалитет живота становништва. Ово омогућава благовремено реаговање у случају појаве неочекиваних негативних ефеката. Битно је нагласити да се све планиране активности у туризму морају реализовати уз поштовање еколошких стандарда, рационално коришћење ресурса и усклађеност са режимима заштите природе, како би се избегла деградација простора и природних и културних вредности.

Циљ израде Извештаја о стратешкој процени утицаја на животну средину предметне Стратегије била је евалуација значајних утицаја приоритетних активности на квалитет животне средине и социо-економски аспект развоја, као и прописивање смерница за смањење негативних утицаја и план мониторинга.

У оквиру СПУ дефинисани су посебни циљеви и одговарајући индикатори за оцену утицаја Стратегије развоја туризма на животну средину. Мере и активности Стратегије су формулисани у оквиру шест посебних циљева, на основу којих су утврђени и циљеви Стратешке процене, као и индикатори за праћење ефеката њене имплементације. У оквиру стратешке процене дефинисано је 9 области и 9 општих циљева у оквиру којих је дефинисано 14 посебних циљева и 61 индикатора.

Избор индикатора извршен је у складу са Правилником о националној листи индикатора заштите животне средине, при чему су индикатори усклађени са планском концепцијом и предикцијама о могућим утицајима на квалитет животне средине. Индикатори служе за евалуацију стратешких смерница, као и за континуирани мониторинг стања животне средине током спровођења Стратегије развоја туризма.

Такође, са аспекта заштите животне средине у сектору туризма вреднована су два варијантна решења - А - без примене Стратегије, и Б - са применом Стратегије развоја туризма. За свако варијантно решење процењиван је могући утицај 6 приоритетних области

дефинисаних Стратегијом на све области Стратешке процене утицаја (укупно дефинисаних 9 области - табела 7). На основу разматраних варијанти предност је дата имплементацији Варијанте Б (у којем предложене мере и активности суштински за циљ имају трансформацију туристичког сектора у правцу одрживости и претежно позитивног утицаја на животну средину) који је у оквиру СПУ процењен као значајно повољнији у односу на Варијанту А који се односи на наставак постојеће праксе у туризму.

Након тога је урађена процена величине и вероватноће утицаја свих приоритетних активности дефинисаних Стратегијом на посебне циљеве СПУ. Резултати евалуације указали су на чињеницу да имплементација Стратегије производи већи број стратешки значајних позитивних импликација у простору и животној средини, потенцијално свега неколико негативних и неутралних (претпоставка о непостојању утицаја).

Додатна подршка ефикасности дефинисаних стратешких мера заштите обезбеђује се системом праћења стања (мониторингом) животне средине који се реализује систематским мерењем, испитивањем и оцењивањем индикатора стања и загађења животне средине, које обухвата праћење природних фактора, односно промена стања и карактеристика животне средине, како је дефинисано Стратешком проценом утицаја.

Примењена методологија израде СПУ је описана у претходном поглављу и сагласна је са претпоставкама које су дефинисане у оквиру Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину којим се дефинише садржина Извештаја.

Резимирајући све наведено, закључак Извештаја о стратешкој процени утицаја на животну средину је да се Стратегија развоја туризма Републике Србије од 2026. до 2030. године може сматрати прихватљивом са аспекта могућих утицаја на животну средину уз предузимање дефинисаних мера заштите животне средине, спровођењем мониторинга и разрадом инструмената заштите развојних пројеката на нижим хијерархијским нивоима.